

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Neža Miklič

Kriminalistično preiskovanje spolne zlorabe otroka

Diplomsko delo

Ljubljana 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Neža Miklič

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Rener

Kriminalistično preiskovanje spolne zlorabe otroka

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Kriminalistično preiskovanje spolne zlorabe otroka

Status otroka se je v zgodovini spreminjal, prav tako tudi status družine, v kateri otrok živi. Nasilje nad otrokom je postalo del razprav v zadnjih nekaj desetletjih, študije o tematici spolnih zlorab so v slovenskem prostoru prisotne zadnjih 25 let. Senzibilnost družbe je povzročila boljše zaznavanje problematike spolne zlorabe in posledično povečanega števila podanih prijav spolnih zlorab otrok. Kljub temu spolna zloraba otroka ostaja del družbene preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Raziskave kažejo, da se žrtev in storilec spolne zlorabe največkrat poznata, storilec pogostokrat izhaja iz ožjega družinskega okolja otroka. Spolna zloraba otroka je problem posameznika, družine in družbe. Preiskovanje spolne zlorabe otroka v slovenski policiji opravljajo za to usposobljeni kriminalisti in kriminalisti mladostniške kriminalitete. Preiskava spolne zlorabe otroka je zahtevno opravilo, sestavljeno iz posameznih zaporednih faz postopka. Najpomembnejši in hkratni kritični del preiskave je izvedba kriminalističnega intervjuja z otrokom, žrtvijo zlorabe. Odločilno vpliva na potek kriminalistične preiskave, okrevanje žrtve in sankcioniranje storilca, s tem pa tudi na družbeni odnos do problematike spolnih zlorab otrok.

Ključne besede: otrok, družina, spolna zloraba, policijsko preiskovanje.

Investigation of sexual abuse of a child

The status of the child has changed through history, as well as the status of the family in which the child lives. Violence against children has become part of the discussions over the past few decades and studies about the topic of sexual abuse are present in the Slovenian area for the last 25 years. Sensibility of society has led to a better perception of the problem of sexual abuse and the consequent increase in the number of requests made sexual exploitation of children. However, child sexual abuse remains a part of the social past, present and future. Research shows that the victim and the perpetrator of sexual abuse often know each other; the perpetrator is a part of close family environment of the child. Sexual abuse of children is a problem of the individual, the family and society. Investigation of sexual abuse of a child in the Slovenian police is carried out by qualified investigators criminal investigators of juvenile crime. The investigation of sexual abuse of a child is a difficult task, made up with individual phases. The most important and critical part of the criminal investigation is interview with the child victim of abuse. It strongly influences on criminal investigation, recovery of the victim, punishment the perpetrator and throw social attitudes towards the problem of sexual abuse of children.

Key words: child, family, sexual abuse, police investigation.

KAZALO

1 UVOD	6
2 OTROCI KOT ŽRTVE SPOLNE ZLORABE	8
2.1 Oblike spolnih zlorab	12
2.2 Posledice spolne zlorabe	13
3 PRAVNA UREDITEV	16
3.1 Ustava RS	16
3.2 Konvencija o otrokovih pravicah	16
3.3 Konvencija o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo – Lanzarotska konvencija	17
3.4 Kazenski zakonik in kazniva dejanja, ki obravnavajo spolne zlorabe otrok	17
4 STATISTIČNI PODATKI ZA SLOVENIJO	25
5 DELO KRIMINALISTIČNE POLICIJE PRI OBRAVNAVI SPOLNE ZLORABE OTROKA	28
5.1 Kdo preiskuje spolne zlorabe otrok	28
5.1.1 Je ženska bolj primerna za preiskovanje spolnih zlorab otrok? Je mati uspešnejša pri delu preiskovanja spolnih zlorab otrok?	29
5.1.2 Kriminalisti – strokovnjaki preiskovanja spolnih zlorab otrok	30
5.1.3 Supervizija v policiji	31
5.2 Preiskava kaznivega dejanja	32
5.2.1 Prepoznavanje kaznivega dejanja spolne zlorabe otrok	32
5.2.2 Sum storitve kaznivega dejanja	34
5.2.3 Zbiranje obvestil – informacij, dokazov	36
5.2.4 Vabljenje oseb v prostore policije – organov pregona	38
5.2.5 Intervju z žrtvijo zlorabe	38
5.2.6 Situacija v družini po razkritju spolne zlorabe	47
5.3 Druga preiskovalna dejanja	49
5.3.1 Zdravniški pregled in/ali ginekološki pregled žrtve	49
5.3.2 Fotografiranje poškodb in kraja kaznivega dejanja	50
5.3.3 Sodnomedicinski dokazi	50
5.3.4 Ogled kraja kaznivega dejanja in hišna preiskava	51
5.3.5 Pomoč žrtvam	52

5.4	Medinstitucionalno sodelovanje pri obravnavi spolne zlorabe otrok.....	54
5.5	Storilec oziroma osumljenec kaznivega dejanja spolne zlorabe otroka.....	56
5.5.1	Kdo so storilci spolnih zlorab otrok.....	56
5.5.2	Vrste storilcev.....	59
5.5.3	Strategije storilcev.....	62
5.5.4	Kriminalistično zaslišanje osumljenca.....	63
5.5.5	Kazenska ovadba, policijsko pridržanje.....	64
5.5.6	Dolžnost obveščanja pristojnega centra za socialno delo	65
5.5.7	Smiselnost in višina zaporne kazni pri storilcih spolnih zlorab otrok.....	65
6	PRIMER KRIMINALISTIČNE PREISKAVE SPOLNE ZLORABE	
	OTROKA.....	67
6.1	Razkritje spolne zlorabe in podaja prijave pristojnim organom.....	67
6.2	Zbiranje obvestil.....	68
6.3	Intervju z žrtvijo spolne zlorabe.....	70
6.4	Reakcija družine po razkritju spolne zlorabe, pomoč žrtvi.....	72
6.5	Razgovori v okolju žrtve in storilca.....	74
6.6	Kriminalistično zaslišanje osumljenca.....	77
6.7	Kazenska ovadba in obveščanje pristojnega centra za socialno delo	79
7	ZAKLJUČEK.....	80
8	LITERATURA.....	84

KAZALO TABEL

Tabela 4.1:	Število obravnavanih kaznivih dejanj po 173. členu KZ od leta 2010 do prvega polletja 2015	25
Tabela 4.2:	Število obravnavanih kaznivih dejanj po 173. členu KZ od leta 2010 do prvega polletja 2015 po spolu osumljenca	26
Tabela 4.3:	Število obravnavanih kaznivih dejanj po 173. členu KZ od leta 2010 do prvega polletja 2015 po spolu žrtve	26
Tabela 4.4:	Število obravnavanih kaznivih dejanj po 173. členu KZ od leta 2010 do prvega polletja 2015 po starosti žrtve	27

1 UVOD

Pred desetletjem je v javnosti izjemno močno odmeval primer deklice, ki jo je spolno zlorabljal njen oče. Vse skupaj bi ostalo le pri še eni izmed mnogih latentnih spolnih zlorab, če se ne bi ugotovilo, da je dekličin oče pred leti, v hčerkin prisotnosti, s sekiro ubil njeno mamo in nato odšel v zapor. Po prihodu iz zapora si je poiskal novo partnerko, ki jo je psihično, fizično in spolno zlorabljal, nato je enako zlorabljal še njeno hčerko. Kmalu je spet odšel v zapor in takoj po vrnitvi domov začel spolno zlorabljeti svojo hčerko. Socialna služba v dobro otroka tega ni odvezla očetu, ne glede na to, da mu je tako zelo nasilno odvzel mamo. Ko se je oče drugič vrnil iz zapora, kjer je bil zaradi spolne zlorabe pastorka, je njegova hči zbežala od doma. In potem še enkrat. Policisti lokalne policijske postaje so jo izsledili in jo v skladu z določili skrbstvenega organa izročili skrbniku – očetu. Z deklico so opravili razgovor, iz katerega pa ni bilo razvidnih posebnosti. Vse skupaj se je dogajalo v enem izmed manjših krajev v Sloveniji.

Je desetletje kasneje kaj drugače? Pred nekaj meseci je policija obravnavala hudo obliko spolne zlorabe več otrok. Ena izmed deklic se je v začetni fazi spolne zlorabe o zlorabi zaupala svoji mami, ta se je čez nekaj mesecev s storilcem zaročila. Zloraba se je nadaljevala in stopnjevala, deklica ni več spregovorila, v šoli je v delavnicah o nasilju, tudi spolnem, celo aktivno sodelovala ter v svojem okolju izstopala kot prijetna deklica. Družina in otroci so zlorabo povsem zakrili. Kriminalisti so zlorabo odkrili pri pregledovanju posnetkov na zaseženem računalniku povsem »tretjega« osumljenca. V ključnem in izjemno zahtevnem intervjuju s kriminalistko je deklica dejala: »Ti ne veš, kaj vse sem jaz že doživela!« Ob razkritju zlorabe je imela 10 let. Na različne načine je bila zlorabljena vse od rojstva dalje. Zdaj je na varnem. Tudi pred mamo.

Slovenija je »vas«, kjer vsi poznajo vse, če z njimi niso v kakšnem sorodstvenem razmerju, pa vendarle v dotičnem primeru nihče od sosedov, sokrajanov, znancev, sorodnikov, v šoli, pri zdravniku, v cerkvi ali na prostočasnih aktivnostih ni nikoli ničesar opazil ali zaznal. Kriminalisti ugotavljajo, da ljudje »vedo« zelo veliko v vaški gostilni ali pred mediji, ki vstopajo v okolje, ki hrepeni po medijski pozornosti. Spomin izgubljajo ob prihodu policije. Največkrat nenadoma »nič ne vedo«. Možnost, da bi pričali kasneje na sodišču, odločno odklanjajo, četudi gre za nekaj let starega otroka, ki je žrtev hude zlorabe.

Policija je pred več kot desetimi leti zaorala ledino v poglavje spolnih zlorab otrok in mladostnikov. Zadnja leta orje naprej, predvsem z izjemno intenzivnim izobraževanjem policistov in tudi kriminalistov prav na področju zaznavanja, odkrivanja ter preiskovanja zlorab otrok. Vsak policist mora znati opraviti razgovor z otrokom ali mladostnikom – intervju z zlorabljenim otrokom je specifičnost kriminalistov mladoletniške kriminalitete.

Preiskovanje spolnih zlorab otrok je izjemno specifično delo. Nič boljše in nič slabše od drugih oblik dela, le drugačno. Zajema širok spekter znanj in posebno obliko policijske ter kriminalistične taktike in metodike. Ob delu se kriminalisti soočajo z najrazličnejšimi ovirami, tudi takšnimi, ki jih ne bi smelo biti. Delo kriminalistk in kriminalistov, ki preiskujejo spolne zlorabe otrok, v ničemer ne spominja na delo »forenzičnih strokovnjakov« ene izmed popularnih televizijskih nanizank. Nobena od slovenskih kriminalistk ob 3.00 zjutraj ne prihaja na kraj kaznivega dejanja profesionalno naličena in v visokih petah.

V diplomskem delu bo prikazan profil preiskovalca spolne zlorabe otroka v slovenskem prostoru. Kdo sploh preiskuje spolne zlorabe otrok, kakšna je vloga ženske pri preiskavi ali »zunanjega strokovnjaka« pri obravnavi spolne zlorabe otroka? So preiskovalci dovolj strokovno usposobljeni, imajo optimalne pogoje za delo, ki je ključno za otroka in družino, so vprašanja, na katera poskušamo pridobiti odgovore v diplomskem delu. Po preiskovalnih podpoglavjih in podpoglavjih bo podrobno opisan postopek preiskave spolne zlorabe otroka. Teoretični prikaz bo vsebinsko dopolnjen z opisi konkretnih primerov. Empirični del bo zajemal nadgradnjo teoretičnega dela. Z analizo primera bodo prikazane vse faze postopka preiskave. Ponazorjeno bo sosledje faz, prikazane bodo vse nujne in tudi kritične faze. Poudarjena bosta pomen pomoči žrtvam in nujnost multidisciplinarnega dela vseh strokovnih služb. Na praktičnem primeru bo razvidno, da je spolna zloraba vedno kompleksna problematika, ki zahteva podporo okolice, strokovnost pristojnih službe, izkušenega preiskovalca s širokim spektrom znanja, predvsem pa moč žrtve zlorabe, da o zlorabi spregovori.

2 OTROCI KOT ŽRTVE SPOLNE ZLORABE

Kot v večini znanih kultur v preteklosti so imeli tudi otroci pri nas status objekta in lastnine odraslih, bili so funkcionalizirani kot dodatna delovna sila ter garant ekonomske in socialne varnosti ostarelih staršev ter drugih članov gospodinjstva. Šele v 19. stoletju se je z nastankom socialnih reform in novih znanosti deloma spremenilo nekdanje brutalno obnašanje do otrok ter celotno dojemanje fenomena otroštva. Potem pa je spet minilo veliko časa, preden se je začelo govoriti o sindromu »trpinčenega otroka« in nastalo je velikansko zanimanje za to vprašanje. Ko se je začelo verjeti pretepenim otrokom, je bilo še malo znanega o spolnih in psihičnih zlorabah, saj zgodbe otrok in odraslih, ki so o tem govorili, niso bile slišane ali pa so bile označene kot fantazije in laži (Zaviršek 1993).

V Republiki Sloveniji so se šele v 90. letih prejšnjega stoletja začele pojavljati obsežnejše študije o problemih zlorab otrok in o pravicah otrok. Še danes strokovnjaki skušajo najti odgovore na različna vprašanja, vezana na področje obravnave spolne zlorabe otrok, predvsem možnosti preprečevanja zlorab, zaščite otrok in terapevtskega dela s povzročitelji zlorab. Strokovnjaki so na številna vprašanja že našli odgovore, sodoben čas in sodobni mediji pa so problematiko spolnih zlorab razširili na problematiko zlorab otrok prek interneta oziroma na preučevanje spolnih zlorab, povzročenih s pomočjo sodobnih spletnih orodij.

Tako kot na mnogih ostalih področjih tudi na področju spolne zlorabe otrok velja, da je definicij toliko, kolikor je avtorjev, ki področje spolne zlorabe preiskujejo in o njem pišejo.

Spolna zloraba zajema najrazličnejša spolna dejanja v odnosu med otrokom in njemu starejšo osebo. Z zlorabo pozicije moči, kontrole, zaupnega odnosa ali manipulacije otrok prostovoljno, nemočno ali pod prisilo/silo trpi različna spolna dejanja.

Po Bainovi in Sandersovi teoriji je spolna zloraba tisto dogajanje ali dejanje, ko se odrasli ali starejši mladostnik otroka dotika na način, ki ima seksualno obeležje, in otroka uporabi za zadovoljitev svojih seksualnih potreb. Načini in aktivnosti so zelo različni, vsem pa je skupno to, da odrasli zlorabi svojo moč in avtoriteto ter da otroka ujame v zanko, ga zavede ali celo na silo potisne v seksualno aktivnost (Bain in drugi 1996, 12).

Modic navaja dr. Marijana Košička, ki je vse pogostejše pojavljanje pedofilije na straneh črne kronike komentiral:

»Gre namreč za sadizem. To pa je nekaj povsem drugega kot pedofilija. Sadistov je precej in v pravni državi se težko izživijo. O tem, koliko jih je v resnici, se lahko najlažje prepričate, ko pravna država neha delovati. Recimo v času revolucij in vojn, ki še vedno divjajo tudi v naši neposredni bližini. Človek – med sadisti je več moških kot žensk –, ki v sebi skriva tako nagnjenje, se v mirnem času najlažje izživlja nad šibkejšimi v krogu družine, se pravi nad ženo in otroki. Bodisi verbalno bodisi fizično ali spolno. Brutalnež, ki maltretira ali pa spolno zlorabi lastnega otroka, bo precej težko prišel na sodišče, saj je otrokov skrbnik. Skratka, skupni imenovalac kronike medijsko odmevnih spolnih napadov na otroke je najprej sadizem in šele potem pedofilija. Sicer pa lahko o pedofiliji govorimo izključno takrat, ko je objekt spolnega poželenja otrok, star največ deset let. Če je pri moškem objekt poželenja deklica v zgodnjih najstniških letih, tja do 14. leta, potem govorimo o lolitizmu. Ljudi, dovzetne za to spolno anomalijo, ne gre metati v isti koš s pedofili in sadistični pedofili,«

(Modic in drugi 2003, 22).

Spolno zlorabo otrok lahko delimo na incestuozno in neincestuozno, se pravi na spolno zlorabo med najbližjimi krvnimi sorodniki ter na zlorabo med odraslimi osebami in otroki, ki niso v krvnem sorodstvu (Mršević 1995). Pri tem je treba poudariti, da vsi starši svarijo otroka pred moškimi, ki se nenadoma pojavijo na igrišču, v parku in so nasilni. Za tem svarjenjem pa tiči prepričanje, da so otroci, ki vedo, kako naj se vedejo do tujcev, varnejši. Realnost je žal povsem drugačna, saj se veliko pogosteje dogaja, da spolno zlorablajo prijatelji, znanci ali celo družinski člani, se pravi osebe, ki jim otrok zaupa, ali osebe, ki jih ima otrok rad.

Še pred nekaj leti bi se odgovor na vprašanje, kdo je žrtev spolne zlorabe, glasil, da gre za dekleta vseh starosti, novejša raziskave pa kažejo, da so žrtve lahko tudi fantje vseh starosti. Številne študije so pokazale, da kar 77–85 % žrtev spolnih zlorab predstavljajo deklice, pri čemer avtorji študij opozarjajo na to, da mnogo spolnih zlorab med žrtvami, ki so moškega spola, ostaja neprijavljenih in zato tudi neodkritih. Razlog za navedeno leži predvsem v pričakovanju družbe, da morajo biti dečki (fantje) trdni, samozavestni, da nikakor ne smejo biti »mevže«. Prevladujoče mnenje v družbi je tudi prepričanje, da deček prej izkusi spolnost kot deklice in da osebe moškega spola ne bi smele izražati nemoči ter ranljivosti. Na drugi strani pa ostaja strah v samih žrtvah, saj se bojijo, da bodo ljudje v primeru, če bi se izvedelo,

da so bili spolno zlorabljeni, nanje gledali kot na homoseksualce, seveda pod predpostavko, da je storilec moškega spola. Zgoraj opisanega pa ne smemo mešati s primeri, ko otrok zaradi svoje starosti še ni tako obremenjen z družbenimi predsodki, kot je lahko obremenjen adolescent, pri katerem se spolna zloraba ugotovi šele v mladostniškem obdobju (Wurtele in drugi 1992).

Dečki so pogosteje žrtve težjih oblik spolne zlorabe, ki je pogosto združena z drugimi oblikami telesnega trpinčenja. Prav tako je večje število moških žrtev spolne zlorabe zunaj družine. Deklice pa so bolj izpostavljene spolnemu zlorabljanju znotraj družine (Kaplan in drugi v Vovk 2001, 22). Veliko tveganje je zlasti v družinah z očimom in adolescenčno pastorko (tu je pogostost spolne zlorabe do šestkrat večja kot pri ostali populaciji) (Smith in drugi v Vovk 2001, 22).

Tudi pri otrocih žrtvah je težko določiti povprečno starost, za katero bi veljalo, da je kritična za spolno zlorabo. Študije so namreč pokazale, da so žrtve spolne zlorabe lahko dojenčki, zgornja meja pa je že zaradi definicije spolne zlorabe postavljena na starost 18 let.

Po nekaterih študijah je največ spolno zlorabljenih otrok med devetim in dvanajstim letom starosti, pri čemer je 25 % žrtev mlajših od osem let (Kaplan in drugi v Vovk 2001, 22). Druge raziskave pa opozarjajo na več spolnih zlorab v predšolskem obdobju, okrog petega leta starosti ali še prej (Faller v Vovk 2001, 22).

Žrtev nekako od šestega leta dalje lahko dojame storilčevo početje kot neprimerno in prepovedano. Otroci, ki še niso stari 6 let, pa zaradi svojih še nerazvitih sposobnosti dojemanja verjamejo in zaupajo storilcu, ne glede na to, kaj z njim počne. Nedvomno pa je obdobje adolescence tisto, ko se žrtve storilčevega početja najbolj zavedajo, saj so žrtve v tem obdobju že zaradi narave odraščanja občutljive na ljudi okoli sebe in na svoje telo, ki v tem času spolno dozoreva (Wurtele in drugi 1992, 11–13).

Populacijske študije ugotavljajo, da so najbolj pogoste spolne zlorabe brez telesnega stika, sledijo neprimerna otipavanja in božanja, nato masturbacija in nazadnje penetralni akti. V klinični praksi pa se v primerjavi s splošno populacijo bolj pogosto pojavljajo težji primeri spolne zlorabe. Mnogi otroci (20 %), zajeti v klinično obravnavo, so izkusili različne oblike spolne zlorabe več oseb (Smith in drugi v Vovk 2001, 22–23).

Bistvene razlike v pogostosti spolnega nasilja nad otroki glede na njihovo rasno pripadnost ali socialno-ekonomski status družine otroka, vsaj kar se tiče spolne zlorabe deklic, niso ugotovljene. Dečki iz socialno prikrajšanih družin so nekoliko pogosteje kot deklice izpostavljeni spolnemu nasilju (Faller v Vovk 2001, 23).

Po zadnjih statističnih raziskavah se kar 70 % spolnih zlorab zgodi v najožjem družinskem krogu (Milek v Vovk 2001, 23). Otroku družina in njena ožja ter širša družinska okolica predstavljajo visoko stopnjo nevarnosti, da postane žrtev spolne zlorabe. Družina, ki naj bi predstavljala varen prostor, je torej lahko najnevarnejši prostor za otroka.

Družina je temeljno mesto socialne konstrukcije realnosti in obenem točka, ki ji uspeva nemogoče: socialna razmerja, kakor so razmerja med generacijami in razmerja med spoloma, opredeljuje oziroma prikazuje kot naravna in narobe, naravna dejstva, kakor so rojstvo, rast, smrt, opremlja s celim registrom socialnih pomenov (Rener 1995, 15).

Definicija družine je pomembna, ker »deluje preskriptivno, ker predstavlja neke vrste »družben napotek ali diagnozo«, ki vpliva na (in je hkrati) odraz moralno-ideoloških predstav in socialno političnega delovanja«, kajti, »/k/ar je v določeni družbi večinsko sprejeto kot moralno in torej normativno, je običajno nagrajeno tudi s socialno-političnimi ukrepi in narobe,« (Rener 2006, 14).

Jasne opredelitve družine so nujne in potrebne, tudi zaradi možnosti vstopa različnih institucij v samo družino.

Družina je kot pomembna družbena celica vseskozi mesto spora različnih ideologij. Zlasti v 20. stoletju je področje konfrontacij dveh ideoloških sistemov; (ne)konservativnega in progresističnega (Rener 1995). Prvi deluje »bodisi z zaledjem skrbniških aparatov države bodisi se vsaj obrača na državne instance z zahtevami po zavarovanju družine zdaj v imenu nacije, zdaj v imenu morale, v imenu ekonomije, vere ipd.,« (Štrajn v Rener 1995, 16). Drugi, progresistični pogled, ki ustreza klasični levičarski teoretski in politični tradiciji ter se navezuje na libertinska gibanja šestdesetih in sedemdesetih let, poudarja, da je klasična družina zastarela. Tezo utemeljuje s tem, da je vse več ločitev, otroci se rojevajo v zunajzakonskih skupnostih, povečuje se delež samskih ljudi (Rener 1995).

Raziskovalci sprememb družinskega življenja (Beck in Beck-Gernsheim v Ule in Kuhar, 2003, 54) navajajo štiri glavne kazalnike pluralizacije družinskega življenja, do katerih prihaja zaradi različnih oblik individualizacije življenjskega poteka. Tako ugotavljajo, da prihaja do vedno večjega števila reorganiziranih družinskih skupnosti, ko partnerji zaradi ločitev ali izgube partnerja vstopajo v novo družinsko skupnost. Posledično tudi biološko starševstvo vse bolj nadomešča socialno starševstvo, kjer v vlogi starša nastopa tisti, ki za otroka skrbi. Veča se tudi število enostarševskih družinskih skupnosti, kajti odločitev za otroka ni več izključno vezana na partnersko ali zakonsko zvezo (Ule in drugi 2003, 54).

Idealizirana predstava družine, v kateri posameznik uživa razumevanje, ljubezen in podporo, je tako daleč od realne podobe. Raziskave kažejo, »da je družina najnevarnejši kraj« (Filipčič v Frangež in drugi 2013, 65). Hkrati je treba upoštevati, da je družina »institucija, iz katere je težko izstopiti« (Kanduč v Frangež in drugi 2013, 65).

2.1 Oblike spolnih zlorab

Pojem spolne zlorabe ni nujno izenačen s pojmom spolnega občevanja z otrokom, temveč zajema celo vrsto ravnanj, s katerim storilci dosežejo svojo spolno zadovoljitev, pri čemer je treba poudariti, da se večina spodaj navedenih ravnanj v praksi prepleta:

- golota: odrasli hodi gol po hiši pred vsemi družinskimi člani ali pred nekaterimi od njih (pri tem je treba poudariti, da označena oblika sama po sebi vedno ne predstavlja spolne zlorabe, to predstavlja le, kadar je namen tovrstnega početja odrasle osebe namen zadovoljiti svoje spolne potrebe),
- nesramne pripombe: odrasli daje pripombe o spolnosti ali o otrokovem telesu,
- slačenje: odrasli se slači pred otrokom ali ustvarja situacijo, ko ostane brez oblačila in prosi otroka, da mu jih prinese, pri čemer je odločilnega pomena, da tovrstno obnašanje odraslemu prinaša spolno zadovoljitev,
- razkazovanje genitalij: odrasli otroku kaže genitalije in vanje usmerja otrokovo pozornost,
- opazovanje otroka: odrasli namenoma skrivoma ali odkrito opazuje otroka, kadar se slači, ko se umiva ali kopa ali ko je na stranišču,
- fotografiranje otrok: odrasli otroka fotografira ali ga odkrito opazuje v erotičnem položaju,

- uporaba pornografije: kazanje pornografske literature ali prisiljenje otroka, da se udeležuje pornografskih aktivnosti,
- poljubljanje: odrasli dolgo in intimno poljublja otroka, pri čemer naj bi bil takšen način poljubljanja namenjen samo odraslim,
- otipavanje: odrasli otipava, boža ali se kako drugače dotika otrokovih intimnih delov telesa ali mora otrok na zahtevo na podoben način otipavati odraslega,
- samozadovoljevanje: odrasli se samozadovoljuje, medtem ko ga otrok opazuje in/ali obratno,
- felacija: pri tej vrsti oralno-genitalnega stika odrasli moški prisili dečka, da vzame v usta njegov penis, nato pa še sam vzame v usta dečkov penis,
- kunilingus: pri tej vrsti oralno-genitalnega stika se mora otrok z jezikom in usti dotikati spolovila odrasle ženske ali pa se odrasli (moški ali ženska) z usti dotika spolovila deklice,
- penetracija s prsti v zadnjik ali nožnico: pri tej obliki storilec lahko v zadnjik ali nožnico vdene razne predmete,
- penetracija penisa v zadnjik ali nožnico,
- »spolni odnos na suho«: gre za slengovski izraz, ki opisuje odnos, pri katerem odrasli drgne svoj penis ob otrokovo genitalno področje, ob notranjo stran njegovih stegen ali ob otrokovo zadnjico,
- ekshibicionizem: težnja po razkazovanju spolovila otroku,
- bestialnost ali prisilni spolni akt z živaljo: pri tej obliki odrasli otroka prisili, da živali drgne spolovilo ali da ima spolni odnos z živaljo.

Tipični scenarij vključuje napredovanje od manj intimnih vrst spolne aktivnosti (kot sta razkazovanje in masturbacija) do neposrednega telesnega dotika (kot je otipavanje), ki mu sledi ena izmed oblik penetracije. Oralna penetracija se običajno pojavi bolj na začetku tega procesa, pogosto ji sledi penetracija v zadnjik ali vagino. Ejakulacija moškega storilca, včasih ob otrokovo telo, lahko nastopi kadar koli v tem procesu (Bašič 1997, 145–150).

2.2 Posledice spolne zlorabe

Že pri definiranju pojma spolne zlorabe je večina avtorjev neenotna, neenotni pa so si tudi v tem, ali je posamezno stanje pri otroku znak spolne zlorabe ali gre že za posledico. Za lažjo razmejitev med tema dvema pojmomoma lahko izhajamo iz tega, da se znaki spolne zlorabe

pojavnjajo neposredno po sami spolni zlorabi, medtem ko s pojmom posledica mislimo na vse tiste posledice, ki trajajo dalj časa in lahko trajajo tudi v obdobju, ko je žrtev že odrasla.

Vsak spolno zlorabljen otrok ima vsaj tri probleme, s katerimi se spopada v življenju, ne glede na druge posledice:

- *Izguba*: žrtev spolne zlorabe trpi številne izgube, kot so izguba otroštva, svobode, zaupanja, samospoštovanja, izguba enega ali obeh staršev, izguba doma ter osebne identitete. Tako se pri žrtvah spolne zlorabe nemalokrat pojavi zanikanje obstoja določenega obdobja svojega otroštva, čeprav se jim lahko pojavljajo neprestani »flashbacki«, ki so nekakšni delci podob zlorabe in pomenijo pot do celotnega spomina na te dogodke. Tovrstni »flashbacki« v kasnejšem obdobju negativno vplivajo na intimna razmerja, ki jih imajo žrtve, saj predstavljajo nekakšen zid med partnerjema. Zlorabljeni otroci imajo kasneje v življenju tudi težave z zaupanjem v ljudi, kar se kaže v tem, da žrtve pogosto uničujejo prijateljstva in intimna razmerja ter s tem ranijo sebe, še preden bi jih lahko ranil kdo drug.
- *Jeza*: otrok je jezen na storilca, nase, družino, na vse, za katere je verjel, da jim lahko zaupa. Ker svoje jeze ne more in ne sme izraziti, začne jezo in njene posledice prikrivati. Prikrivanje jeze, ki velja za negativno čustvo, se posledično odraža v nenehni jezi nad ljudmi, ki posameznika obkrožajo, v njegovi destruktivnosti, umiku pred ljudmi ter sovražnosti do vseh, ki so njegovega spola.
- *Krivda*: otrok se redko pogovarja o svojih občutkih krivde. Ker tega ne pove na glas, njegovi bližnji pogosto pozabljajo, da ni nikoli preveč besed, s katerimi otroku sporočamo, da ni kriv za to, kar se mu je zgodilo. Skozi generacije smo namreč vzgojeni tako, da nosimo in gojimo občutek krivde ter nam nekako ni dovoljeno, da bi se ga otresli. Mnogim pa so krivdo celo naložili, kar velja predvsem za žrtve spolnih zlorab.

Še vedno so prevladujoči predsodki, ki jih krepijo izgovori storilcev, da jih je otrok zapeljal, in nerazumevanje spolne zlorabe, ki občutek krivde vedno znova stopnjuje. Tako se občutki krivde vračajo tudi odraslim, preživelim žrtvam spolnih zlorab, z njimi pa so povezani nizka mera samospoštovanja, občutek sramu in občutek manjvrednosti (Frei 1996, 34–52).

V ZDA naj bi bilo 95 % prostitutk in 95 % ljudi s tako imenovano multiplo osebnostjo v otroštvu spolno zlorabljenih. Žrtve spolnih zlorab se nemalokrat spopadajo z motnjami hranjenja in odvisnosti, z depresivnostjo, s suicidnostjo in težavami v medosebnih odnosih (Cvetek 2003, 18).

Da splošna trditev, da čas pozdravi vse rane, nikakor ne drži, zatrjuje tudi Martin H. Teicher, profesor psihiatrije na harvardski univerzi in direktor raziskovalnega programa za področje razvojne biopsihiatrije v bolnišnici Mclean. Martin H. Teicher zatrjuje, »da obstaja motnja, povezana z zlorabo v otroštvu – imenovana »borderline motnja osebnosti«. Takšni ljudje pogosto zaznavajo druge črno-belo, pri čemer najprej kujejo človeka v nebo, že kmalu pa ga obrekujejo zaradi žalitve ali izdajstva. Značilni so tudi siloviti izbruhi jeze in včasih blodnje ter preganjavnice. Praviloma vzpostavijo intenzivne, vendar nestalne odnose, pogosto se počutijo prazne in negotove glede svoje identitete, njihovo vedenje pa okolica na splošno ocenjuje kot visoko tvegano ter samouničevalno.

Ko je Teicher zdravil bolnike z mejno osebnostno motnjo«, je zaslutil, »da je trpljenje, ki so ga doživeli v otroštvu, vplivalo na razvoj njihovega limbičnega sistema«. Ugotovil je, da imajo telesno zlorabljeni za 38 %, spolno zlorabljeni za 49 %, in tisti, ki so bili tako telesno kot tudi spolno zlorabljeni, za 113 % več motenj limbičnega sistema od oseb, ki niso bili kakorkoli zlorabljeni. Teicherjeva raziskovalna skupina je ugotovila tudi, da je pri zlorabljenih bolnikih bolj opazno razvita desna možganska skorja kot leva, čeprav so bili vsi desničarji. Pri nemočnih žrtvah zlorab so meritve pokazale, da uporabljajo kot prevladujočo svojo levo hemisfero, ko razmišljajo o nevtralnih spominih, desno hemisfero pa, ko se spominjajo najstrašnejših dogodkov (Pavšič 2002, 6).

Seznam vseh posledic spolnih zlorab lahko pravzaprav vedno znova le dopolnjujemo. Človeška unikatnost je pravzaprav tista, ki daje smernice preiskovalcem, ko se srečujejo že z odraslimi žrtvami spolnih zlorab v otroštvu, pa te še vedno ne želijo sami zaspati v sobi, saj se še vedno bojijo teme, imajo težave z omejevanjem, z zavračanjem, oporekanjem, se izogibajo ogledalu, si željo spremeniti ime.

Tako je domala nemogoče napovedati, skozi kakšen pekel se bo morala v svojem življenju prebiti 13-letna deklica, ki jo je zlorabljal njen oče alkoholik. Ko ji je v škatlico za ključe položil bankovec za 5 evrov, je vedela, da bo zvečer legel v njeno posteljo in z njo počel gnusne reči.

3 PRAVNA UREDITEV

Osnovno vodilo delu preiskovalcem oziroma kriminalistom je veljavna pravna ureditev v Republiki Sloveniji. Na podlagi navedenega morajo kriminalisti pri svojem delu upoštevati naslednje temeljne predpise, predstavljene v naslednjih podpoglavjih.

3.1 Ustava RS

Varstvo otrokovih pravic je v Republiki Sloveniji zagotovljeno v njeni ustavi, in sicer je v 56. členu med drugim v drugem odstavku določeno: »Otrokom se zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem. Takšno varstvo ureja zakon,« (Ustava RS, 1991).

3.2 Konvencija o otrokovih pravicah

Republika Slovenija je kot članica OZN ratificirala Konvencijo o otrokovih pravicah iz leta 1989 ter je k spoštovanju določil te konvencije tudi zavezana. V nadaljevanju bodo izpostavljena bistvena določila, ki neposredno oz. posredno urejajo področje spolne zlorabe otrok.

Konvencija v prvem odstavku 19. člena določa: »Države podpisnice bodo sprejele vse ustrezne zakonodajne, upravne, družbene in vzgojne ukrepe, da bi otroka zavarovale pred vsemi oblikami telesnega in duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, tudi spolnih zlorab, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih zastopnikov ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj,« (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989).

Meja, ki jo konvencija predstavlja starševski oblasti, je torej ekscesno, škodljivo ravnanje, pri čemer konvencija samo opredelitev prepušča nacionalnim zakonodajam. Konvencija pa, izhajajoč iz drugega odstavka istega člena, ne dopušča, da bi države problem zanemarile oziroma da takšnih opredelitev sploh ne bi sprejele.

Otrokova spolna integriteta je zaščitena z določbo 34. člena konvencije, ki otroka varuje pred vsemi oblikami spolnega izkoriščanja in spolnih zlorab, ki jih natančneje opredeljuje z napeljevanjem ali siljenjem otroka h kakršnikoli nezakoniti spolni dejavnosti ter z izkoriščanjem otrok v pornografskih predstavah in gradivih.

Nadalje je pomembno določilo 3. člena konvencije, iz katerega izhaja, da naj bodo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, uprave oblasti ali zakonodajni organi, glavno vodilo otrokove koristi.

In ne nazadnje, izhajajoč iz 9. člena konvencije, lahko ugotovimo, da konvencija ne izključuje niti ločevanja otrok od staršev proti volji staršev, saj sta zloraba in zanemarjanje izrecno navedena kot okoliščini, zaradi katerih utegne biti ločitev nujna (pod pogojem, da je takšna odločitev sprejeta v sodnem postopku) (Mrševič 1997, 26–27).

3.3 Konvencija o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo – Lanzarotska konvencija

Dne 1. 1. 2014 je vstopila v veljavo Konvencija o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo, t. i. Lanzarotska konvencija.

Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo je eden ključnih instrumentov Sveta Evrope na področju boja proti spolnemu izkoriščanju otrok. Konvencija ureja preprečevanje teh pojavov, vključno z inkriminacijo vseh vrst spolnih deliktov, storjenih nad otroki, pregon storilcev in zaščito žrtev. Konvencija vzpostavlja tudi poseben mehanizem za spremljanje in nadzor nad izvajanjem konvencije v državah pogodbenicah.

Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo je bila dana na voljo za podpis 25. oktobra 2007 na Lanzarotu v Španiji in je začela veljati 1. julija 2010. Slovenija je postala 29. pogodbenica konvencije (MDDSZ 2015, 1. julij).

3.4 Kazenski zakonik in kazniva dejanja, ki obravnavajo spolne zlorabe otrok

Konvencija o otrokovih pravicah v 1. členu določa, da je otrok vsako človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če pravo, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). Kazenski zakonik RS določa starostno mejo za

otroka 14 let, in sicer v 21. členu KZ-1B, ki pravi, da se proti mladoletni osebi, ki ob storitvi kaznivega dejanja še ni bila stara 14 let (otrok), ne smejo uporabiti kazenske sankcije (Kazenski zakonik, 2008). Tako otrok tudi ni kazensko odgovoren, kar pomeni, da se v primeru, če je otrok izvršil dejanje, ki ima vse znake kaznivega dejanja, poda na okrožno državno tožilstvo na podlagi sedmega odstavka 148. člena Zakona o kazenskem postopku (Zakon o kazenskem postopku, 2012) poročilo o protipravnem dejanju, ki ga je storil otrok. Državno tožilstvo poročilo v nadaljevanju posreduje krajevno pristojnemu centru za socialno delo.

Kazenski zakonik deli tiste mladoletnike, ki jim je mogoče izrekat kazenske sankcije, na mlajše mladoletnike, ki so bili ob storitvi kaznivega dejanja že stari 14 let, pa še niso bili stari 16 let, ter na starejše mladoletnike, ki so bili že stari 16 let, pa še niso bili stari 18 let.

Kriminalisti (oblika navedbe velja tako za moški kot ženski spol) obravnavajo primere preiskovanja kaznivih dejanj spolnih zlorab, katerih storilci in oškodovanci so otroci oziroma v katerih so storilci mlajši mladoletniki, oškodovanci pa otroci. Fantje višjih razredov osnovne šole, ki so že dopolnili 14 let in so pravno kazensko odgovorni, z uporabo sile ali grožnje storijo kaznivo dejanje spolnega napada nad osebo, mlajšo od 15, nad svojo sošolko enake starosti ali mlajšo deklico. Evidentirani so primeri, v katerih fantje, stari 14 ali 15 let, fizično preprečijo dekletu, staremu 12, 13 ali 14 let, odhod s šolskega stranišča, telovadnice ali garderobe z namenom, da jo nato z uporabo sile otipavajo po njenih intimnih delih telesa. Fantje gredo v svojem početju v skrajnosti, dekletom segajo pod majice in hlačke, jim poskušajo dvigniti krila ali celo prodreti s prsti ali z najrazličnejšimi predmeti v njihove intimne telesne odprtine. Med kriminalistično preiskavo se pogosto izkaže, da storilci (primer z dekletom kot storilko ni zabeležen) niti ne vedo, da je njihovo ravnanje kaznivo in povsem neprimerno ter nedopustno. Izjemnega pomena je, da otrokom že zelo zgodaj odrasli sporočamo, da opisana ravnanja nikdar niso »zabava«, temveč kršitev človekovega dostojanstva.

Veljavni Kazenski zakonik (Ur. l. RS, št. 003-02-4/2008-22) opredeljuje kazniva dejanja, katerih objekt kazenskopravnega varstva je lahko otrok. V nadaljevanju bodo predstavljena določila, ki urejajo področje problematike spolne zlorabe otrok.

Prav tako bodo v nadaljevanju naloge predstavljeni resnični primeri iz kriminalistične prakse iz obdobja med letoma 2000 in 2003 iz osrednjeslovenske regije, kar bo omogočilo nazoren prikaz v sozvočju pravnih izhodišč obravnave spolne zlorabe otroka.

V okviru diplomskega dela smo se soočili z omejitvami. Za uradne osebe, zaposlene v Policiji zakonodaja posebej narekuje obveznost ukrepanja ter preprečevanja nezakonitih dejanj. Po drugi strani zakon opredeljuje, da je kaznivo razkrivati identiteto mladoletnih oseb, ki so udeležene v kakršnemkoli uradnem postopku; dodatno je opredeljeno kot kaznivo tudi, če bi obstajala zgolj verjetnost, da bi bila razkrita identiteta mladoletne osebe. K častnemu ravnanju dodatno zavezuje Kodeks policijske etike (1992), ki v splošni določbi med drugim navaja, da so policisti dolžni varovati človekovo osebnost in dostojanstvo tudi s preprečevanjem kakršnega koli nasilja, nečloveškega ravnanja in drugih dejanj, ki so ponižujoča do ljudi (2. člen), ter tudi s profesionalnostjo, strokovnostjo, neodvisnostjo (7. člen) in z varovanjem poklicne skrivnosti, ki terja diskretnost v odnosu do javnosti (8. člen). Glede na navedeno se je avtorica soočila z omejitvami v prikazu vseh navedenih primerov, saj ni mogla podrobneje navesti podatkov o konkretnih primerih ali se sklicevati na vire o primerih, ki so že bili predstavljeni. Z objavo morebitnih dodatnih informacij bi nehote pripomogla k razkritju identitete mladoletnih žrtev in drugih prizadetih ljudi. Avtorica je namreč zavezana k spoštovanju zakonodaje in častnemu ravnanju.

Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let (173. člen KZ-1B) je kaznivo dejanje, s katerim se najpogosteje srečujejo kriminalisti, ki obravnavajo spolne zlorabe otrok; navedeno določilo je opredeljeno v štirih odstavkih:

Prvi odstavek (1): Kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let, se kaznuje z zaporom od treh do osmih let.

Prvi odstavek predstavlja temeljno obliko kaznivega dejanja. Pri tem so zajeti primeri spolnih občevanj in vsi primeri raznih spolnih dejanj. Spolna občevanja in spolna dejanja so po navedenem odstavku »prostovoljna«, »s pristankom« ali »brez upiranja osebe« stare pod 15 let. Kaznivo dejanje je podano tudi, če je oseba, stara pod 15 let, dala pobudo za spolne odnose.

V preteklosti je bilo navedeno kaznivo dejanje vezano na starostno omejitev 14 let. Razlogi za starostno spremembo s 14 let na 15 let so bili v tem, da so na dopolnjeno starost 15 let vezane nekatere druge pravice mladoletnika (npr. sklenitev delovnega razmerja, omejena poslovna sposobnost, specialna popolna sposobnost razpolaganja z zaslužkom). Zvišanje starostne meje in s tem tudi povečanje cone kriminalnosti pa je bilo z vidika zakonodajalca upravičeno ter potrebno zlasti z vidika kazenskopravnega varstva spolne nedotakljivosti (kot nerazdružljivega dela osebnostne integritete in svobode človeka) mladoletnika do 15. leta starosti (Marinšek 1999, 69).

Ob pripravi zgoraj navedene spremembe so nekateri teoretiki menili, da je dvig starostne meje z vidika avtonomije in samoodločbe mladih škodljiv, saj mladi nimajo zgolj pravice do spolne nedotakljivosti, temveč tudi pravico do avtonomnega razpolaganja s svojo spolno integriteto, pravico do spolnega izražanja ter svobodnega razvoja. Po tem mnenju naj zakonodajalec ne bi imel pravice spolno razvite mladine neselektivno razglašati za otroke v smislu kazenskopravne terminologije in je dušiti z represivnim plaščem absolutne zaščite pred spolnimi dejanji z drugimi osebami (po možnosti še enake starosti) (Korošec 1999, 420).

Drugi odstavek (2): Kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka s slabotno osebo, ki še ni stara petnajst let, ali tako, da uporabi silo ali zagrozi z neposrednim napadom na življenje in telo, se kaznuje za zaporom najmanj od petih do petnajstih let.

Primer: Kriminalisti so obravnavali primer 13 let stare deklice z motnjo v duševnem razvoju in njenega takrat 18 let starega brata. Deklica se je v šoli zaupala svojim sošolkam, da se je brat »dotika« po njenih intimnih delih telesa, od nje želi, da se ga po intimnih delih telesa »dotika« tudi ona, in nazadnje, da ga oralno spolno zadovolji. Kriminalistična preiskava je pokazala, da je storilec (brat) v obsesivni želji po svoji spolni zadovoljitvi med drugim celo z uporabo noža, z neposrednim napadom na življenje in telo zagrozil žrtvi (sestri). Kriminalisti so zoper brata odredili policijsko pridržanje in ga nato s kazensko ovadbo izročili dežurni preiskovalni sodnici, ki je storilca po zaslišanju izpustila na prostost (sojenje se je storilcu nadaljevalo »s prostosti«), saj je menila, da sta že sam policijski postopek in nato še uvedba kazenskega postopka na sodišču na storilca delovala tako zelo zastrašujoče, da si v prihodnje ne bo več upal ponavljati tovrstnih dejanj.

Tretji odstavek (3): Učitelj, vzgojitelj, skrbnik, posvojitelj, roditelj, duhovnik, zdravnik ali druga oseba, ki z zlorabo svojega položaja spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo, ki še ni stara petnajst let in mu je zaupana v učenje, vzgojo, varstvo in oskrbo, se kaznuje z zaporom od treh do desetih let.

Kriminalisti vsako leto obravnavajo več primerov spolnih zlorab učenk (prijava spolnih zlorab učencev s strani učiteljic še ni zabeležena), ki jih zlorabi njihov učitelj.

Primer: Kriminalisti so obravnavali primer učitelja, ki je z izjemno dobrimi učiteljskimi referencami poučeval na povsem drugem koncu Slovenije, kot je dejansko živel. Proti koncu šolskega leta se je več učenk svoji razredni učiteljici zaupalo, da jih učitelj spolno nadleguje tako, da se jih »nehote« dotika, si jih očitno ogleduje tudi tako, da morajo stati in se pred njim obračati, o njihovih telesnih oblinah daje povsem neumestne pripombe. Med kriminalistično preiskavo je bilo ugotovljeno, da so omenjenega učitelja zaradi tovrstnih dejanj v preteklosti že obravnavali, vendar v želji po zaščiti žrtev dejanj niso prijavili pristojnim organom. Zoper učitelja je bil uveden disciplinski postopek, izdana mu je bila odpoved delovnega razmerja, kriminalisti pa so zoper njega podali kazensko ovadbo na državno tožilstvo.

Sodba Višjega sodišča v Ljubljani, I Kp 824/97:

Obdolženec, ki je bil zunajzakonski partner oškodovankine matere, je oškodovanko (10-letnega otroka) med njenim spanjem božal po stegnih in spolovilu, ji segel z roko za spodnje hlače ter ji vtaknil prst v nožnico, zaradi česar se je oškodovanka zbudila. Obdolženčeva zloraba položaja se kaže v tem, da je izkoristil svoj položaj nad otrokom, kar je bil vzrok, da je oškodovanka dejanja obtoženca trpela (Deisinger 1985, 263).

Četrty odstavek: Kdor v okoliščinah iz prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena kako drugače prizadene spolno nedotakljivost osebe, ki še ni stara petnajst let, se kaznuje z zaporom do petih let.

Primer: Kriminalisti so bili obveščeni o moškem, ki se je v jutranjem času z vozilom približal deklicam, namenjenim v šolo, vozilo delno zaustavil, deklice ogovarjal, jim kazal svoj spolni ud in s tem preusmeril njihovo pozornost nase, pri čemer se je manualno spolno zadovoljeval. Po izsleditvi omenjenega moškega je bilo zoper njega odrejeno policijsko pridržanje.

Po zaslišanju pri dežurnem preiskovalnem sodniku mu je bil izrečen ukrep – prepoved približanja otrokom na razdaljo 15 metrov.

Leta 2011 se je Kazenski zakonik v navedenem členu spremenil. Dodal se je nov, peti odstavek, ki se glasi: »Dejanje iz prvega odstavka tega člena ni protipravno, če je bilo storjeno z osebo primerljive starosti in če ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti,« (Kazenski zakonik, 2011). Z navedenim odstavkom je zakonodajalec preprečil možnost, da bi bilo prostovoljno spolno občevanje med vrstniki (npr. fant in dekle kot intimni par), ob ustrezni stopnji tako telesne kot duševne zrelosti, kazensko obravnavano.

V letu 2011 je v Kazenski zakonik dodano novo kaznivo dejanje »Pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene« (člen 173.a KZ-1B). Temeljni pomen navedenega člena je približati se sodobnemu času, ki zajema komunikacijo s pomočjo različnih spletnih orodij. Pomembno določilo je, da je omenjeno kaznivo dejanje storjeno, če je oškodovanec star pod 15 let, je bila oseba nagovorjena za srečanje z namenom spolnih dejanj ali izdelave različnih predmetov pornografske ali drugačne vsebine ter so nagovarjanju sledila konkretna dejanja. Navedeno pomeni, da kaznivo dejanje ni storjeno, če je bila nagovorjena oseba starejša od 15 let, če ni prišlo do srečanja oziroma ali drugih konkretnih dejanj, niti če je »bil oškodovanec zgolj fiktivno ustvarjena oseba«.

Posilstvo (170. člen KZ-1B): Oškodovanec pri kaznivem dejanju posilstva je lahko le oseba, ki je STAREJŠA OD PETNAJST LET. Če je oseba mlajša od petnajstih let, bo podano kaznivo dejanje spolnega napada na osebo, mlajšo od petnajstih let, po drugem odstavku 173. člena.

Odločba Vrhovnega sodišča SRS, Kž 720/78:

Čeprav tesen prostor v avtomobilu (hrošč Volkswagen) ni najbolj pripraven za spolno občevanje, pa po drugi strani tudi zmanjšuje realne možnosti odpora predvsem zato, ker skoraj povsem izključuje beg. To tem bolj velja v oškodovankinem primeru, saj je bila 16-letno krhko dekle, ki je tehtalo kakšnih 42 kg. Poleg tega se je vse odvijalo na samem, kjer ni bilo moč računati na pomoč kakšnega mimoidočega. Vse te okoliščine, med katerimi pa sta bili obtoženčeva uporaba sile in pričakovanje, da bo z njo nadaljeval, odločilni, so zlomile oškodovankin odpor in brž ko je bil ta zlomljen, tudi ozek prostor v avtomobilu ter dvojje hlač, ki jih je imela oškodovanka, niso bili resna ovira za spolno občevanje (Deisinger 1985, 239).

Spolno nasilje (171. člen KZ-1B): Po oblikah storitev je to kaznivo dejanje povsem izenačeno s kaznivim dejanjem posilstva po 170. členu. Razlika je le v tem, da ne gre za spolno občevanje kot znak kaznivega dejanja po 170. členu, temveč za drugo spolno dejanje, ki ne pomeni spolnega občevanja. Oškodovanec kaznivega dejanja je lahko oseba nad 15 let starosti.

Pred letom 2008 je Kazenski zakonik zajemal kaznivo dejanje krvoskrunstvo (204. člen KZ): navedeno določilo je predstavljalo temeljno inkriminacijo, pri kateri je bilo bistveno sorodstvo med storilcem in žrtvijo, ne pa prisilnost samega dejanja. Šlo je za primere, ko pride do spolnega občevanja zaradi incestuozne erotične navezanosti, ne pa kot posledica sile, grožnje, zlorabe, položaja ali slabotnosti kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja. Navedenega kaznivega dejanja Kazenski zakonik iz leta 2008 ne vključuje več.

Primer: Kriminalisti so obravnavali primer krvoskrunstva, ko sta brata spolno občevala s svojo sestro. Spolno občevanje je bilo prostovoljno, tajalo je več mesecev, vsi trije pa so bili mladoletni. O njihovem početju se je sestra čez nekaj let zaupala svojemu fantu, ki je zadevo naznanil pristojnim organom.

Kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja (člen 174/II KZ-1B): drugi odstavek: Pri tem kaznivem dejanju gre za isto obliko storitve kot pri kaznivem dejanju spolnega napada na osebo, mlajšo od petnajst let po členu 173/III KZ, razlika je le v tem, da gre pri oškodovancu za osebo, staro NAD 15 let, ki je storilcu zaupana v učenje, vzgojo, varstvo in oskrbo.

Zloraba prostitucije (člen 175/II KZ-1B): Pri tem kaznivem dejanju gre pri mladoletnih osebah za izkoriščanje, lahko tudi z uporabe sile, grožnje ali preslepitvijo k prostituciji.

Primer: Kriminalisti so obravnavali primer očeta kroničnega alkoholika, ki je petnajst let staro hčerko z uporabo groženj prisilil, da je spolno zadovoljila njegovega pivskega prijatelja. Oče je od prijatelja kot plačilo za spolni odnos s hčerko zahteval steklenico vina.

Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva (176. člen KZ-1B): To določilo v prvem odstavku inkriminira prodajanje, prikazovanje in javno razstavljanje ali kakšno drugačno omogočanje osebi, mlajši od 15 let, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine.

Drugi odstavek pa predstavlja kvalificirano obliko, in sicer označuje kot kaznivo tudi zlorabljanje mladoletne osebe (do 18 let) za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske vsebine ali uporabljanje mladoletne osebe za pornografsko predstavo. Tretji odstavek inkriminira samo posedovanje kot ostalo produkcijo seksualnega gradiva, ki vključuje spolno zlorabo otroka. Četrty odstavek področje »zlorab otrok preko interneta« opredeljuje lahko tudi kot obliko organizirane kriminalitete. Peti odstavek zagotavlja, da se tovrstno zaseženo gradivo odvzame, njegova uporaba pa ustrezno onemogoči.

Kriminalisti so obravnavali primer moškega storilca, ki je v stanovanju svoje partnerke prek partnerkine hčerke navezoval prijateljske stike z več dekleti, pri čemer se je rad osredotočil na dekleta z neurejeno družinsko situacijo, ki so »hlastala po pozornosti«. Z dekleti je sprva le prijateljaval, se z njimi pogovarjal in »jih razumel kot še nihče do takrat«, nato pa jim s časom predlagal fotografiranje ali snemanje z videokamero, vse z namenom, da bi dekleta postala samozavestnejša, pogumnejša ipd. Ko je pridobil zaupanje deklet (med drugimi tudi zaupanje hčerke svoje partnerke), je dekleta fotografiral in snemal le še gola. Z eno izmed njih je tudi spolno občeval, vse skupaj pa posnel z videokamero. Drugo izmed deklet je pod pretvezo, da gre za manekensko snemanje, odpeljal v neznan studio, kjer jo je med uživanjem alkoholne pijače golo fotografiral in snemal z videokamero. Zoper moškega so kriminalisti na državno tožilstvo podali več kazenskih ovadb.

Navedbe kaznivih dejanj, vezanih na spolno zlorabo otroka ali mladoletne osebe v starosti do 18 let, z opisi posameznih primerov nakazujejo, da je spolna zloraba otroka z vidika kazenske zakonodaje izjemno kompleksna. Kriminalisti, ki lahko delujejo zgolj v okviru zakonodaje in v času preiskave, z vsemi zbranimi informacijami ter dejstvi ugotavljajo zlorabo otroka, ki pa jo lahko inkriminirajo zgolj in samo, če vsebujejo vse potrebne elemente za dokazovanje posameznega kaznivega dejanja. Če se bo npr. odrasla oseba lažno predstavljala za oškodovanko v starosti pod 15 let in bo prek spletnih omrežij prejela povabilo na srečanje z namenom spolne zlorabe s strani osumljenega ter se na srečanje celo odzvala, ne bodo izpolnjeni vsi elementi kaznivega dejanja po členu 173.a KZ-1.

4 STATISTIČNI PODATKI ZA SLOVENIJO

Vsi podatki, ki jih navajamo v tekstu in se nanašajo na statistike v zvezi z delom policije, so iz Statistične evidence slovenske policije med letoma 2010 in 2015. Pripravlja jih Oddelek za načrtovanje in analitiko Generalne policijske uprave.

Tabele zajemajo podatke o žrtvah in storilcih, ki so lahko obravnavani večkrat. Žrtev spolne zlorabe je lahko večkratna žrtev spolnih zlorab s strani več oseb, osumljenec je lahko povzročitelj spolnih zlorab nad večjim številom otrok.

Tabela 4.1: Število obravnavanih kaznivih dejanj po 173. členu KZ od leta 2010 do prvega polletja leta 2015

ŠTEVILO KD	Leto							
		Člen	Besedilo	2010	2011	2012	2013	2014
173		Spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let	244	218	161	168	110	36

*Podatki so za prvo polletje.

Vir: GPU UKP, Oddelek za analitiko (2015)

Podatki prikazujejo drastični upad število obravnavanih kaznivih dejanj (glej tabelo 4.1). Gre za prijavljena kazniva dejanja, katerih končni epilog je podana kazenska ovadba na pristojno državno tožilstvo. Iz raziskav je razviden podatek, da je v povprečju prijavljena 1/3 vseh dejansko storjenih kaznivih dejanj spolne zlorabe. Statistični podatki so varljivi tudi zato, ker ne zajemajo podanih prijav, kjer se sum spolne zlorabe ne potrdi in je na pristojno državno tožilstvo podano poročilo, prav tako niso zajeti podatki, ko je šlo za dejanje z znaki spolne zlorabe, pa niso bili izpolnjeni vsi zadostni elementi, ki bi kaznivo dejanje potrjevali. Lahko upamo, da je tudi širše družbeno osveščanje pustilo posledice v zmanjšanju spolnih zlorab otrok, saj do izvršitev teh ni prišlo zaradi preprečitve, upora ali razkritja namena storilca.

Prijavljanje spolnih zlorab otrok je izredno nizko, razloge pa lahko iščemo predvsem v pomanjkanju razumevanja in nepoznavanju značilnosti (faz in oblik) tovrstnih kaznivih dejanj. Med razlogi se navaja tudi vpliv okolja in standarde ter vrednote v družbi, ki se spreminjajo tudi v Sloveniji, saj je bilo v zadnjem obdobju odkritih več primerov težjih oblik spolne zlorabe otrok (npr. primer slovenskega Fritzla) (Frangež in drugi 2013, 63).

Tabela 4.2: Število obravnavanih kaznivih dejanj po 173. členu KZ od leta 2010 do prvega polletja 2015 po spolu osumljenca

ŠTEVILO KD		Spol	Leto					
Čl.	Besedilo		2010	2011	2012	2013	2014	2015*
173	Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let	MOŠKI	228	205	150	144	99	32
		ŽENSKA	8	8	0	12	1	0
Skupna vsota			235	209	150	149	100	32

*Podatki so za prvo polletje.

Vir: GPU UKP, Oddelek za analitiko (2015)

Frangeževa (2013) navaja raziskavo, izvedeno med letoma 2010 in 2011, s katero so ugotavljali značilnosti odkrivanja spolnih zlorab otrok v Slovenji. V prvem delu so s pregledom policijskih spisov analizirali 70 naključno izbranih primerov spolnih napadov, storjenih nad otroki, mlajših od petnajst let v letu 2003. V drugem delu so z usmerjenim skupinskim intervjujem tožilcev in kriminalistov pridobili vpogled v prakso odkrivanja ter preiskovanja spolnih zlorab otrok (Frangež in drugi, 2013).

Rezultati kažejo, da so bili v 89 % osumljenci moški. Povprečna starost vseh osumljencev je bila ob začetku zlorabe 34,7 leta, ob prijavi 36,6 leta (Frangež in drugi 2013, 67).

Zgoraj prikazani podatki (glej tabelo 4.2) potrjujejo ugotovitve, da so povzročitelji spolnih zlorab otrok večinoma moškega spola. Tudi ženske nastopajo v vlogi storilk spolnih zlorab. Družbeni status ženski omogoča pristnejši stik z otrokom. Družbeno sprejemljivo za žensko je, da je njeno materinstvo vizualno izrazitejše. V skladu z družbenimi normami so ženski dovoljeni bolj intimni stiki. Tabuji, stereotipi, občutki sramu so le nekateri dejavniki, ki preprečujejo, da razkritij ni več, kot kažejo statistični podatki.

Tabela 4.3: Število obravnavanih kaznivih dejanj po 173. členu KZ od leta 2010 do prvega polletja 2015 po spolu žrtve

ŠTEVILO KD		Spol	Leto					
Čl.	Besedilo		2010	2011	2012	2013	2014	2015*
173	Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let	MOŠKI	24	17	17	26	23	5
		ŽENSKA	218	201	146	141	89	32
Skupna vsota			242	218	161	167	109	36

*Podatki so za prvo polletje.

Vir: GPU UKP, Oddelek za analitiko (2015)

Iz statističnih podatkov je razvidno, da so deklice pogostejše žrtev spolnega nasilja kot dečki (glej tabelo 4.3). Ugotovitve Frangeževe (2013) navajajo, da so bile žrtve v 77 % ženskega spola. Deklica ostaja seksualni objekt. Statistični podatki nakazujejo, da so dečki v veliko manjšem obsegu žrtve spolne zlorabe. V Ameriki naj bi bilo prijavljenih le okoli 40 % vseh primerov spolnih zlorab (Kalichma v Frangež in drugi 2013, 64).

Obdobje zadnjih treh desetletij je sicer čas izginjanja tabujev, vendar je ravno nasilje nad otroki še vedno med tistimi tabuji, ki v ljudeh vzbujajo neugodje in odpor. Mnogi namreč zaradi neznanja, strahu in nezanimanja še vedno odvrtačajo poglede od te teme (Tomori v Frangež in drugi 2013, 63).

Tabela 4.4: Število obravnavanih kaznivih dejanj po 173. členu KZ od leta 2010 do prvega polletja 2015 po starosti žrtve

ŠTEVILO KD		Leto						
Člen	Besedilo	Starost	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
173	Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let	DO 06	27	29	24	27	14	6
		OD 14						
		DO 15	55	87	42	48	20	12
		OD 16						
		DO 17	2	1	1	2	0	0
		OD 24						
		DO 33	0	1	1	0	0	0
		OD 34						
		DO 43	0	0	0	1	0	0
		OD 07						
	DO 13	158	100	94	91	77	20	

*Podatki so za prvo polletje.

Vir: GPU UKP, Oddelek za analitiko (2015)

Podatki nakazujejo izsledke tujih raziskav, ki navajajo, da so spolne zlorabe otrok najpogostejše v času od 7. do 13. leta starosti. Podatek, da se starostna meja spolno zlorabljenih otrok zniža v obdobje malčka in dojenčka, potrjujejo navedbe policije, da storilci tovrstnih kaznivih dejanj v prepričanju, da bodo žrtve molčale, zlorabljujejo vedno mlajše otroke. Podatki, vezani na starost žrtve nad 15 let, lahko nakazujejo, da je žrtev naznanila spolno zlorabo v starosti nad 15 let, ob tem pa navedla, da je bila v času storitve žrtev v starosti pod 15 let (glej tabelo 4.4).

Otroci o zlorabi redko spregovorijo prvi, kadar pa, to naredijo spontano (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwl in Lozan, 2002 v Frangež in drugi 2013, 64).

Raziskava Hunterjeve, v katero je bilo vključenih 22 odraslih žensk in moških, ki so bili kot otroci spolno zlorabljeni, vendar o zlorabi takrat niso spregovorili, je med glavnimi razlogi, zakaj zlorabe niso razkrili, izkazala strah pri žrtvah ženskega spola in sramoto pri žrtvah moškega spola. Moške žrtve so navedle tudi strah, da bodo kaznovani, strah, kakšne posledice bo odkritje imelo za družino, strah, da jim ne bodo verjeli, sramoto in stigmatizacijo zaradi homoseksualnosti, sramoto in občutek odgovornosti ter samoobtoževanje (Frangež in drugi 2013, 64).

5 DELO KRIMINALISTIČNE POLICIJE PRI OBRAVNAVI SPOLNE ZLORABE OTROKA

5.1 Kdo preiskuje spolne zlorabe otrok

Policija je ena izmed služb, ki je prebivalstvu na voljo 24 ur na dan, sedem dni v tednu. In zaradi potreb skupnosti, ki se pojavljajo tudi takrat, ko ostale institucije ne delajo (ponoči, ob koncih tedna, med prazniki), policija za ljudi opravlja tudi opravila, katerih namen ni odkrivanje, prejemanje in procesiranje osumljenih kaznivih dejanj.

Med naloge policije, ki so našteve v četrtem členu Zakona o nalogah in pooblastilih policije, sodijo:

- varovanje življenja, osebne varnosti in premoženja ljudi,
- preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj in prekrškov, odkrivanje in prijemanje storilcev kaznivih dejanj in prekrškov,
- vzdrževanje javnega reda (ZNPPol, 2013).

Pri preiskovanju spolnih zlorab otrok je treba ločiti med uniformirano policijo in kriminalistično policijo. Uniformirana policija deluje samo v začetni fazi preiskave, njena naloga pri odkrivanju je nudenje podpore kriminalistični policiji.

V okviru kriminalistične policije se s preiskovanjem spolnih zlorab otrok ukvarjajo za to delo posebej usposobljeni in specializirani kriminalisti ter kriminalistke v skupinah za mladoletniško kriminaliteto na policijskih upravah.

Policija kot institucija je bila dolga leta (razen nekaj izjem) zaprta za žensko populacijo. V kriminalistični policiji je bila domena moških vodilo. Izjema je bilo prav področje odkrivanja in preiskovanja spolnih zlorab otrok. V skladu z družbeni stereotipi se je predvidevalo, da je za to delo najbolj primerna ženska. Ženska kot potencialna mati, kot oseba, ki med zgodovino skrbi in neguje druge in ki že »instinktivno zna z otroki«. Seveda iz tega razloga največ žensk v kriminalistični policiji dela prav na področju odkrivanja in preiskovanja spolnih zlorab otrok, drugih zlorab otrok ter nasilja v družini. In ker so običajno feminizirani poklici označeni kot manjvredni, ni delo kriminalistov in kriminalistk, ki preiskujejo spolne zlorabe otrok, žal, prav nič drugačno. V okviru kriminalistične policije veljajo med svojimi kolegi za »socialce«.

5.1.1 Je ženska bolj primerna za preiskovanje spolnih zlorab otrok?

Je mati uspešnejša pri delu preiskovanja spolnih zlorab otrok?

Vsak kriminalist je usposobljen za preiskovanje najtežjih oblik kaznivih dejanj, ki jih odkriva in preiskuje kriminalistična policija. Preiskovanje spolnih zlorab otrok je specifično delo, ki zahteva za to primernega človeka, ne glede na to, ali je to ženska ali moški. Povsem nepomembno je, ali ima preiskovalec svoje otroke, saj je oseba, ki mora v vsakem trenutku v vsaki situaciji, pa naj bo ta še tako čustvena, ostati prisebna in strokovna, saj bo le tako v najboljši meri res pomagal žrtvi.

Omeniti je treba, da je kriminalistični intervju preiskovalca z zelo majhnim otrokom (star dve, tri ali štiri leta) specifične narave, zaradi česar ne moremo zatrditi, da bi se otroci omenjene starosti težje izpovedali moškemu preiskovalcu. Res pa je, da je to odvisno od vsakega otroka posebej in od zlorabe, ki se mu je zgodila. Izjemnega pomena je tu priprava na intervju.

Kljub vsemu pa je bistvo intervjuja pravzaprav v tem, da otrok skozi igro povsem sproščeno in neobremenjeno preiskovalcu pove, kaj se mu je dogajalo. Preiskovalec je tisti, ki je usposobljen postavljati taka vprašanja, ki dajejo odgovore.

Težnja po prednosti pogovora z žensko preiskovalko se pri žrtvah bolj izrazito pojavlja v zgodnji puberteti, saj gre v navedenem primeru za spolno prebujajoče se dekleta in fante, ki se o svojih težavah največkrat pogovarjajo prav z ženskami (materami, tetami, sestrami, prijateljicami).

5.1.2 Kriminalisti – strokovnjaki preiskovanja spolnih zlorab otrok

Kriminalisti v zadnjih 20 letih vsakoletno beležijo številne prijave kaznivih dejanj spolnih zlorab otrok, s čimer se posledično povečuje potreba po zaposlitvi večjega števila kriminalistov. Zaradi specifik samega dela se predvideva, da so za preiskovanje tovrstnih kaznivih dejanj najbolj primerni ljudje z visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo. Moški preiskovalci so običajno na delovno mesto kriminalista – preiskovalca spolnih zlorab otrok – napredovali z mesta policista, s pomočjo dodatnega visokošolskega izobraževanja pravne, varstvoslovne ali družboslovne smeri, ženske preiskovalke so v preteklosti največkrat prihajajo od »zunaj« oziroma izven policije, v sedanjem času gre za enak način napredovanja kot pri moških kolegih. V času, ko je zaposlovanje v policiji še zajemalo predvsem moško populacijo, so bile ženske preiskovalke po osnovni izobrazbi pravnice, sociologinje, specialne pedagoginje, psihologinje in socialne delavke, ki so se z dodatnim policijsko-kriminalističnim izobraževanjem usposobile za delo na tovrstnem delovnem mestu.

Za kakovostno delo je odločilno, da je skupina kriminalistov in kriminalistk za preiskovanje spolnih zlorab otrok mešana skupina. Mešana tako po spolu kot tudi po izobrazbeni strukturi. Ob timskem delu se lastnosti moškega kolega, ki je prešel kadetsko izobraževanje in delo na policijski postaji, primerno dopolnjujejo z drugačnim spektrom znanja ter izkušenj ženskih kolegic. Vsem je bistvo le eno – odkriti storilca in zaščititi žrtev.

Uspešen kriminalist bo svoje delo ves čas evalviral in nadgrajeval s permanentnim izobraževanjem. Dosežena izobrazba je zgolj štartna pozicija, zaradi česar Policija kot organ v sestavi Ministrstva za notranje zadeve v okviru preiskovanja spolnih zlorab otrok vsako leto organizira več delovnih seminarjev z namenom stalnega, intenzivnega izobraževanja kriminalistov. Kriminalisti morajo med seminarjem z vodenimi pogovori, obvladovanjem igranih situacij, usvajanjem novih znanj z najrazličnejših področij, navsezadnje tudi s preverjanjem osvojenih znanj s pomočjo testov, pokazati, da so za to delo kar najbolj usposobljeni.

Izjemnega pomena pa je, da vsak kriminalist doseže stopnjo, ko se zave, da je pravzaprav on sam edini povsem odgovoren za svojo strokovnost in usposobljenost, ki jo lahko dosega ter presega s stalnim samoizobraževanjem.

5.1.3 Supervizija v policiji

Delo kriminalista, ki odkriva in preiskuje spolne zlorabe otrok, je zaradi same narave dela že samo po sebi izjemno stresno. Pri tem ne smemo pozabiti, da je vsak kriminalist večkrat tedensko dežuren oziroma dosegljiv za nujne primere tudi v popoldanskem, večernem in nočnem času.

Največkrat imajo kriminalisti svoje družine, otroke, ki jim zaradi narave svojega dela o primerih ne smejo ničesar zaupati. O primerih lahko govorijo izključno s kolegi, s katerimi neposredno sodelujejo. Običajno kriminalist preiskuje spolno zlorabo sam ali v paru. V delo se vključi več kriminalistov le ob izjemno obsežnih primerih. Pomembno je poudariti, da se kriminalist s preiskovanjem spolne zlorabe otroka ukvarja le za čas kriminalistične preiskave (v predkazenskem postopku), ki v nobenem primeru ne spominja na terapevtsko delo svetovalk, ki se lahko s spolno zlorabo otroka in njegovo družino ukvarjajo več let.

Avtorice Ribičič, Gorišek in Goršič (1997) v svojih prispevkih opisujejo potek obravnave spolno zlorabljenega otroka v Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše v Ljubljani. Avtorice navajajo, da največ primerov spolnih zlorab otrok obravnavajo timsko (dve psihologinji in pedopsihiatrinja). Obravnava spolno zlorabljenega otroka in njegove družine praviloma vzbuja pri strokovnjakih močne emocije (občutja jeze in ogorčenja, gnusa do storilca, občutki nemoči ipd.), kar strokovnjake obremenjuje in včasih celo ovira pri delu. Te občutke je mogoče predelovati v timu. Takšno delo pa tudi omogoča, da se teža odgovornosti za pomembne odločitve deli med člane tima.

Policija nima organizirane supervizije za kriminaliste, ki obravnavajo spolne zlorabe otrok. Policija ima zaposlene psihologe in tako imenovane policijske zaupnike, katerih vloga je terapevtska pomoč policistom ali kriminalistom v najrazličnejših stresnih situacijah, a ne vsebuje elementov supervizije. Zaradi vsega navedenega je sama fluktuacija delavcev v policiji na vseh področjih dela visoka. Kriminalisti, prenasičeni z izjemno težkimi usodami ljudi, podobami trpečih in zlorabljenih otrok, si čez leta poiščejo drugo službo ali pa vsaj zaprosijo za razporeditev na drugo delovno mesto, kar pa je v izjemno škodo razvijanju strokovnosti posameznega področja dela.

V enem izmed tržno orientiranih podjetjih v Sloveniji ohranjajo zadovoljstvo svojih delavcev tudi tako, da jim enkrat mesečno ponudijo povračilo stroškov nakupa vstopnic za obisk kulturne ali športne prireditve ali športno-rekreacijskih centrov. Morda je to le eden izmed načinov, kako zadržati strokovnost in lojalnost zaposlenih, predvsem pa način, s katerim delodajalec sporoča, da ve za poklicni stres in se ga trudi zmanjševati.

5.2 Preiskava kaznivega dejanja

5.2.1 Prepoznavanje kaznivega dejanja spolne zlorabe otrok

Spolna zloraba je tabu, dejanje, prežeto z intimnostjo, s seksualnostjo, z zlorabo in nasiljem. Biti storilec spolne zlorabe otroka je nesprejemljivo in nedopustno za katerokoli družbo sodobnega časa. Spolna zloraba otroka je tretirana kot najhujša oblika zlorabe, saj je otrok »čisto in nedolžno« bitje, potrebno varstva ter zaščite. Storilec zlorabi zaupanje, zlorabi svojo moč, nadvlado in manipulativnost. Z vidika družbene javnosti je storilec šibka osebnost, nezmožna »zdrave, normalne« spolnosti, življenja v sprejetih družbenih okvirjih.

Deviantnost je lahko pozitivno sankcionirana (nagrajena), negativno sankcionirana (kaznovana) ali preprosto sprejeta brez nagrade in kazni (Haralambos 2001, 452). Storilci spolnih zlorab otrok so celo z vidika obravnave kriminalnega okolja rangirani najnižje. V zaporih so tako tovrstni storilci deležni dodatnega in posebnega varstva, saj so v nasprotnem primeru žrtev različnih oblik nasilja s strani sozapornikov. V zaporih je storilec spolne zlorabe na najnižji stopnici hierarhične lestvice. Storilci oziroma njihova dejanja sodijo v sfero kriminala, ki je povsem nesprejemljiv za vse »kriminalce«. »Pedofili« v zaporih so deleži posebnega varstva pred morebitnimi oblikami nasilja s strani ostalih zapornikov.

Spolna zloraba uspeva samo zato, ker jo storilec in žrtev zavijata v skrivnost. Zlomiti tišino je najpomembnejši korak, ki pelje na pot osvobajanja izpod teže zlorabe. Ne glede na to, kako je ta korak težko storiti, je vedno od vsega najpomembnejše zlorabo ustaviti (Bain in drugi 1996, 47).

Pri odgovoru na to kompleksnost razumevanja odnosa med storilcem in žrtvijo se pojavljajo tudi številne nejasnosti ter ovire. Prva ovira je v naravi problema. Storilcu je namreč v interesu, da bi pojav ostal prikrit, zato skuša na različne načine otroka pripraviti k

molčečnosti. Spolne zlorabe otroci redko označijo kot obliko kriminalnega dejanja. Pogostokrat se zgodi, da otrok nima komu povedati, saj nima prave osebi, ki ji lahko zaupa in bi mu verjela, da se je zloraba res zgodila. Velikokrat se otrok tudi boji, da bo z razkritjem škodoval storilcu, saj ga ima kljub zlorabi še vedno rad. Da pove, kaj se mu je zgodilo, otrok potrebuje čas in prostor. Izbrati mora pravo besedo in pravo osebo.

Problem pri tem predstavlja tudi dejstvo, da o spolnosti nasploh ni lahko govoriti, še toliko težje pa o spolni zlorabi, ko žrtev spremljajo strah, občutek krivde, sram in dvom, ali ji bodo sploh verjeli. Koliko in kaj želi o zlorabi povedati, se mora žrtev odločiti sama. Lahko se zgodi, da otrok kar nekaj časa skrito namiguje na zlorabo. Lahko se namigi skrivajo v njegovih slikah in risbah. Če se zgodi, da v takih trenutkih ob otroku ni primerne osebe oziroma ta ne zna razbrati otrokovih sporočil in se z otrokom ne začne pogovarjati, ostanejo indici neopaženi, dejanja pa zavita v skrivnost. Zato se je treba, takoj ko otrok začne pripovedovati o stvareh, ki vzbujajo kakršen koli sum ali se nam zdijo nenavadne, z otrokom pogovoriti.

Raziskave kažejo, da so nekateri otroci s svojim vedenjem poskušali opozoriti odrasle, kaj doživljajo. Nekateri so o zlorabi tudi spregovorili, vendar so bili preslišani, zaradi česar so bili še v večji stiski (Hunterjeva v Frangež in drugi 2013, 65). Starši lahko ocenijo, da dejanja sploh ni treba prijaviti policiji. Okoli 50 % staršev, ki so bili seznanjeni s spolno zlorabo otroka, te niso prijavili policiji. Poleg tega 90 % staršev ni niti hotelo, da bi se z zlorabo ukvarjala policija (Finkelhor v Frangež in drugi 2013, 64).

Zlorabe kljub stikom z učitelji ali ostalimi odraslimi redko prijavljajo tudi starejši otroci. Razlogi so lahko strah pred stigmatizacijo od vrstnikov, razlika v moči med otrokom in storilcem, otrokova skrb, čustva, ki jih otrok goji do storilca, strah pred maščevanjem in strah, da odrasli ne bodo verjeli (Smallbone et al. v Frangež in drugi 2013, 65).

Podatki kažejo, da imajo mladi manj oseb, s katerimi se lahko pogovarjajo o čisto osebnih stvareh, vendar več mladih zanesljivo ima takšne osebe. Podatek, ki vzbudi pozornost, je, da 7,4 % oseb v starosti od 19 do 29 let nima niti ene takšne osebe (Ule in drugi 1996, 224).

Kriminalisti, ki se srečujejo s spolnimi zlorabami otrok, se zavedajo, da za zločine:

- z največjim sivim poljem,
- katerih prijavljenost je izjemno nizka,

- ki pogosto trajajo dolgo, preden se razkrijejo,
- pri katerih je ozaveščenost še na zelo nizki ravni,
- pri katerih pripravljenost, da bi osumljence s prijavljanjem ustavili, še ni dovolj, saj je treba tu prepoznati tudi dejanje in žrtev oziroma o značilnostih teh dejanj vedeti vsaj toliko, da se nam poraja sum,
- pri katerih je zbiranje obvestil in dokaznega materiala še posebej oteženo, pogosto tudi problematično,
- pri katerih dokazni material pogosto ne obstaja, dokaze lahko pridobimo le od žrtve in osumljenca, pa še to nam ne more dati ter utrditi popolne slike o zločinu,
- pri katerih je otrok – žrtev v posebnem položaju, tako v odnosu do osumljenca kot glede svojih sposobnosti in možnosti,
- pri katerih lahko vedno znova pričakujemo, da bomo pri njihovem odkrivanju in raziskovanju naleteli na ovire, tudi pri žrtvi sami (Bašič 1996,152).

Osnovni in najpomembnejši razlog za razkritje ter prijavo je, da se žrtev zaščiti in razbremeni ter občuti olajšanje. Ob tem je zelo pomembno dejstvo, da prijava pomaga preprečiti nadaljnja dejanja storilca (Bain in drugi 1996, 53).

5.2.2 Sum storitve kaznivega dejanja

Preiskava kaznivega dejanja steče ob sumu storitve kaznivega dejanja. Sum storitve kaznivega dejanja je lahko že klic oziroma prijava občana na telefonsko številko 113 ali podaja prijave na anonimno številko policije – 080 12 00. Vse pogosteje se dogaja, da sum kaznivega dejanja naznanijo žrtve same, njihovi sorodniki ali prijatelji. Zasluga osveščanja javnosti je, da kriminalisti iz leta v leto beležijo večje število pisnih prijav suma kaznivega dejanja spolne zlorabe otrok s strani vladnih in nevladnih organizacij. Seveda nikakor ne smemo pozabiti na sume kaznivih dejanj, do katerih pridejo kriminalisti sami pri opravljanju svojega vsakdanjega dela.

Iz 145. člena ZKP izhaja, da imajo vsi državni organi in organizacije z javnimi pooblastili dolžnost naznaniti kazniva dejanja, za katere se storilec preganja po uradni dolžnosti, če so o njih obveščeni ali če kako drugače zvedo zanje. Na podlagi 146. člena ZKP lahko vsakdo naznani kaznivo dejane, kazenski zakonik pa določa, kdaj pomeni opustitev ovadbe kaznivega dejanja kaznivo dejanje (ZKP, 2012).

Določba 281. člena KZ-1B namreč med drugim določa, da kaznivo dejanje stori uradna oseba, ki vede opusti prijavo kaznivega dejanja, za katerega zve pri opravljanju svoje službe, če je zanj z zakonom predpisana zaporna kazen, višja od treh let, storilce pa se preganja po uradni dolžnosti (Kazenski zakonik, 2008).

Z namenom nazornega prikaza posameznih korakov preiskave bodo predstavljeni resničnih primerov iz kriminalistične prakse iz obdobja med letoma 2000 in 2003 iz osrednjeslovenske regije.

Primer: Pri socialni delavki (uradna oseba), zaposleni na centru za socialno delo, se je oglasila polnoletna oseba in na zapisnik naznanila sum storitve spolne zlorabe otroka (povedala je ime in priimek osumljenca ter ime in priimek žrtve). Čez dve leti je žrtev svoji mami povedala za spolno zlorabo in ta je to prijavila. Ko so kriminalisti obravnavali osumljenca in žrtev, so med zbiranjem obvestil izvedeli, da do zlorabe niti ne bi prišlo, če bi socialna delavka glede prej omenjene informacije kakorkoli ukrepala. Socialna delavka informacije ni zaznala kot verodostojne, zaradi česar je bila informacija povsem neuporabna in samo vložena v spis žrtve več kot dve leti oziroma vse do kriminalistične preiskave. Zoper socialno delavko so kriminalisti podali kazensko ovadbo na pristojno državno tožilstvo.

Zgoraj navedeni primer nazorno pokaže, da so kazniva dejanja pravzaprav lahko storjena tudi v okviru institucije, ki navsezadnje lahko tudi z namenom zaščite institucije in njenega »ugleda« v okolju dejanje posameznika minimalizira ali celo prikriva.

Zavedati se je treba, da je delo kriminalistov v primerjavi z drugimi institucijami resda hitro, a hkrati nikoli prenačljeno in neutemeljeno. Kriminalisti se morajo v vsakem trenutku zavedati, da lahko prenačlo ukrepanje, ko sum še ni utemeljen, ko bi se lahko ukrepalo na podlagi bežnih indicev, sproži le nasprotni učinek. Kriminalistična preiskava bi se zaradi nestrokovnosti zaustavila, spolna zloraba pa bi se lahko nadaljevala, in to včasih celo v večji meri. Storilec bi lahko otroku zatrjeval: »No, vidiš, nihče ti ne verjame. Lažeš!«

Nesporno je, da kriminalisti prejemajo veliko število prijav spolnih zlorab otrok, pri čemer pa je treba poudariti, da je zaključek kriminalistične preiskave s podajo kazenske ovadbe na okrožno državno tožilstvo le ena izmed možnosti. Kadar kriminalisti med preiskavo ne

morejo potrditi suma storitve kaznivega dejanja oziroma niso podani vsi elementi, potrebni za dokazovanje kaznivega dejanja, o vseh svojih ugotovitvah obvestijo pristojno državno tožilstvo s poročilom.

Prav tako se je treba zavedati, da lahko obstaja nevarnost, da je oseba osumljena po nedolžnem. To je lahko posledica krivih ovadb, ki jih vložijo najstniki med 13. in 17. letom, ko ne najdejo drugačnega izhoda iz svojih težav. V tovrstnih primerih po končani policijski preiskavi kriminalisti zoper najstnike na državno tožilstvo podajo kazensko ovadbo zaradi kaznivega dejanja krive ovadbe po 283. členu KZ-1B. Kriminalisti vsako leto na okrožna državna tožilstva podajo več tovrstnih kazenskih ovadb.

Kriminalisti se večkrat letno srečajo tudi s podajo prijave spolne zlorabe otroka s strani enega izmed zakoncev, za katere pa se med kriminalistično preiskavo izkaže, da gre le za izraženo skrb nad vedenjem otroka, ki bi lahko izkazoval znake morebitne zlorabe. Kriminalisti obravnavajo tudi primere, ko gre za načrtno in zavestno prijavljanje spolne zlorabe otroka z namenom maščevanja.

Primer: Mati otroka in bivša žena je zavestno ter naklepno fizično poškodovala del spolnega uda njunega otroka z namenom, da bi bivšega moža osumili spolne zlorabe sina. Pripravila je scenarij dogodkov in poučila otroka o tem, kaj mora govoriti pristojnim organom. Kriminalisti so usposobljeni za pogovor z otrokom, zato se je zelo hitro izkazalo, da je pripoved otroka naučena in podana z navodili matere. Zoper ženo oziroma mater so kriminalisti na pristojno državno tožilstvo podali kazensko ovadbo zaradi krive ovadbe.

5.2.3 Zbiranje obvestil – informacij, dokazov

Policija opravlja svoje delo v skladu z zahtevami pozitivne pravne zakonodaje, predvsem pa na podlagi Zakona o kazenskem postopku, ki ji v okviru predkazenskega postopka daje pooblastila za odkrivanje in raziskovanje kaznivih dejanj ter na podlagi Zakona o nalogah in pooblastilih policije ter podzakonskih aktov, ki urejajo področje delovanja policije.

Ko delavci policije zvedo, da so podani razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, morajo v skladu s 148. členom ZKP storiti vse potrebno, da izsledijo storilca kaznivega dejanja, da se storilec ali udeleženec ne skrrije ali ne

pobegne, da se odkrijejo in zavarujejo sledovi kaznivega dejanja ter predmeti, ki utegnejo biti dokaz, in da se zberejo vsa obvestila, ki bi utegnila biti koristna za uspešno izvedbo kazenskega postopka (ZKP, 2012).

Za kriminalista je uspešno opravljena preiskava končana, ko lahko odgovori na vseh sedem zlatih vprašanj kriminalistike:

- Kaj se je v resnici zgodilo?
- Kdaj je bilo dejanje storjeno?
- Kje je bilo dejanje storjeno?
- Kako je bilo dejanje storjeno?
- S čim je bilo dejanje storjeno?
- Zakaj je bilo dejanje storjeno?
- Kdo je dejanje storil? (Žerjav 1984, 42)

V fazi zbiranja obvestil se kriminalisti usmerijo na vse osebe, ki bi lahko karkoli povedale o dejanju ali dale informacijo, ki bi bila koristna za nadaljnje preiskovanje. V tej fazi se torej zbirajo informacije od oseb, ki bi karkoli vedele o dejanju, domnevni žrtvi in domnevnem storilcu.

Pri tem je treba omeniti, da kriminalisti ob tem najpogosteje naletijo na problem nepoznavanja značilnosti spolnega napada, zato je zbiranje obvestil pogosto povezano tudi s posredovanjem informacij o značilnostih spolnih napadov. Navadno so osebe ali občani tisti, ki se začnejo izmikati oziroma se težje odločajo, da bi govorili o dejanju, čeprav gre za otroka kot žrtev. Taka reakcija je najpogosteje prisotna, ko gre za znance, morda celo prijatelje, ali za ljudi, ki so se v okolju kazali kot urejene osebe, morebiti še s posebnim čutom za otroka. Ljudje enostavno nočejo verjeti in se zato tudi niso pripravljene vpletati. Te zavore je mogoče uspešno obvladati, če se k osebi/občanu ustrezno pristopi in predstavi problem ter naravo dejanja. Če gre za neznane osumljence ali morda za osebo, ki je v okolju že poznana kot nasilnež oziroma je njen odnos do ostalih neustrezen, so občani navadno pripravljene sodelovati. Dejstvo pa je, da ljudje kljub vsemu o samem dejanju, zaradi kompleksnosti spolne zlorabe, o ravnanju osumljenca do žrtve v okolju lahko povedo zelo malo.

V okviru zbiranja obvestil skušajo kriminalisti sodelovati z ostalimi strokovnimi institucijami ali s posameznimi strokovnjaki z namenom, da bi zbrali čim bolj relevantne podatke, ki bi

lahko pripomogli k uspešnejši preiskavi kaznivega dejanja. Kriminalisti v tej fazi zbirajo obvestila od delavcev centra za socialno delo, lečečega zdravnika žrtve/storilca, šole oziroma vzgojno-izobraževalnih zavodov. Kriminalisti od centrov za socialno delo, šolskih, vzgojno-varstvenih in ostalih ustanov, ki karkoli vedo o sumu storitve kaznivega dejanja, zahtevajo določena obvestila; bodisi v obliki razgovora bodisi v obliki pisnega poročila.

5.2.4 Vabljenje oseb v prostore policije – organov pregona

Kriminalisti vabijo mladoletnika na podlagi 36. člena ZNPPol, ki določa, da se mladoletnik vabi po starših oz. po zakonskem zastopniku, razen če to ni mogoče, ker je treba hitro ravnati ali zaradi drugih okoliščin. V praksi to pomeni, da kriminalist v vabilu poleg imena in priimka otroka ali mladoletnika navede tudi ime in priimek enega od staršev. V preteklosti se je problem pojavil tedaj, ko je imel otrok ali mladoletnik le enega od staršev in je bil ta osumljen kaznivega dejanja na škodo otroka oz. mladoletnika ali pa sta bila kaznivega dejanja osumljena oba starša. V tretjem odstavku 36. člena ZNPPol je določeno, da če bi bilo vabljenje ali obveščanje staršev ali skrbnika v nasprotju s koristmi otroka ali mladoletnika, morajo policisti o postopku obvestiti pristojni center za socialno delo. V takšnem primeru prav gotovo ni taktno, da roditelj (osumljenec) pripelje otroka (oškodovanca) na intervju ali pa ga sploh noče pripeljati, saj ve, da bo izjava otroka zanj obremenilna. V teh primerih je treba opraviti intervju z otrokom ali mladoletnikom v šoli ali prostorih vzgojno-varstvenega zavoda in o tem obvestiti oz. povabiti k sodelovanju svetovalno službo ustanove, kjer se intervju opravlja. Vlogo roditeljev ali skrbnikov v celoti nadomesti prisotni strokovni sodelavec centra za socialno delo. Navedena situacija se praviloma ne dogaja pogosto, saj je največkrat zgolj eden od staršev osumljen storitve kaznivega dejanja in je drugi pripravljen za sodelovanje s policijo.

5.2.5 Intervju z žrtvijo

Gotovo gre za najpomembnejšo in hkrati tudi za najzahtevnejšo fazo pri preiskovanju tovrstnih kaznivih dejanj, saj zahteva celo vrsto znanj ter posebnih veščin preiskovalca kriminalista. Intervju z žrtvijo pripomore k ustreznemu prepoznavanju, pridobivanju in zbiranju dokazov o dejanju, poleg tega pa je intervju pomemben tudi za presojo ravnanja ter delovanja storilca in za kvalifikacijo kaznivega dejanja, ki se mu kasneje očita.

Kriminalistična policija je tista strokovna služba v okviru policije, ki je za delo z žrtvami kaznivih dejanj spolnih zlorab ustrezno organizirana in strokovno usposobljena. Za kriminalista in tudi tistega, ki dela z žrtvami spolnih zlorab, ni dovolj, da je poučen o definiciji spolne zlorabe ali o vrsti spolnih zlorab in njihovih posledicah. Potrebno je veliko več. Nihče, še tako priznan strokovnjak drugih ved, od socialnega delavca do zdravnika in psihologa, ne more npr. opraviti takšnega pogovora z žrtvijo, ki bi lahko zadovoljil kriminalista – ne more, ker ne zna in ni usposobljen zbrati obvestil, s pomočjo katerih se lahko preišče kaznivo dejanje (Bašič 1993, 36).

Pred samim razgovorom z otrokom se je nanj treba temeljito pripraviti, seveda če je to mogoče. Kriminalisti so namreč o spolni zlorabi lahko seznanjeni tudi popoldne, zvečer, med koncem tedna – torej povsem nenadoma, ne da bi o družini kdajkoli prej kaj vedeli.

Pogovor z zlorabljenim otrokom zahteva:

- ustrezno strokovno usposobljenega delavca policije (kriminalista),
- osebnostno primernega delavca (glede na spol žrtve in osumljenca, glede na sposobnost za delo z otrokom),
- hitro ukrepanje,
- temeljite priprave na razgovor,
- čim manj ljudi v postopku,
- ocenitev smotrnosti prisotnosti oseb, ki jih otrok pozna oziroma je nanje navezan,
- manjše stigmatiziranje žrtve in tudi osumljenca v okolju,
- vključevanje drugih institucij oziroma medinstitucionalno sodelovanje (Bašič, 1997).

Kriminalist mora imeti poleg strokovne usposobljenosti veliko mero razumevanja do otrok, razvito sposobnost razumevanja čustev otroka in njegovih čustev do napadalca, sposobnost zaznavanja otrokovih reakcij ter prilagajanja. Poleg tega mora biti usposobljen za samo vodenje pogovora in tudi za kasnejši zapis pogovora.

Možnost izbire spola preiskovalca po spolu (če je glede na kadrovske zasedenosti ženskih preiskovalk sploh mogoče) se ponudi vsaki žrtvi. V pogovorih z mladoletniki pa je opaziti, da si deklice za pogovor o zlorabi bolj pogosto izberejo žensko preiskovalko. Otroci se bo preiskovalcu zaupal oziroma z njim spregovoril predvsem glede na preiskovalčeve osebne lastnosti. Navsezadnje je kriminalist tisti, ki mora zaznati blokado in k sodelovanju povabiti

še dodatnega preiskovalca ali celo zaupno osebo otroka, če oceni, da bi se otrok lažje zaupal drugi osebi. Bistvo intervjuja je vedno bilo in ostaja, da je ta temeljit in za otroka kar se da neobremenjujoč.

Če lahko kriminalist intervju načrtuje vnaprej, se najprej seznaniti z že znanimi ugotovitvami, dejstvi in okoliščinami kaznivega dejanja oziroma zlorabe ter ugotovi, ali se je kdo z otrokom o zlorabi že pogovarjal. Zbrati je treba čim več podatkov o žrtvi, oceniti njeno osebnost in pridobiti podatke o njenih prijateljih ter drugih okoliščinah, ki so pomembni pri navezovanju t. i. »zlatega mostu« z otrokom. K temu sodi tudi zbiranje obvestil od različnih institucij, ki se srečujejo z otrokom (vzgojno-varstvene, šolstvo, zdravstvo, centri za socialno delo ...). Preučiti je treba tudi družinsko zgodovino. Pred intervjujem z otrokom je treba pridobiti čim več informacij o osumljencu kaznivega dejanja in njegovem razmerju z otrokom.

Poleg različnih znanj, ki jih morajo imeti preiskovalci, ki preiskujejo spolne zlorabe otrok, je eno pomembnejših poznavanje razvojne psihologije otroka:

- a) Predšolski otrok (3–5 let) bo med razgovorom sposoben povedati, kaj se je zgodilo, kdo mu je to storil in ali ga je bolelo, ne bo pa sposoben povedati podrobnosti dogajanja, saj v njegovem predstavljanju še vedno prevladujejo simboli in ne logični odnosi.
- b) Šolski otrok (6–12 let) bo sposoben povedati, kdo je to storil, generalno določiti čas dogodka, povedati, kje se mu je spolna zloraba zgodila, kako se mu je zgodila in ali je bila dolgotrajna. Najverjetneje bo žrtev o dogodku povedala prijatelju ali prijateljici, ne bo pa sposobna povedati točnega datuma ali zatreti dogodka.
- c) Adolescent (12–19 let) bo lahko točno povedal, kaj se je zgodilo (kje, kako, kdaj, s čim, na kakšen način, kolikokrat), pri čemer o tem težko spregovori s svojim prijateljem, velikokrat pa tudi čuti krivdo za samo spolno zlorabo (Horvat in drugi 1989, 7).

Vsak otrok, ki je spolno zlorabljen, kaže znake trpljenja in vsaj prikrito kliče na pomoč, tudi če o svojem položaju ne govori neposredno. Na te simptome, ki se kažejo v posebnostih na fizičnem, psihičnem in vedenjskem področju, mora biti kriminalist pozoren že med »splošnim« zbiranjem obvestil od drugih oseb ter seveda tudi med samim intervjujem z otrokom.

Pomembno je poudariti, da ni nujno, da ti znaki pomenijo, da je bil otrok spolno zlorabljen, in zanje obstajajo druge verjetne razlage, lahko pa kažejo na spolno zlorabo in na to, da otrok potrebuje pomoč.

Znaki spolne zlorabe pri otrocih:

a) Čustveni

Otrok kaže skrajno občutljivost, ne more se sprijazniti z nikakršno frustracijo, pri najmanjši prepovedi začne jokati ali pa vzkipi, neprestano je labilno razpoložen. Zlorabljene otroke najpogosteje mučijo najrazličnejši strahovi, npr. strah pred dotikanjem, odpor do telesnih stikov, strah pred ločitvijo z osebo, ki ji zaupa, strah pred odraslimi moškimi in strah pred različnimi predmeti, ki jih je storilec uporabljal pri zlorabi.

Otrok, ki je spolno zlorabljen, lahko svojo stisko izraža z nizkim samospoštovanjem, saj se mu telo zdi grdo in nepopolno. Navedeno pa lahko skupaj z občutki krivde pripelje do vedno pogostejših depresivnih stanj, ko otrok premišljuje o samomoru ali pa ga celo poskuša storiti. Po drugi strani je možno, da otrok postane izredno agresiven in sovražen do svoje okolice, kar ga pogosto vodi v še večje konflikte, s tem pa se oddaljuje od rešitve za nastalo situacijo.

Ne nazadnje v to skupino uvrščamo tudi težave pri prehranjevanju otrok, zasvojenost s potrebo po hujšanju pri deklicah ali z željo po čim večji debelosti, težave s spanjem (nočne more, močenje postelje) in nosečnosti pri deklicah.

Mnogi od zgoraj naštetih znakov se ponavadi pojavljajo skupaj z znaki na vedenjskem področju, saj otrok svojo čustveno stisko izraža tudi v svojem vsakdanjem vedenju.

b) Vedenjski

Eden izmed pogostih vedenjskih znakov je otrokova regresija, ki se kaže v vrnitvi k manj zrelemu vedenju. To je najbolj opazno, ko otrok ponovno začne močiti posteljo, sestati palec ali ponovno zahteva dudo, stekleničko, medvedka, čeprav se je tega že davno odvadil.

Zlorabljen otrok se vedno bolj odmika od prijateljev, vrstnikov v vrtcu ali šoli in se na takšen način skoraj popolno izolira od okolice. Takšno vedenje ima lahko za posledico padec učnega uspeha, ki je lahko posledica slabše koncentracije in pozornosti pri šolskih obveznostih.

Po drugi strani pa lahko otrokova agresija preide v asocialno vedenje, ki je lahko tudi delinkventno. Otrok v takšnih primerih začne očitno lagati, izvrševati tatvine, deklice pa se v puberteti zatekajo k promiskuitetnemu vedenju, prostituciji in zlorabi prepovedanih drog ter alkohola. Poleg zgoraj navedenega lahko otroci sami fizično ali spolno napadejo sovrstnike ali mlajše od sebe in s tem svojo lastno nemoč pred storilcem spremenijo v lastno moč.

Pri otrocih, žrtvah spolne zlorabe, so značilni tudi vedenjski znaki na področju spolnosti. To se izraža v (za določeno starostno obdobje) pretiranem znanju o spolnosti in pretiranem samozadovoljevanju, ki ga moramo ločevati od samozadovoljevanja, ki je značilno za določeno otrokovo razvojno obdobje. Spolno zlorabljeni otroci uporabljajo tudi izraze s področja spolnosti, za katere lahko domnevamo, da jih vedo le, če so sami sodelovali pri določeni spolni dejavnosti. Posledično pa lahko zlorabljeni otroci razkazujejo svoje genitalije in ostale otroke vabijo k igram z elementi spolnosti (Frei 1996, 34–52).

c) Telesni

Posledice vaginalnega, oralnega ali analnega spolnega občevanja se lahko na otrokovem telesu kažejo kot rdeči madeži, rane, vnetja, krvavitve v ustih in na ustnicah, vagini, penisu ter anusu. Več o teh znakih bomo govorili v nadaljevanju naloge.

Preiskovalec se mora pripraviti na intervju z otrokom tudi vizualno. Kriminalist opravlja svoje delo v civilnih oblačilih, pri čemer je zelo pomembno, kakšna ta oblačila so. Temnejša oblačila in razpeti dolgi temni lasje lahko na prvi trenutek na mlajšega otroka delujejo zelo zastrašujoče, saj negativne osebe v pravljicah običajno nastopajo v temnejših oblačilih, z razprtimi lasmi temne barve (npr. čarovnice).

Ob samem srečanju z otrokom je posebno pozornost treba nameniti otroku samemu. Če je intervju načrtovan in otrok pride v prostore policije ali drug varen prostor, je primerno, da mu eden od staršev oziroma spremljevalec razloži, kam gre in kaj bo tam počel. Kriminalist v prvem stiku z otrokom z njim govori izključno o stvareh, ki niso v povezavi z zlorabo in zajemajo njegov vsakdanjik (idoli, interesi, hobiji). Navedeni del intervjuja je kriminalistu v pomoč v nadaljevanju, saj prek njega spoznava otroka, njegov besednjak in mišljenje.

Paziti je treba, da se z načinom govora, višino glasu in s »strogo« izrazno mimiko ne povzroči avtoritativnega nastopa ter posledično s tem tudi strahu pri otroku.

Pred samim intervjujem z otrokom je treba določiti kraj, kjer se bo intervju opravil. Prostor opravljanja intervjuja mora biti takšen, da se bo otrok počutil varnega, saj se lahko le v takšnem primeru pričakuje, da bo otrok kriminalistu zaupal, kaj se mu je dogajalo. V prostor ne sodijo predmeti, ki jih otrok ne pozna ali ne pozna njihove uporabnosti in bi lahko bili zaradi tega zanj zanimivi, tako da bi preveč pritegnili njegovo pozornost.

V prostor tudi ne sodijo predmeti, ki na otroka lahko delujejo zastrašujoče. Prostor je treba zavarovati pred zvonjenjem telefonov ali drugimi motečimi elementi.

Frei (1996, 124–130) navaja, kaj moramo storiti, ko otrok spregovori o zlorabljanju, oziroma, kako moramo ravnati, ko zlorabo odkrijemo. Navedene smernice Frei navaja kot teoretična izhodišča, saj se zaveda, da je obravnava spolne zlorabe otroka mnogo bolj kompleksno in zahtevno delo:

- otroku morate verjeti,
- vzemite si čas,
- ostanite, kolikor je mogoče, mirni,
- zagotovite otroku, da je prav, da govori o zlorabi,
- naj otrok pokaže svoja čustva,
- zagotovite otroku, da ni nič kriv,
- ne silite otroka z vprašanji,
- pustite otroku njegova čustva do storilca,
- ne mislite, da morate otrokov značaj spremeniti takoj, v tem trenutku,
- ne obljublajte,
- otroku razločno povejte, da veste, da je njegova vloga zgolj pasivna,
- če je otrok to sposoben prenesti, mu lahko zastavite nekaj vprašanj,
- previdno raziščite, ali je otrok pripravljen sprejeti še koga, ki bi mu pomagal,
- pridobiti morate močno strokovno podporo,
- pomagajte otroku, ko bo zlorabljanje moral ubesediti,
- poskrbite, da otrok ne bo več skupaj s storilcem,
- če vas je otrok izbral za svojega zaupnika, bodite v vseh naslednjih dogodkih vedno na njegovi strani in se poskušajte izogniti sekundarnim poškodbam,
- poskrbite za to, da bo zlorabljenemu otroku omogočena res zaupanja vredna strokovna terapija.

Učinkovita vprašanja so osnovno orodje kriminalista, pri čemer morajo biti njegova vprašanja natančna, preprosta, neposredna in odprta, odgovori pa morajo biti pridobljeni tako, da so preiskovalci občutljivi za potrebe žrtve, pridobljeni podatki pa morajo obenem ustrezati pravnim zahtevam za uporabo v kazenskem postopku.

Ko kriminalist začne intervju z otrokom o spolni zlorabi, mora poskrbeti, da je jezik preprost, pri čemer je treba biti pozoren na znake zmedenosti ali »neprimerne« odgovore pri otroku. Ves čas pogovora naj kriminalist spremlja otrokovo mimiko. Zavedati se je treba, da otrok največkrat ne želi povedati oziroma govoriti o tem, kaj se mu je zgodilo. Lahko ga zelo skrbi za storilca. Poskušati je treba ugotoviti tudi, ali otrok resnično razume, kaj ga sprašuje. Tempo pogovora narekuje otrok.

Izrednega pomena je, da kriminalist v pogovoru z otrokom ugotovi, kako otrok poimenuje posamezne dele telesa, pri čemer uporablja v ta namen anatomsko zelo natančno izdelane lutke družinskih članov, katerih posebnosti so izrazni spolni organi. Eden izmed načinov prikaza domačega dogajanja so tudi otroške risbe, iz katerih je lahko razvidna spolna zloraba. V vsakem primeru je treba otroka med intervjujem vprašati, ali se je komu o dejanju že zaupal in kaj vse mu je povedal.

Zaključek intervjuja je pomemben predvsem za otroka. Navadno kriminalist otroku povzame njegovo izpoved in ga vpraša, ali je s pripovedovanjem mislil povedati to, kar je povzeto. Nazadnje je treba postopoma preiti na katero od nevtralnih tem, najbolje na temo, o kateri je otrok v stopnji navezovanja stika najraje pripovedoval. Otroku se je treba zahvaliti za čas in trud ter ga vprašati, ali bi rad še kaj dodal ali povedal. Pojasniti mu je treba, kakšen postopek bo sledil, vendar pa se mu ne sme ničesar obljubiti, česar kasneje ni moč izpolniti.

V praksi se pogosto pojavlja tudi vprašanje prisotnosti staršev med razgovorom. V zvezi s tem se analogno uporabljajo določila člena 470/II ZKP, ki sicer daje pravico sodniku za mladoletnike, da lahko dovoli prisotnost staršev pri zaslišanju mladoletnika.

Upoštevati pa moramo tudi konvencijo Organizacije združenih narodov o otrokovih pravicah, Evropsko konvencijo o otrokovih pravicah ter Pekinška pravila, iz katerih izhajajo, da naj bo otrokova oz. mladoletnikova korist glavno vodilo.

Od vsakega posameznega primera je odvisno, kako se kriminalisti odločijo – ali naj bo eden od staršev ob razgovoru z otrokom prisoten ali ne. Dejavniki, kot so starost otroka, navezanost na starša, strah pred tujci, prvi kontakt s preiskovalcem in sposobnost govora o spolnosti, so le eni izmed mnogih. Izrednega pomena je, da se kriminalist na pogovor temeljito pripravi, o samem načinu pogovora, poteku in časovnem obdobju pogovora pa seznaniti ter s tem pomiriti starše. Izkušnje kriminalistov kažejo, da so pogovori z otrokom ali mladoletnikom brez

prisotnosti staršev bistveno bolj uspešni. Tako otroci kot mladoletniki med pogovorom s kriminalistom prisotnost staršev čutijo in to izražajo prek svojih čustev ter besed. Otrok ali mladoletnik kljub temu, da ne vidi enega od staršev, ki sedi za njim, ves čas pogleduje k njemu, preverja njegove reakcije, odzive, ob vsaki izrečeni besedi pomisli, da ga ne bo s svojim odgovorom prizadel ali užalostil. Starši, ki so soočeni z otrokovim pripovedovanjem o spolni zlorabi, nehote čustveno odreagirajo, saj gre za izjemno travmatične trenutke, njihove reakcije pa vedno vplivajo na samega otroka, njegovo pripoved in njegovo dojetje situacije. Kriminalisti opažajo, da se otrok ali mladoletnik povsem drugače obnaša, ko starši zapustijo prostor. Vidno se sprosti, pove stvari, ki si jih prej ni upal povedati, gre v pripovedovanju v podrobnosti, ki si jih pred tem ni upal izpostaviti.

Primer: Kriminalist je bil klican na kraj dejanja, ki je bil v neposredni bližini bivališča žrtve. Po opravljenih prvih nujnih ukrepih na kraju dejanja se je želel informativno pogovoriti z 10-letno deklico. Seznanil se je s starši in z deklico. Deklico je vprašal, ali si želi, da bi bili ob pogovoru prisotni starši. Deklica sama ni vedela, kako naj odgovori, zato je pogledala očeta, ki ji je prikimal in s tem potrdil svojo prisotnost (pogovor je bil opravljen v stanovanju žrtve). Ob začetku pripovedovanja in med podrobnim opisovanjem zlorabe se je poleg prisotni oče prijel za glavo, začel stokati in nato še jokati. Takoj zatem je odšel v jedilnico in skupaj z dekličino mamo glasno jokal v prostoru, ki je bil sicer fizično ločen od deklice, vendar je deklica kljub temu vse reakcije in besede staršev slišala. Ob reakciji svojih staršev je deklica odreagirala tudi sama. Prestrašena je opazovala očeta, se ozirala za njim in začela jokati. Pogovora ni bila sposobna nadaljevati, zaradi česar je kriminalist pogovor prekinil. Najprej se je pogovoril z vso družino in nato še ločeno s starši ter z deklico.

Pogovor o zlorabi je nadaljeval šele, ko je bil povsem prepričan, da so se vsi pomirili, da razumejo pomen pogovora, in je dobil potrditev, da je deklica sposobna nadaljevati pogovor. Z deklico je nato opravil razgovor o zlorabi ločeno od staršev in nato o podrobnostih zlorabe obvestil še starše.

Včasih se zgodi, da otrok sam prosi enega od staršev, naj ga počaka v drugem prostoru. Spet v drugem primeru se zgodi, da lahko otrok pripoveduje ob prisotnosti zaupne osebe, ki pa ni eden od staršev (osebi, ki jo pozna in ji zaupa). Pri starejših otrocih in mladoletnikih pa se največkrat zgodi to, da sami prosijo kriminalista, da bi se radi pogovorili z njim brez prisotnosti druge osebe. V takšnih primerih starši počakajo na otroka ali mladoletnika v

ločenem prostoru. Otroci ali mladoletniki pogosto celo prosijo, da kriminalist o vseh podrobnostih zlorabe obvesti starše ločeno od njega samega.

Mladoletna žrtev mora imeti v skladu s členom 65/III ZKP od uvedbe kazenskega postopka dalje ves čas pooblaščenca, ki skrbi za njegove pravice, zlasti tiste v zvezi z zaščito njegove integritete med zaslišanjem pred sodiščem in uveljavljanjem premoženjskega zahtevka. Postavitev pooblaščenca mladoletnemu oškodovancu je torej v skladu z obstoječo zakonodajo, vezana pa je na začetek kazenskega postopka in ne na začetek predkazenskega postopka, ko se žrtev dejansko izpove delavcem policije, prav tako pa zakonodajalec ni dopustil možnosti, da bi bil otrokov pooblaščenec lahko tudi otrokova zaupna oseba in ne le njegov odvetnik.

V zadnjih letih se pojavlja težnja po tem, da je poleg žrtve pri pogovoru s kriminalistom prisotna še oseba, ki žrtvi nudi podporo. Kriminalisti takšno željo žrtve spoštujejo, saj v nasprotnem primeru ne morejo računati na uspešno opravljen intervju.

Pogosto se pojavlja vprašanje prisotnosti drugih strokovnjakov ob intervjuju otroka s kriminalistom. Med celotnim predkazenskim in kazenskim postopkom bo otrok moral večkrat podrobno izpovedati spolno zlorabo, zato je smiselno, da intervju spremlja več oseb, vsaka za potrebe svoje službe in na način, ki otroka dodatno ne viktimizira. V času intervjuja kriminalista z otrokom, že v predkazenskem postopku, bi tako lahko v drugem prostoru, fizično ločenem, spremljali intervju kriminalista z otrokom. Tvrsten način bi zahteval ustrezno organiziranost dežurnih služb vseh pristojnih strokovnjakov.

Vedeti je namreč treba, da posamezna stroka potrebuje za svoje delo različno količino, vrsto in kakovost informacij, predvsem pa dokazil; kriminalist drugačne kot zdravnik, socialna služba, kot tisti, ki bodo žrtvi pomagali, drugačne kot tožilec ali sodnik ali odvetnik osumljenega itd. Izluščiti pomembnost informacij za vsakega posebej, je seveda pristojnost in strokovnost vsake stroke posebej. Toda vse to se lahko kakovostno udejanji le s sodelovanjem vseh v vsakem konkretnem primeru. Kriminalist ne more definirati poškodb, zdravstveni delavec ne more raziskati spolne zlorabe, prav tako to ni osnovni interes socialnega delavca ali psihologa, sodišču pa so pomembna dejstva in dokazni material, saj na tem temeljijo njihove odločitve. S skupnim delom vseh strokovnjakov v predhodnem postopku pa lahko

tožilstvu in sodišču predložimo vse, kar za dokazovanje spolnega napada lahko pričakuje (Bašič 1997, 141).

5.2.6 Situacija v družini po razkritju spolne zlorabe

Preiskava, razkritje, sodni postopki, zlasti posegi v družino, diagnostični in terapevtski postopki nujno usodno vplivajo na otroka. Žrtev je lahko sekundarno travmatizirana zaradi dogodkov ob razkrivanju zlorabe in po njej. Otrok lahko doživlja hud strah v zvezi z razgovori na policiji in sodišču, zlasti če so postopki neustrezni in neobzirni do žrtve. Pomembno je zlasti, kako je razkritje sprejeto v družini, posebej, kako reagira mati – če otroku verjame in ga podpira, so posledice pri otroku blažje kot v primerih, ko otroku ne verjame, ampak zlorabo zanika in podpre storilca – svojega partnerja (Furniss 1991, Smith in Bentovim 1994, po Gorišek, 1999 v Vovk 2001, 51).

Eventualno razkritje v organizirani družini pomeni najhujšo krizo in nevarnost, da se družina razbije. Družina skuša neravnovesje rešiti na različne načine – ali z zblizanjem matere in hčerke ter z izrinjanjem očeta iz družine ali pa z zavezništvom staršev proti »pokvarjeni in lažnivi« hčeri. Razkritje zlorabe lahko povzroči resno samomorilno nevarnost za očeta, mater ali hčerko.

V dezorganizirani družini pa je ob razkritju zlorabe mater navadno zaveznica očetu, hčerka je iz družine pogosto odgnana, družina jo naredi za »grešnega kozla«, češ da zapeljuje in spolno provocira očeta. Oče zlorabo pogosto formalno prizna, se na videz podredi zunanjim posegom, toda psihološke odgovornosti zanjo ne sprejme nikoli. Tudi če prestane zaporno kazen, se po vrnitvi v družino zloraba nadaljuje (Gorišek v Vovk 2001, 52).

Razkritje spolne zlorabe v družini in začetek predkazenskega ter kazenskega postopka v marsičem potrdijo strahove otroka – žrtve. Storilec poskuša žrtev spremeniti v pobudnika kaznivega dejanja, sebe pa v žrtev razmerij v družini. Drugi izmed roditeljev, ki je v večini izmed obravnavanih primerov ves čas vedel za zlorabljanje svojega otroka, se tudi v predkazenskem in kazenskem postopku ne opredeli zanj, temveč le zase ter za svoj partnerski odnos in se odloči ne pričati poti zakoncu ali partnerju – storilcu kaznivega dejanja. Otrok – žrtev skozi kazenski postopek doživlja sebe kot primarni vzrok vseh neprijetnosti, ki so se v njegovi družini, zlasti enemu od staršev, pripetile (Pureber v Vovk 2001, 52).

Žrtev lahko doživlja razkritje zgolj kot zamenjavo polov moči. Zdaj pritiska ne izvaja več storilec, ampak mati («Otrok moj, tega mi ne moreš narediti. Reci, da ni res!«), psihologi («Ali ti ni bilo včasih tudi všeč?») in drugi. Če temu sledi še preverjanje verodostojnosti na sodišču, si otrok lahko zaželi, da ne bi nikoli spregovoril. Pri preverjanju verodostojnosti se lahko pojavijo dvomi v otrokove izjave – potem bo s strani sodišča doživel isto, kar je že doživel pri storilcu: začel bo dvomiti v svoje dojemanje resničnosti. Če pa se zloraba po razkritju nadaljuje, se žrtvi zdi ta stopnja nesmiselna, zato bo svojo izjavo umaknil (Weiss in drugi v Vovk 2001, 52).

Mati, ki ji je socialna služba za mlade svetovala ločitev od partnerja, ker je osumljen spolne zlorabe hčerke, bo morda očitala otroku, da je uničil njihovo družino (Weiss in drugi v Vovk 2001, 52). Pogosto se zgodi, da mati otroku najprej verjame, potem pa se obrne proti njemu in ga obtoži lažnega pričanja (Ribičič in drugi v Vovk 2001, 52).

Obstaja nevarnost, da otrok, zaradi storilčevih groženj z nasiljem, njegovih obljub ali podkupovanja, sploh ne bo spregovoril o spolni zlorabi. Zaradi kaznovalnega pristopa k problemu zlorabe pa lahko pride tudi do sekundarnega zanikanja s strani otroka, saj ta ne želi izgubiti očeta ali povzročiti njemu ali družini težav (Gorišek v Vovk 2001, 53).

Ne nazadnje je treba omeniti tudi nesistemske in nefleksibilne delo pravosodja, kar je pogosto vzrok prepočasnega (postopki trajajo tudi do 10 let) in neučinkovitega reševanja problematike, povezane s spolno zlorabo (Drobnjak v Vovk 2001, 53).

Nepravilno pa lahko postopajo tudi sami mediji. Katja Bašič pravi, da lahko novinarji včasih naredijo več škode kot koristi, bodisi zaradi lastne neozaveščenosti bodisi zaradi nepoznavanja problematike. Tukaj gre za neustrezno predstavitev žrtve, ko novinarji v imenu senzacionalnosti navajajo podrobnosti o spolni zlorabi, s čimer dodatno obremenijo žrtev in njeno družino. S svojim pisanjem pa lahko še krepijo stereotipe o potencialnih storilcih. Tožilka Slavica Sketelj pri tem še dodatno opozarja na nepotrebno stigmatiziranje žrtve kot posledico objavljanja imen, bodisi imena žrtve ali imena storilca (Milek v Vovk 2001, 53).

5.3 Druga preiskovalna dejanja

5.3.1 Zdravniški in/ali ginekološki pregled žrtve

Kriminalist po opravljenem intervjuju z žrtvijo odredi zdravniški pregled in/ali ginekološki pregled žrtve, razen, če je žrtvi treba nuditi takojšnjo medicinsko pomoč ali pa je takojšnji zdravniški pregled potreben za zavarovanje sledi oziroma dokazov.

Zdravniški in ginekološki pregled žrtve sta pomemben vir dokazovanja kaznivega dejanja ali pa dokaz o storitvi kaznivega dejanja, saj so medicinski indikatorji spolne zlorabe tudi udarci, vrezi, pordele genitalije, izcedki, razširjena vaginalna ali rektalna odprtina, stanje himna, prisotnost tujkov v telesnih odprtinah, prisotnost sperme, spolno nalezljivih bolezni ali nosečnosti (Bašič 1993, 47).

Posledice vaginalnega, oralnega ali analnega spolnega občevanja se lahko na otrokovem telesu kažejo kot rdeči madeži, rane, vnetja, krvavitve v ustih in na ustnicah, vagini, penisu ter anusu. Poleg tega ima lahko otrok bolečine v predelu genitalij, kar ima lahko za posledico tudi, da deklice tožijo, da so spodnje hlačke preozke, preširoke ali podobno. V zvezi s poškodbami v predelu genitalij je treba omeniti še možnost raznih spolnih bolezni, vnetja sečevodov, ki povzročajo bolečine pri uriniranju, bolečine pri opravljanju potrebe, izločke iz nožnice ter krvavo blato. Fizični znaki se kažejo tudi v tem, da otroci pogosto tožijo o bolečinah v trebuhu ali pa se kažejo v pogostem praskanju v predelu spolovila oziroma anusa. Pogost znak je tudi intenzivno samozadovoljevanje, ki ga je komaj mogoče preprečiti in je včasih združeno z močnim potenjem, tresenjem ter krči. Pogosta pa so tudi vnetja grla, hripavost, kašljanje in bruhanje, do česar lahko pride zaradi oralnega občevanja ali zaradi pritiska molčanja, h kateremu je storilec prisilil otroka.

Primer: Kriminalisti so ob sumu zlorabe otroka (dveh dečkov) s strani njunega očeta dečka odpeljali na telesni pregled. Ko je zdravnik želel pregledati dečka in mu je dejal, naj si sleče oblačila, se je deček v prisotnosti zdravnika slekel do golega, se samodejno postavil na vse štiri, se obrnil s hrbtom proti zdravniku ter obmiroval. Zdravnik, presenečen nad odzivom dečka, je kriminalistom povedal, da je povsem nenaravno, da se nekajletni deček samoiniciativno postavi na vse štiri, saj je to položaj, ki ga otroci ne marajo.

Med preiskavo se je ugotovilo, da je izredno avtoritativen oče zahteval od svojih dveh sinov, da se slečeta in postavita na vse štiri tako, da ju je lahko spolno zlorabil. Dečka, prestrašena in navajena tovrstnega početja, sta ob moškem zdravniku naredila točno tako, kot je to od njiju vsakodnevno zahteval njun oče.

5.3.2 Fotografiranje poškodb in kraja kaznivega dejanja

Potem ko je bil otrok – žrtev spolnega zlorabljanja deležen potrebne zdravniške oskrbe, je treba poskrbeti za fotografiranje vidnih poškodb. To običajno opravi kriminalistični tehnik – policist. Fotografirajo se tudi kraj samega dejanja in morebitne sledi ter predmeti kaznivega dejanja.

5.3.3 Sodnomedicinski dokazi

Med vsako preiskavo spolnih kaznivih dejanj je treba razmisliti o možnosti obstoja sodnomedicinskih dokazov.

Semenčice je mogoče najti v nožnici še sedem dni po domnevnem dogodku. Zato ni smiselno skušati dobiti dokazno gradivo, če je od spolnega dejanja (penetracije, ejakulacije ipd.) do dneva pregleda minilo več kot sedem dni. V takih primerih se torej lahko omejimo na pregled z namenom, da se dokumentirajo telesne poškodbe. Madeži na oblačilih in posteljnini so lahko primerni za pregled vse do dveh let.

Vzorci krvi, urina, sline, sramnih dlak in vaginalni brisi, odvzeti iz človekovih telesnih odprtih, ter druga zdravniška dejanja so pomembni za kazenski postopek.

Potem ko so bili žrtvi odvzeti brisi, ki vsebujejo na primer seme, in je bil dobljen vzorec krvi osumljenca, lahko laboratorij poleg tradicionalnih analiz uporabi tehnike, s katerimi se lahko dobijo zapisi dezoksiribonukleinske kisline (DNK). Ti se lahko primerjajo in neovrženo se dokaže, da seme izvira od osumljenca.

Primer: Na Ginekološki kliniki v Ljubljani se je oglasila mama s svojo 12-letno hčerjo in težavo – izredno neredno mesečno perilo hčerke. Pri ginekološkem pregledu deklice sta bila ugotovljena popolnoma nepoškodovan himen in trimesečna nosečnost. Za mamo, muslimanko bosanske narodnosti, je bila novica o hčerkinu nosečnosti tako izjemen šok, da je omedlela. Z deklico in s starši je bil takoj opravljen informativni razgovor, v katerem so bili seznanjeni tako z opravljanjem abortusa kot tudi glede same prijave kriminalistični policiji. Med

kriminalistično preiskavo je bilo ugotovljeno, da je družina skupaj z družino svojih sorodnikov dopustovala v Republiki Bosni in Hercegovini. Ob enem izmed večerov so starši deklici dovolili, da odide na vaško veselico v spremstvu svojega 25-letnega sorodnika. Fant je med pogovorom z deklico, na osamljenem in temnem mestu, izvlekel svoj spolni ud in ga le za nekaj sekund potisnil v spolovilo deklice. Ob pogovoru z deklico v okviru policijske preiskave je bilo ugotovljeno, da še nikoli pred tem ni imela stika s fanti in da je dekliško nedolžno celo mislila, da se lahko zanosi tudi tako, da se s fantom samo pogovarjaš in nimaš nikakršnega telesnega stika. Z namenom dokazovanja očetovstva oziroma ugotavljanja DNK so bile zarodku odvzete celice. Zoper osumljenega sorodnika so kriminalisti na državno tožilstvo podali kazensko ovadbo.

5.3.4 Ogled kraja kaznivega dejanja in hišna preiskava

Osnovna naloga policije v okviru preiskovanja kaznivega dejanja je seveda izsleditev osumljenca. Ker policija ni institucija, ki bi bila usmerjena zgolj v zaščito žrtve, ampak sta njena končna cilja izsleditev in prijetje osumljenca storjenega dejanja, opravlja tudi naloge zbiranja dokazov ter morebitna preiskovalna dejanja na osnovi odredb sodišča – tako ogled kraja dejanja kot hišna in osebna preiskava, če obstaja verjetnost, da se odkrijejo sledi kaznivega dejanja ali predmeti v zvezi s kaznivim dejanjem, ki bi lahko bili pomembni za kazenski postopek.

Ogled kraja dejanja se najpogosteje opravi le, če je dejanje prijavljeno takoj ali pa če se na podlagi sprejetih ocen ugotovi, da pogoji za ogled še obstajajo. Tu je treba vedeti, da se fizični ogled kraja dejanja ne sme nikoli izključiti zgolj zaradi časovne oddaljenosti. Pri takojšnji prijavi dejanja in pri opravljenem ogledu je treba biti pozoren predvsem na oblačila, sledi telesnih tekočin (sperme, sline, krvi), sramne dlake in predmete za zastraševanje žrtve (nož, palica, sredstva za vezanje ipd.).

Pri hišnih preiskavah, pri preiskavi vozila in tudi pri preiskavi morebitnih drugih krajev morajo biti kriminalisti še posebej pozorni na predmete, ki jih osumljenci navadno posedujejo (pornografske revije in kasete, lastni posneti videoposnetki s seksualno vsebino, predmeti, ki so last žrtve, ipd.).

5.3.5 Pomoč žrtvam

Policija je pri raziskovanju kaznivih dejanj in odkrivanju storilcev v veliki meri odvisna prav od žrtev kaznivih dejanj. Odnos do žrtve spolno zlorabljenega otroka (in enega od staršev) ali mladoletnika vpliva na to, kakšna bo odločitev žrtve o tem, kaj storiti, kakšen vtis bo dobila o predstavnikih pravice in o tem, kako družba kot celota gleda na kriminal.

Konkretna pomoč policije je le ena izmed nalog policije. Policija postaja tudi vir informacij. Mnogo žrtev želi oziroma zahteva povratno informacijo o samem primeru in tudi o drugih službah, ki jim lahko nudijo pomoč.

Policija pa hkrati pogosto pozablja, da mora poleg osnovne naloge – izsleditev storilca in uspešna preiskava kaznivega dejanja – posebno pozornost nameniti zaščiti žrtve. Najustreznejša zaščita s strani policije so lahko naslednja ravnanja (Bašič 1993, 46):

- prizadevanje za potolažitev, umiritev in ublažitev čustvene prizadetosti tako žrtve kot njenih sorodnikov,
- v primeru takojšnje vključitve žrtve v preiskavo dejanja mora policija, če je to potrebno, najprej zagotoviti pomoč za žrtev,
- čim manjše stigmatiziranje žrtve,
- čim hitrejši postopek s čim manj vpletenimi policisti ali kriminalisti,
- omejevanje tiska,
- napotitev žrtve k pristojnim službam oziroma informiranje o eventualno obstoječih napotitvenih programih.

Bouwkamp omenja, da je novejša študija o tem, kako enaintrideset žrtev incesta podoživlja dogodka, pokazala, da so te nezadovoljne s sodelovanjem policije, sodišča in svetovalnih služb. Žrtve so povedale, da so policijski (kriminalistični) preiskovalci včasih preveč formalni in usmerjeni le v zbiranje podatkov, da nadaljnje obravnave po policijski preiskavi niso dovolj organizirane, pa tudi, da se policija srečuje s pomanjkljivostmi organizacij, ki so pristojne nuditi ustrezno pomoč. Iz navedenega sledi, da se mora policija zavedati svoje prednosti pri nujenju pomoči žrtvam, saj ima več pristojnosti kot ostale službe za pomoč žrtvam, ki temeljijo zunaj nje in so od nje odvisne. Pretok informacij med kriminalistom in žrtvijo postaja vse bolj pomemben, izobraževanje ter različne brošure pa izboljšujejo informiranost žrtve (Bouwkamp v Umek in drugi 2002, 223).

Ainsworth in Pease menita, da so policisti umerjeni predvsem v pridobivanje podatkov za preiskavo kaznivega dejanja, žrtve pa pričakujejo bolj osebno in tudi celostno obravnavo, za kar pa so policisti slabo usposobljeni, lahko pa, da to tudi ni v skladu z njihovo predstavo o policijskem delu (Ainsworth in Pease v Umek in drugi 2002, 224).

Kljub vsem sprejetim priporočilom pa z viktimološkimi raziskavami še vedno ugotavljajo, da so žrtve z delom policistov bolj ali manj nezadovoljne.

Zdi se, da se policisti premalo zavedajo interakcij v medosebnih odnosih in se zato tudi lažje nadzorujejo, kar pa posledično vpliva na njihovo vedenje, ki je v resnici lahko manj prijazno, ali pa ga žrtve zaznavajo kot tako, kar je v precejšnji meri odvisno od uspešnosti preiskave. Policisti so tudi sami menili, da so slabo usposobljeni za delo z žrtvami in da bi potrebovali osnovno ter dodatno izobraževanje in tudi usposabljanje na tem področju.

Dajanje informacij mora postati stalna praksa. V strokovni literaturi vsekakor priporočajo, da policisti sami pokličejo žrtev ali pa jo celo obiščejo in ji povedo, kako preiskava napreduje. Na ta način policisti nekako izpolnijo pričakovanja in zahteve žrtve, ki pričakuje predvsem zanimanje za to, kar se ji je zgodilo (Umek in drugi 2002, 230).

Policija v okviru svojih delovnih seminarjev, namenjenih tako kriminalistom kot policistom, vsakokrat predstavi kakšno od nevladnih organizacij, zaradi česar razlogov za nepoznavanje pravzaprav ne bi smelo biti. Prav tako predstavnice nevladnih organizacij ob izdaji kakšne od svojih zloženek te posedujejo tudi na policijo.

Morda bi bilo dobro razmisliti o policistu, ki bi na večjih policijskih postajah skrbel za stike z žrtvami različnih kaznivih dejanj. To bi bilo popolnoma v skladu s težnjo približevanja policije javnosti, kar je tudi eno izmed vodil naše policije. Žrtev bi tako dobila informacijo o svojem primeru, o možnostih dodatne pomoči (tehnične, pravne, psihološke), seveda pa je nujno policiste čim bolj poučiti o potrebah žrtev in delu z njimi. Tak sistematičen način dela z žrtvami kaznivih dejanj se je pokazal kot večstransko koristen v Zahodnem Yorkshiru. Žrtvam, ki so doživele vlom, so poslali pismo z informacijami o postopkih in možnostih pomoči, seznanili so jih tudi s preventivnimi ukrepi. Rezultat takega dela je bilo zmanjšanje števila vlomov v naslednjem obdobju za 30 %, žrtve pa so bile bistveno bolj zadovoljne z odnosom in delom policije (Umek in drugi 2002, 225).

5.4 Medinstitucionalno sodelovanje pri obravnavi spolne zlorabe otrok

Zbiranje dokazov v primerih zlorabe otrok v družini zahteva predvsem kakovostno sodelovanje med različnimi službami, pristojnimi za varstvo otrokovih koristi, predvsem pa med centri za socialno delo, državnimi tožilstvi in policijo.

Istočasno pa obstoji potreba, da bi bilo treba v primerih, ko ni dovolj dokazov za kazenski pregon storilca, z zakonom določiti obveznost pristojnih organov, da nadaljujejo postopek za varstvo otrokovih koristi v civilnem postopku, ki zahteva nižjo stopnjo dokazanosti (Končina Peternel 1995, 81).

Ukvarjanje s spolnimi zlorabami otrok terja neizbežno multidisciplinarno in medinstitucionalno sodelovanje ter hkrati zahtevno strokovno delovanje posameznih zgoraj naštetih ustanov in strokovnjakov, saj je sistem reševanja problemov spolnih zlorab učinkovit le takrat, ko vsak član posebej prepozna svojo vlogo ter naloge, si izgradi lastno doktrino, se strokovno usposobi in tako prepreči prevladovanje mitov ter stereotipov o žrtvi in storilcu spolne zlorabe.

Spolna zloraba ni le družinski problem, temveč tudi problem različnih strokovnjakov, ki razrešujejo družinsko situacijo. Pri spolni zlorabi so v glavnem vpletene tri discipline, ki imajo popolnoma različne naloge in odgovornosti:

- a) Policija (in pravni sistem) je vpletena na temelju kazenskega prava, ker je spolna zloraba kaznivo dejanje. Pooblaščen je, da zbere čim več dokazov. Njena odgovornost je, da prime/zapre osumljenca. Tu govorimo o primarni kazenskoopravni strategiji.
- b) Svet za zaščito otrokovih pravic je vpleten na temelju civilnega prava. Njegova naloga je zaščititi otroka pred nasiljem, zanemarjanjem in trpinčenjem. Pooblaščen je, da državnemu tožilcu svetuje, sproži postopek za odvzem otroka družini in/ali odvzame roditeljske pravice (ta obstaja na Nizozemskem). V Sloveniji pa se varstvo in zaščita otrok izvajata s pomočjo ukrepov nepravdnega sodišča in centra za socialno delo. Gre za t. i. strategijo, ki v prvi vrsti ščiti otroka.
- c) Terapevtska pomoč pa je nujna zaradi duševnega zdravja in socialne blaginje družinskih članov. Tukaj se strategija imenuje primarni terapevtski poseg (Bouwkamp 1996).

Ob povečani občutljivosti družbe do problema spolnih zlorab je nujno nastopila tudi zahteva po medsebojnem sodelovanju, pri čemer je na začetku prihajalo do vrste težav, za katere pa lahko sedaj rečemo, da so v večji meri odpravljene, čeprav do težav pri obravnavi spolnih zlorab ponekod še vedno prihaja, razlogi za te pa so naslednji:

- Nekaterе organizacije, med njimi ponekod še vedno izstopajo center za socialno delo, vzgojno-varstveni zavodi, šole in zdravstvo, njim znanih primerov ne prijavljajo policiji oziroma tožilstvu, to pa bi bilo v prihodnosti treba jasneje določiti s pravili stroke. Razlog za takšno stanje je v tem, da sta pravni in svetovalni sistem ujeta v začaran krog.

Socialni delavci in šolski psihologi nemalokrat ne željo prevzeti odgovornosti za razbitje družine, v kateri je prišlo do zlorabe otroka, ter ne želijo, da bi v družino posegala policija, katere posredovanje ponekod še vedno vidijo kot grob, neuspešen in ogrožajoč poseg za otroka. Na drugi strani pa je pravni sistem, ki čuti ogorčenje in bolečino, ko vidi, da se spolna zloraba otrok nadaljuje, četudi se z družino ukvarjajo strokovne službe. Ravno zaradi navedenega obstoječi pravni sistem predvideva vključevanje policije v primere spolnih zlorab otrok, v kar mora svetovalni sistem nujno pristati, saj je spolna zloraba otrok skupna odgovornost vseh vpletenih služb.

- Nekaterе organizacije ali posamezni strokovnjaki spolnih zlorab ne prijavljajo, ker menijo, da gre za družinski problem, ki se ga da rešiti z družinsko terapijo.
- Policija ima težave pri zbiranju dokaznega gradiva, zaradi česar so postopki lahko dolgotrajnejši, pri tem pa je pogosto onemogočena terapevtska obravnava otroka, saj intenzivno delo ni v prid preiskovalnim metodam.
- Postopki na državnih tožilstvih in na sodišču so ponekod še vedno zelo dolgotrajni ter se lahko zgodi, da otroci zaradi večletnih sistematičnih pritiskov pogosto spremenijo izjave v prid storilcem (situacije se je delno izboljšala s spremembo procesne zakonodaje, po kateri je otrok zaslišan le enkrat, in sicer v fazi preiskave).
- Težave z izločitvijo otroka iz družine in njegovo namestitvijo v obstoječi socialni mreži (Leskovšek 2000, 192–193).

Vidimo lahko, da večina težav izhaja predvsem iz nezaupanja med vpletenimi institucijami, in sicer zaradi pomanjkanja sposobnosti, da bi prepoznali svoje šibkosti ter pomanjkljivosti. Pogost je tudi občutek odrinjenosti posamičnih ustanov, predvsem vzgojno-izobraževalnega osebja, ki se na medinstitucionalnih timih počutijo odrinjeni in imajo občutek, da so za

policijo ter centrom za socialno delo le vir začetnih informacij in da v kasnejši obravnavi nimajo vidnejše vloge ali pa je sploh nimajo. Težave so bile v preteklosti tudi v sodelovanju med policijo in centrom za socialno delo, ki so se pojavile predvsem ob sprejetju Zakona o varstvu osebnih podatkov. To je dolgo časa imelo za posledico to, da je sodelovanje med tema dvema institucijama potekalo le na podlagi dobrega medsebojnega poznanstva in razumevanja posameznih strokovnjakov (Čonč 1997).

Kljub vsem zgoraj navedenim težavam, ki so bile značilne zlasti za preteklo obdobje, pa lahko ugotovimo, da je medinstitucionalno sodelovanje vedno boljše, saj v praksi delujejo medinstitucionalni timi, ki jih koordinira krajevno pristojni center za socialno delo, prav tako pa se izboljšujejo razmere glede prijavljanja primerov spolne zlorabe s strani institucij, ki jih pri otroku opažajo. Ne glede na to pa je treba poudariti, da nekatere službe, žal, sumov o spolni zlorabi še vedno ne želijo posredovati policiji oz. tožilstvu.

5.5 Storilec oziroma osumljenec kaznivega dejanja spolne zlorabe otroka

5.5.1 Kdo so storilci spolnih zlorab otrok

Ničesar takega ni, kar bi pomagalo že na prvi pogled prepoznati storilca. Običajno so to poročeni ljudje, katerekoli starosti in poklica, socialnega stanu ter pripadnosti katerekoli rase ali verske skupine. Storilci so lahko v poklicu uspešni in med prijatelji spoštovani ljudje, ki se v vseh ostalih situacijah vedejo povsem običajno. Res je, da vsi storilci niso taki, nekateri so alkoholiki, brezposelni ali nasilneži. Storilca, skratka, ne moremo prepoznati vnaprej. Gledano od zunaj, se spolna zloraba dogaja znotraj povsem običajnega življenja, ki je dobro vključeno v družbo (Bain 1996).

Slovenska družba se od preostalega sveta ne razlikuje. Storilci spolnih zlorab so tako moški kot ženske, vseh starosti, različnih izobrazb. Skrivajo se v vseh poklicih, poklic, zaposlitev ali hobi si izbirajo glede na povečano stopnjo možnosti, da s poklicem lažje dostopajo do otroka in z njim vzpostavijo odnos. Storilci izhajajo tako iz urbanega kot ruralnega okolja.

V svojem okolju so lahko označeni kot »problematični« ali pa svojo deviantnost uspešno skrivajo z zunanjimi simboli uglajenosti in moči.

Glede na okoliščino, da so storilci spolnih zlorab večinoma videti povsem običajno in da je storilec na prvi pogled neprepoznaven, so bile opravljene številne študije, katerih cilj je bil določiti nekatere najbolj tipične značilnosti storilcev spolnih zlorab.

Spol storilcev

Sredi 80. let preteklega stoletja je prevladovalo mnenje, da so storilci spolnih zlorab otrok pretežno moški, žrtve pa dekleta. Danes vemo, da so storilci spolne zlorabe otroka lahko moški in ženske.

Spolna zloraba se je praviloma vedno povezovala z moškimi, medtem ko so bile storilke zunaj obče zaznave. Mnogi teoretiki menijo, da so v večini primerov storilci predstavljeni kot moški le zato, ker ženske storilke ostajajo neodkrite. Tovrstno neodkritost jim omogoča družbeno sprejeto dejstvo, da je ženska pri vzgajanju svojega otroka tudi fizično intimna (Wurtele 1992).

Pri spolni zlorabi v ospredju nista sredstvo in uporaba odkritega nasilja, marveč to, da tako moški ter ženske zgradijo odnos, zaupno razmerje s svojimi žrtvami. Šele na podlagi zaupanja jim je omogočeno izkoriščati odnos, ki se lahko razvije v spolno zlorabo. Glede zlorabljenega zaupanja in izkoriščanja zaupnega odnosa pa ne moremo mimo dejstva, da so storilke tudi ženske. Res je sicer tudi, da storilke za doseg svojega cilja le redko uporabljajo oblike »moškega nasilja«, če ga razumemo kot telesno nasilje. A ovijanje, omreževanje, pozivanje k ljubezni in sočutju je le drugačna »ženska« oblika nasilja, ki na žrtve ne vpliva nič manj travmatično. Ravno zaradi takšnih oblik nasilja ženske storilke skoraj ni moč odkriti (Waussem 1992).

Primer: Kriminalisti so na državno tožilstvo podali kazensko ovadbo zoper mamo, ki je spolno zlorabljala svojega sina od njegovih prvih let življenja, in sicer tako, da mu je sesala spolni ud in ga drgnila po intimnih delih telesa. Njeno spolno nasilje je trajalo več let, do sinove pubertete. Zaradi dolgotrajnega spolnega nasilja, ki se mu je sčasoma pridružilo še fizično nasilje, je bil njen sin zaradi vedenjskih motenj nameščen v vzgojni zavod.

Primer: Kriminalisti so na državno tožilstvo podali kazensko ovadbo zoper mamo, ki je spolno zlorabljala svojo nekajmesečno hčer. Mati je bila zaradi neurejene družinske situacije nameščena v materinski dom, kjer je ena izmed mater (prav tako nameščena v materinski dom) med previjanjem deklice opazila njene vaginalne poškodbe. Ugotovljeno je bilo, da je

mati v nožnico svoje nekajmesečne hčerke vtikala različne predmete. Prav tako je bilo ugotovljeno, da je bila mati vse do rojstva svoje hčerke spolno zlorabljena s strani svojega sorodnika. Hčerko so prevzeli skrbstveni organi.

Kljub navedenemu pa večino spolnih zlorab otrok zakrivijo moški (85–95 %). Za 25 % zlorabljenih dečkov so odgovorne ženske, nekaj od tega kot sosterilke skupaj z moškimi. Sosterilstvo se pojavlja tudi pri zlorabi deklic. Ženske pogosteje kot moški zagrešijo eno samo zlorabo, moški pogosteje ponavljajo dejanje pri isti ali drugih žrtvah (Smith in drugi, 1994 po Gorišek 1999 v Vovk 2001).

Med moškimi storilci prevladujejo biološki očetje, očimi in materini prijatelji. Storilci izven družine so pogosto moški, ki opravljajo delo ali različne aktivnosti, ki jim omogočajo stik z otroki (učitelji, trenerji ipd.) Velika večina storilcev jemlje psihoaktivne snovi, več kot polovica pa te čezmerno uživa ali so od njih odvisni. Mnogi storilci so bili tudi sami spolno zlorabljeni ali kako drugače trpinčeni v otroštvu (Kaplan in Sandock 1998; po Mažer 1999 v Vovk 2001).

Starost storilcev

Študije so pokazale, da so storilci spolnih zlorab stari med 30 in 40 let, vendar so tudi tu odstopanja. Tako obstajajo tudi mladoletni storilci spolnih zlorab, za katere je v primerjavi s starejšimi značilno, da je njihova oblika zlorab hujša, saj običajno zajema takojšnji spolni odnos z žrtvijo ter spremljajoče fizične napade na žrtev. Na drugi strani pa obstajajo storilci, ki so stari 50, 60 ali več let.

Tako lahko rečemo, da je starost storilcev spolnih zlorab odvisna predvsem od spolnega nagona, ki ga storilci imajo, in od želje po spolni zadovoljitvi (Wurtele 1992).

Skrb vzbujajoče je dejstvo, da narašča število storilcev med mladoletniki, saj 25 % adolescentov začne spolno zlorabljati otroke pred svojim dvanajstim letom (Kaplan in Sadock, 1998 po Mažer 1999 v Vovk 2001).

Prof. dr. Martina Tomori pravi,

»da se nasilje začne že pri najstnikih, ki se izživljajo nad živalmi. Velika možnost je, da se bodo potem še nad ljudmi, saj nimajo občutka za drugega in pri svojem ravnanju morda občutijo celo ugodje. Nasilneži so običajno čustveno prazni in nimajo pozitivnih izkušenj v medosebnih odnosih in prav zato, da bi svoje ravnanje

spremenili, morajo razumeti, da je napačno. Kazen ima vzgojno vlogo in obenem sporoča, kaj družba dopušča in česa ne. Otroci in mladostniki potrebujejo meje, poleg tega morajo poznati posledice svojega vedenja. Od srednje adolescence, torej od petnajstega leta, morajo vedeti, kaj je prav in kaj narobe. To je tudi prelomnica, ko pred sodiščem prevzamejo odgovornost za svoje ravnanje,«
(Tomori v Merljak, 2003, 6).

Socialni status

Prepričanja ljudi, da so storilci spolnih zlorab osebe nižjega socialnega stanu, ki živijo v revnih predelih mesta, je zmotno. Spolne zlorabe se dogajajo tudi v srednjih in višjih socialnih slojih, razlika je le, da ti storilci zaradi pretanjenega načina spolnega zlorabljanja, ki je posledica večje stopnje inteligentnosti storilca, pogosto ostajajo neodkriti. Poleg navedenega je pomembno tudi to, da družine iz nižjih socialnih slojev, zaradi materialne in socialne ogroženosti, pogosto obravnavajo delavci centrov za socialno delo, ki lahko med samo obravnavo opazijo znake, ki kažejo na spolno zlorabo.

5.5.2 Vrste storilcev

Teoretiki in delavci v praksi različno klasificirajo storilce spolnih zlorab. Tako lahko storilce delimo v več skupin, predstavljenih spodaj (Horton in drugi 1990).

- **Pedofilni storilci**

V to kategorijo sodijo storilci, ki niso v krvnem sorodu z žrtvijo. Sam izraz pedofilija označuje spolno nagnjenje in usmerjenost odrasle osebe do otrok. Pedofili so v veliki meri osebe z resnejšimi osebnostnimi motnjami (t. i. borderline ali mejni primeri) ali duševni bolniki.

Giddens v *Sociology* pravi, »da številnih pedofilov otroci niti spolno ne privlačijo, a ker imajo izrazite težave v komuniciranju z vrstniki oziroma vrstnicami, se z zlorabo moči »spravijo« nad otroke« (Giddens 2006, 821).

Poznamo pedofile homoseksualnega, heteroseksualnega ali mešanega tipa. Otrok kot spolni objekt je predmet spolne želje in fantazij, povzroča spolno vzburjenje in je objekt zadovoljitve, doseganja vrhunca spolnega ugodja. Pedofilni storilci, še posebej heteroseksualno usmerjeni, imajo lahko tudi spolne odnose z odraslimi ženskami, čeprav jih ti

ne zadovoljujejo ali jih zadovoljujejo dosti manj. Nekateri pedofilni storilci so impotentni in ne zmorejo spolnih odnosov s partnerji, ne glede na spol (Selič 2000).

- Incestuozni storilci

V to kategorijo sodijo storilci, ki so z žrtvijo biološko povezani ali pa z žrtvijo živijo v skupnem gospodinjstvu. V zvezi incestuoznih storilcev se ugotavlja, da človek kot tak nima naravnih obramb zoper incestuozne stike, temveč so te pridobljene in privzgojene. Iz nepravilne vzgoje ali zaradi nesposobnosti razumeti družbene prepovedi izvira tudi glavina incestuoznih prepovedi. Najpogostejša vzroka za incestuozne stike med starši in otroki v našem okolju sta alkoholizem staršev, ki oslabi njihove inteligentne sposobnosti, ter pojmovanje moralnih norm.

Petrovič deli storilce na šest glavnih skupin, in sicer na:

- pasivni odvisni storilec, ki je odvisen od zakonske partnerke in če se ta ne odziva na njegove potrebe, se obrne k otroku,
- agresivni dominantni storilec, za katerega je značilno, da družinske člane osami od okolja in jih povsem obvladuje,
- psihopatski storilec ima kriminalno preteklost, je promiskuiteten in nima odnosa do lastne vesti,
- psihični storilec, ki zaradi psihoze ni več zmožen obvladovati svojih spolnih vzgibov,
- alkoholični storilec, ki deluje, če je skrajno pijan in če je pod velikim čustvenim pritiskom,
- pedofilni storilec, ki je spolno usmerjen na otroke (Petrovič 1997).

Prof. dr. Martina Tomori spolne napadalce razvršča v tri skupine:

- V prvi so moški z nevrotičnimi motnjami, ki težko obvladujejo svoje ravnanje. Želijo si zdravljenja, a si ga ne upajo poiskati, ker ji je sram. Če se zanj vendarle odločijo, je zdravljenje lahko uspešno. To so ljudje, ki so bili sami čustveno prikrajšani. Ker niso bili sprejeti, imajo nizko samopodobo in se bojijo bližine. Ne znajo komunicirati z drugim spolom, čutijo se podrejene, ne upajo si izraziti svojih želja. Približajo se bitjem, ki jih ne ogrožajo, torej otrokom. Nanje se ne navežejo zaradi spolnih potreb, ampak iz želje po bližini, ki jih še najmanj ogroža. To pa ponudijo otroci. Takšni ljudje rečejo: »Ne vem, kdaj sem

prestopil mejo, ne vem, kdaj sem začel otipavati.« Večinoma ne pride do spolnega odnosa, le do božanja ali ljubkovanja. Čeprav storilec ni nasilen, je v otroku vzbudil stisko.

- V drugi največji skupini so ljudje, ki so zaradi dolgaletnega uživanja alkohola preproste osebnosti ali organskih možganskih motenj impulzivni in nimajo zavor. Zaradi slabih nadzornih mehanizmov neposredno izpolnjujejo svoje želje. Njihovo spolno nasilje je pogosto povezano s fizično grobostjo. Svoje ravnanje tajijo ali zanj krivijo otroka, ki naj bi ga izzval. Verjamejo, da niso krivi. Ker niso motivirani za spremembe, jih je težje zdraviti. Zdravljenje alkoholizma lahko sicer posredno ustavi takšno vedenje. V tej skupini so tudi starejši ali kar stari moški, ki pogosto igrajo vlogo dobrih dedkov ali skrbnikov. Otroci jim zaupajo in celo sami iščejo stik z njimi. Zaradi starosti morda ne morejo imeti spolnega odnosa z odraslimi ženskami, zato poskušajo vzpostaviti spolni stik z otrokom.

- V tretji skupini so tisti, ki jim otroci vzbujajo spolno željo. Med njimi je veliko pedofilov, ki nimajo izraženega spolnega nagona do odraslih in je njihova spolna želja usmerjena na otroke. Mnogi med njimi so bili nekoč sami zlorabljeni. Med njimi so pogosto osebnostno moteni ljudje, ki se ne znajo vživeti v to, kar čutijo njihove žrtve. So zelo manipulativni in jih je težko ustaviti. Imajo močno spolno slo in otroka iščejo tudi po prestani kazni. Ne vidijo svojega deleža krivde, se ne učijo iz izkušenj in se nočejo zdraviti. Prepričani so, da jim je bila narejena krivica. Med njimi je visok odstotek povratnikov. Po vrnitvi iz zapora bodo še naprej počeli isto. Pri pedofilih je možen ukrep obveznega zdravljenja, vendar je smiselno po zaporni kazni ali sočasno z njo, ne pa namesto nje. Ta tip storilca je za otroke najnevarnejši, hkrati pa ga je zelo težko odvaditi od njegovega vedenjskega vzorca (Tomori v Merljak 2003, 6).

Toliko, kolikor je kvalifikacij spolnih zlorab otrok, je kvalifikacij žrtev in storilcev spolnih zlorab otrok. Kvalifikacije so prednostno oblikovane na način poznavanja in razumevanja ravnanja ter pristopa kot posebnosti pristopa storilcev. Podroben vsebinski pregled poudarja smisel širše družbene prevencije.

Socialni psihologi se ukvarjajo s posebnimi tehnikami vplivanja, ki jih posamezniki pogosto uporabljajo kot oblike preprečevanja drugih. Tehnike preprečevanja so zelo značilne tudi za storilce spolnih zlorab. Z njimi spretno zmanipulirajo dejanje, dogodek in stanje otroka (ta je običajno v posebnem psihičnem stanju z dosegom svojega cilja).

Ena izmed najbolj razširjenih tehnik vplivanja oz. preprečevanja je tehnika »noga med vrata«. Na primer: oseba, ki izvaja socialni vpliv, najprej vpraša za majhno uslugo, ko oseba pri tem uspe, vpraša za večjo uslugo (Nastran Ule 2000, 329).

Podobna je tehnika »nizkih udarcev«. Tudi tu poskusne osebe najprej prosimo za majhne usluge in jih potem seznanimo s tem, da bo usluga zelo draga (Nastran Ule 2000, 329).

Navedeni metodi sta pogostokrat uporabljeni pri vzpostavitvi odnosa med storilcem in žrtvijo. Vzpostavljen odnos vodi v proces zlorabe, ki lahko zaradi specifičnosti posebnosti delovanja tako storilca kot žrtve traja tudi več let.

5.5.3 Strategije storilcev

Strategije storilcev spolnih zlorab lahko razdelimo v tri faze.

Priprava

Priprava na zlorabo je dolgoročna, ustrezen odnos je zgrajen premišljeno in je usmerjen v določen cilj. V domišljiji se moški pogosto ukvarja z zlorabo že dolgo pred njeno izvedbo, pri čemer je značilno, da si storilec ne predstavlja spolnih dejanj na otroku in izmišljeni scenarij poteka ravno obratno, v tem smislu, da otrok z njim ravna s spolnimi nameni. Moški se lahko mesece ali leta predaja takšnim ali podobnim predstavam, ki jih ponavadi ohranja s pomočjo revij ali videoposnetkov z otroško pornografijo, preden sklene uresničiti domišljjske predstave.

Storilec začne iskati primerne otroka, pri čemer bo poiskal takšnega, ki mu bo po njegovem občutku nekaj manjkalo, saj mu bo obljubil nadomestilo za primanjkljaj, s tem pa ga bo navezal nase. Storilec da otroku vedeti, da je spoznal njegov primanjkljaj, ki pa ga lahko odpravi. Otroku ne bo neposredno takoj ponudil pomoči in bo, ravno nasprotno, ponujeno pomoč prikri v iskanje pomoči. Storilec otroka nato omreži in zmede njegove misli, nato pa otroka osami. Cilj osamitve je, da se otroku ponudi kot edini zaupnik. Da pa bi ga storilec lahko začel spolno zlorabljal, mora zgraditi še nadzor nad otrokovo okolico. Ko storilec stori vse zgoraj opisano, se po njegovem lahko začne prava spolna zloraba. Naredi naslednji korak, v katerem preizkusi otrokovo »primernost«, na podlagi reakcije otroka, pa je odvisno, ali bo storilec prešel v drugo fazo.

Vzdrževanje

Po zgoraj navedeni fazi se prava spolna zloraba ponavadi začne iznenada, pri čemer storilec dvome pri otroku obravnava s pomirjevanjem, prevračanjem dejstev, podkupovanjem, z grožnjami ali nalaganjem odgovornosti za prestopke. K tej fazi pa sodi tudi obveza čuvanja skrivnosti, ko storilec z grožnjam, izzivanjem sramu, nejasnostjo in s povzročanjem nezaupanja v samega sebe povzroči, da se otrok o zlorabi ne more pogovarjati s tretjimi osebami.

Razkritje

Po razkritju, ki ga redko sproži žrtev, ampak ponavadi pozorne tretje osebe, bo storilec poskušal s svojo močjo opredeljevati resničnost. Njegov cilj ni vedno le zanikanje lastnih interesov, temveč tudi prepričevanje sogovornikov, naj vzrok zlorabe razumejo kot posledico krivde otroka. In če otroka že ne predstavi kot povzročitelja, potem spolno zlorabo pripiše vsaj okoliščini, nad katero ni imel nadzorstva (mamila, alkohol, duševna bolezen, težko otroštvo, težave v partnerstvu ipd.) (Weiss 2001).

5.5.4 Kriminalistično zaslišanje osumljenega

Glavni cilj kriminalistov med kriminalističnim zaslišanjem osumljenega spolne zlorabe otroka je pridobiti podrobno razlago samega dejanja in načina storitve oziroma razjasnitev vseh okoliščin v zvezi s kaznivim dejanjem.

Za kriminalista je pomembno, da ima znanje o psihologiji storilcev spolnih zlorab, prav tako seveda tudi znanje o tehnikah zaslišanja, če želi pridobiti zaupanje osumljenega in predvsem podatke, ki so nujni za kakovostno preiskavo kaznivega dejanja.

Če gre za storitev kaznivega dejanja, ki ga stori eden od staršev, mora kriminalist predhodno opraviti podroben informativni razgovor z drugim od staršev in si pridobiti podatke iz njunega intimno-partnerskega odnosa kot posebnosti ter morebitna opažanja, ki bi kazala na spolno zlorabo otroka.

Kriminalist mora imeti kar največ podatkov o osumljencu. Zbiranje informacij je hitro, saj je le s tem mogoče minimalizirati možnosti, da bi osumljeni uničil dokaze, zastrašil žrtve in

očividce. Osumljenec je med kriminalističnim zaslišanjem negotov oziroma ne ve, s kakšnimi podatki kriminalist razpolaga. Osumljenec verjame, da kriminalist razpolaga s pomanjkljivimi podatki in dokazi, saj se je dejanje zgodilo v zaupanem odnosu z otrokom, brez prič. Prav iz tega razloga lahko osumljenec zlorabo zanika ali celo obtoži otroka laži.

Za kriminalistično zaslihanje osumljenca je kriminalist še dodatno motiviran in usposobljen, saj ga oblika dejanja, katerih žrtve so otroci, čustveno angažirajo ali povzročijo nekakšno napetost, kar pa komunikacijo največkrat onemogoči. Zavedati se je treba, da osumljenec ne bo želel odkrito govoriti z osebo, za katero bo imel občutek, da ga ne razume. Skušal bo doseči vtis, da je nerazumljen in da je on sam pravzaprav žrtev. Efektivna taktika med razgovorom z osumljencem je tudi uporabiti osumljenčevo simpatijo do žrtve.

Če osumljenec trdi, da se ne spominja, kaj se je zgodilo oziroma da bi se sploh karkoli zgodilo, bo kriminalistično zaslihanje konfrontirajoče, in sicer na podlagi predočanja dokazov, ugotovljenih dejstev in okoliščin samega kaznivega dejanja.

5.5.5 Kazenska ovadba, policijsko pridržanje

Kriminalisti po vseh zbranih obvestilih in dokazih zoper osumljenca na pristojno državno tožilstvo podajo kazensko ovadbo. Kazenska ovadba naj bi bila čim bolj verodostojen zapis dejanja, katerega slika se mora pri spolnih zlorabah sestaviti kot mozaik, sestavljen iz pridobljenih, ugotovljenih, spoznanih in dokazanih odgovorov na sedem zlatih kriminalističnih vprašanj. Ovadbi se vsa zbrana obvestila priložijo v obliki uradnih zaznamkov, tako zbrana obvestila o dejanju kot o osumljencu oziroma okoliščinah, ki lahko kažejo na osumljenčeve posebnosti, dokazno gradivo in predmete ter pridobljena mnenja strokovnih služb.

Če kriminalisti po vseh zbranih obvestilih in dokazih ne morejo potrditi suma storitve kaznivega dejanja, na pristojno tožilstvo podajo poročilo.

V določenih primerih, ki so natančneje opredeljeni v ZKP, lahko kriminalisti osumljenemu odvzamejo prostost in ga pridržijo do 48 ur, nato pa ga izročijo preiskovalnemu sodniku, ki zoper osumljenega lahko odredi pripor, druge alternativne ukrepe ali pa ga izpusti na prostost. Storilcu – mladoletniku, tako mlajšemu kot starejšemu, nikakor pa ne otroku, se lahko odvzame prostost ob pogojih iz 201. člena ZKP in 432. člena ZKP, pri čemer je treba o tem

takoj obvestiti njegove starše ali skrbnike. Če starši niso dosegljivi, je o odvzemu prostosti mladoletnika treba obvestiti krajevno pristojen center za socialno delo.

Določila ZKP sicer ne urejajo obveščanja staršev oziroma zakonitih zastopnikov v primeru odvzema prostosti mladoletnim osebam in je v 4. členu ZKP zgolj določeno, da je organ na zahtevo osebe, ki ji je odvzeta prostost, dolžan o odvzemu prostosti obvestiti njene svojce, če pa oseba tega ne želi, sorodnikov o aretaciji ne obveščajo.

5.5.6 Dolžnost obveščanja pristojnega centra za socialno delo

Pomembno je poudariti, da mora policija ne glede na to, da pri obravnavanju spolnih zlorab otrok, ponavadi že od same prijave dalje sodeluje z delavci centrov za socialno delo, po podani kazenski ovadbi krajevno pristojnemu centru za socialno delo posredovati poročilo o podani kazenski ovadbi. Navedeno izhaja iz navodila MNZ o sodelovanju s centri za socialno delo, ki je bilo izdano dne 02. 06. 1999, podlaga za izdajo navodila pa je v 91. členu Zakona o socialnem varstvu, ki določa, da so organi in zavodi ter druge organizacije, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, mladoletnika ali osebe, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost, o tem dolžni obvestiti center za socialno delo na svojem področju.

5.5.7 Smiselnost in višina zaporne kazni pri storilcih spolnih zlorab otrok

Kako pravzaprav oceniti, da je neka kazen nizka ali prenizka? Bi bil dosmrtni zapor najprimernejša kazen za storilce spolnih zlorab otrok in kako pravzaprav postaviti na tehtnico spolno zlorabo, leta travm, ki jih je otrok doživel, in leta, ki naj bi jih na drugi strani storilec za storjeno zlorabo preživel v zaporu?

Družba, ki se identificira z žrtvijo, zahteva visoke kazni. Žrtve same bi zatrjevale, da nobena zaporna kazen ni dovolj visoka, da bi odtehtala njihovo izgubo, travmo in trpljenje. Poglavitni namen kazenskega prava je, da storilca ne kaznuje žrtev, temveč država, naloga države pa je, da pri kaznovanju zagotavlja pravičnost pri obravnavanju storilca. Žrtev je v kazenskem postopku minimalizirana na raven dokaznega sredstva. Sodišče upošteva vidika – kaj je storilec storil in v kakšnih okoliščinah je to storil – ter ne razrešuje zapletene družinske dinamike. Zaradi kompleksnosti odnosa med storilcem in žrtvijo je dokazovanje težavno.

Vendar navsezadnje družba ne tolerira umorov in prav za umore sodišča izrekajo najvišje kazni. Bi morebiti storilci z visokimi kaznimi dobili jasno sporočilo, da družba ne tolerira spolnega nasilja, spolnih zlorab?

Odločilni dejavnik, da ne ubiješ človeka, ni, da za storjeno dejanje grozi visoka zaporna kazen. Zavrženost umora je v zavesti ljudi z drugimi mehanizmi. Velja moralno prepričanje, da je vzeti nekomu življenje nedopustno in nesprejemljivo.

Višina kazni je pomembna in vendar naj predlagatelji sprememb ne izhajajo iz predpostavke, da je delo s storilci brez prave vrednosti. Prepričanje, da je treba storilce trajno odstraniti iz družbe, saj s tem lahko zagotovimo večjo varnost in rešimo nekaj potencialnih žrtev, je povzeta iz ameriške zakonodajne politike družbenega obračunavanja s storilci spolnih zlorab. Veliko ljudi je v zaporih zaprtih izključno iz varljivega družbenega občutka zagotavljanja večje varnosti in vendar se jim kriminaliteta ni zmanjšala. Število deviantnih pojavov se z zviševanjem represije ne zmanjšuje.

Potrebni bodo premiki, drugačni mehanizmi. Spolno nasilje je še vedno močno povezano z miti in s položajem otrok v družbi. Žrtev se ne bo odločila za prijavo zaradi višine kazni. Pri odločanju žrtve za prijavo je odločilna tako imenovana podporna mreža. Pomembna je tudi gotovost odkritja dejanja in storilca. Vse to se povečuje s senzibilnostjo družbe in posameznikov v njej.

Kazen je za žrtev pomembna, da se na simbolni ravni sporoči, kdo je odgovoren. Tisto, kar je za žrtev in storilca nujno, pa je ustrezna pomoč.

Eden od skrb vzbujajočih podatkov, ki kliče k razmisleku, je, da žrtve spolnih zlorab nemalokrat postanejo »zlorabljevalci«. Ameriški terapevti so dokaj soglasni, da gre pri storilcih spolnih zlorab za osebnostne in vedenjske motnje, ki jih ni mogoče »pozdraviti«, lahko pa se naučijo obvladovati svoje impulze. V vseh terapevtskih programih je ključno sprejemanje odgovornosti za lastno vedenje in učenje nadzora nad svojimi dejanji ter vzgibi, terapevti, neobremenjeni z nekaterimi humanističnimi principi in ideali, pa so pragmatično ugotovili, da je nenadomestljiv dejavnik v procesu spremljanja storilcev spolnih zlorab strah pred odkritjem (Cvetek, 2003, 18).

6 PRIMER KRIMINALISTIČNE PREISKAVE SPOLNE ZLORABE OTROKA

V tem poglavju bo predstavljen resnični primer obravnave spolne zlorabe dveh otrok. Osebni podatki so namenoma spremenjeni.

6.1 Razkritje spolne zlorabe in podaja prijave pristojnim organom

Dijak ene izmed ljubljanskih gimnazij, petnajstletni Anton, se je odločil, da spregovori o svoji spolni zlorabi. Kljub temu, da si je bil s svojimi starši in sorojenci izjemno blizu, ni zmožel odkrito spregovoriti o tem, da je žrtev spolne zlorabe. Z mamo sta imela navado, da sta vsak večer pred spanjem »obnovila« dogodke preteklega dne. Brez težav se je Anton svoji mami Barbari zaupal o drogah, pijančevanju, nasilju med vrstniki, raznem izsiljevanju v šoli in podobno, le o zlorabi ni spregovoril. Zaradi njunega odnosa se je mami Barbari vedno dozdevalo, da ve veliko več od drugih staršev, da ji sin zaupa, zaradi česar se je počutila dobro. Včasih sta skupaj z možem Cirilom sinu in hčerki namenoma prebirala novice iz časopisa, saj sta menila, da morata otroka pripraviti na vse, tudi na to, da ni vse zgolj lepo. Edino, o čemer s svojim sinom nista govorila, so bili spolnost in spolne zlorabe. Menila sta, da je to pogovor, ki ga bosta morala opraviti zgolj s hčerko. Že več večerov zapored je Barbara čutila, da ji Anton želi nekaj povedati. Spodbujala ga je k pogovoru, ni pa vanj silila. Anton ji je četrty večer zapored dejal, da ji mora povedati nekaj pomembnega. Barbara mu je poskušala pomagati z vprašanji, vendar Anton ni zmožel spregovoriti. Naposled je dejal, da ji bo naslednjega dne raje napisal. Dejansko je naslednji dan Barbaro na kuhinjskem pultu čakal manjši samolepilni listek, na katerem je bilo z Antonovo pisavo zapisano: »Dani me je spolno zlorabljal.« Kakor vsak dan sta se tudi tistega dne Barbara in Anton z avtobusom odpeljala v družinsko podjetje. Barbara je med vožnjo z Antonom govorila o življenju. Zlorabe ni omenjala. Anton ji je dejal, naj o napisanem obvesti še njegovega očeta Cirila in da se o zlorabi, tako z njo kot z očetom Cirilom, še ne more pogovoriti, da pa bo podrobneje vse razložil na policiji. Takoj ob prihodu v podjetje je Barbara izročila listek Cirilu. Vsi skupaj, Barbara, Ciril in Anton, so se umaknili v eno izmed sob ter se zjokali. Anton je povedal, da ga je zlorabil babičin partner Danija in da se je tega zanesljivo zavedel šele pred 14 dnevi, ko je v Delovi prilogi Ona prebral članek o posiljenih moških.

Dodal je še to, da zlorabe nikoli ne bi razkril, če ne bi pomislil na to, da je Dani morda zlorabil tudi njegovo sestro. Anton se je skupaj s starši odločil, da še istega dne odidejo na policijo, kjer bodo naznanili kaznivo dejanje.

Prikaz ponazori dejstvo, da noben otrok niti nobena družina nista imuna na možnost, da pride do spolne zlorabe otroka. Kako kompleksen je odnos med žrtvijo in storilcem, kaže na okoliščino, da se je zloraba dogajala več let. Anton, zelo razgledan fant z najrazličnejšimi znanji in priznanji, dolgo časa ni vedel ali se zavedal, da je žrtev spolne zlorabe. Ravnanja Danija je sprejemal z vidika upoštevanja odraslega in s tem avtoritete. Izkazana je pomembna okoliščina, vezana za razkritje spolne zlorabe. Povezana družina še ni temelj za razkritje »skrivnosti«. Spolnost in pogovor o njej sta še vedno tabu in starša sta pogovor o spolnosti načrtovala zgolj za sestro. Če je še vedno močno prisotno stereotipno mišljenje, da si storilci poiščejo otroka z »nekakšnim mankom«, je bil Anton za storilca »markanten« zaradi svojih znanj in priznanj.

6.2 Zbiranje obvestil

Anton je skupaj s starši prišel na policijsko upravo. Kriminalistka, ki so jo zadolžili za obravnavo primera, o družini ni vedela ničesar, na sam pogovor pa se ni mogla predhodno pripraviti, saj jo je družina že čakala. Odšla je k družini in se seznanila z vsemi člani. V prostor je sprva ločeno povabila Barbaro in Cirila ter z njima opravila kratka informativna razgovora: kako je prišlo do razkritja, kaj jima je sin povedal (več informacij o zlorabi), sta sama kdaj opazila kaj posebnega, kakšen fant je njun sin (njegov značaj, šolski uspeh, hobiji), kakšen je njegov odnos do sovrstnikov in odnos do sorojencev (v tem primeru sestric, 13-letne Gabi in nekajmesečne Hane), do staršev, kakšno je njegovo trenutno počutje ipd.). Podrobneje se je pozanimala o sami družini: koliko časa sta Barbara in Ciril poročena, koliko otrok imata, kje bivata, kje sta bivala v preteklosti, sta kdaj bivala z dedkom Danijem, kakšno je počutje v družini, v kakšnih primerih prihaja do sporov ipd.

Kriminalistka je tako izvedela, da gre za izjemno povezano družino, za zaupni odnos med Barbaro in Antonom, za njun večerni ritual, pa tudi, da je Anton izjemno inteligenten fant, ki je osvojil najrazličnejša šolska priznanja, da pa se vedno drži zase in ne zahaja v družbo, kljub temu da ga starša k temu spodbujata, ter tudi, da je Anton takšen pravzaprav že od rojstva – »da je po očetu Cirilu«, ki prav tako potrebuje zgolj mir, samoto in tišino.

Kriminalistka je med vodenimi razgovori izvedela, da Dani ni »pravi« dedek, temveč le zdajšnji mož babice Eme, in da je Dani dedek svojemu vnuku Feriju. Barbara in Ciril sta iskreno povedala, da se z Danijem že od vsega začetka nista najbolje razumela. Dani naj bi bil pogosto precej »tečen«, tudi zaradi svoje bolezni. Ciril je Danija opisal celo kot moškega, ki nikoli ni silil k otrokom, se z njimi pogovarjal, jih jemal v naročje, jih kdaj pa kdaj požgečkal. Celu nasprotno, Dani mu je s svojim vedenjem vedno znova sporočal, da otrok v bistvu niti ne mara. Ciril ni nikoli opazil, da bi Dani »vrgel oko« na Antona, opazil pa je, da si Dani pogosto ogleduje njuno hčer Gabi. Nobeden, ne Ciril ne Barbara, nista nikoli opazila, da bi se karkoli dogajalo med Danijem in njunim sinom Antonom. Med razmišljanjem se je Barbara spomnila dogodka izpred dveh let, ko sta se skupaj s Cirilom dogovorila, da med njuno službeno odsotnostjo Anton in Gabi prespita pri Daniju ter babici Emi. Še isti dan ju je Anton poklical in jima povedal, da sta se z Gabi vrnila domov, kjer bosta tudi spala. Kot razlog je navedel, da je Dani spet tečen. Ciril pa se je spomnil, da je bil pred časom (nekaj let) Anton »obseden« z gledanjem televizije (prav zaradi tega, ker so jo doma kupili šele pred pol leta), zaradi česar je čas po končanem pouku rad preživel pri svoji babici Emi, prav ob gledanju televizije. Kakor, da bi »odrezal«, je Anton z gledanjem televizije pri babici prekinil. Razlog naj bi bil spet »sitnarjenje« Danija.

Kriminalistka se je s Cirilom in Barbaro dogovorila, da bo v nadaljevanju opravila intervju z Antonom, s čimer sta se oba strinjala.

Podpoglavje prikazuje prvo fazo preiskave. Možnosti priprave in vnaprejšnjega poizvedovanja o funkcioniranju družine ter pridobivanju informacij o zlorabi pri strokovnjakih drugih institucij ni bilo mogoče. Za uspešno izveden postopek je nujen pravilen in primeren pristop. Družina pričakuje izjemno veliko, kriminalist je »na ocenjevanju« vrednosti zaupanja. Napačne besede lahko izjemno strokovnemu kriminalistu zaprejo pot uspešnega preiskovanja. Znanja komunikacije, psihologije, sociologije družbe/družine/vzgoje so ključna.

Preiskovalci se največkrat ne zavedajo, da so oni sami ključni za potek preiskave. Družina svoj problem ocenjuje kot poglobitni in najpomembnejši. Opombe o preobilici dela in dejavnosti kriminalista zanje niso relevantne. Starši presojujejo preiskovalca in tuhtajo ter tehtajo, ali je to prava oseba za izvedbo tako delikatnega pogovora z njihovim otrokom.

6.3 Intervju z žrtvijo spolne zlorabe

Kriminalistka je v sobo poklicala Antona. Še enkrat se mu je predstavila, mu povedala, s čim so jo seznanili starši, in ga vprašala, ali bi se želel pogovoriti v prisotnosti staršev. Anton je želel, da starši odidejo iz sobe, kar so tudi storili. Kriminalistka je nadalje Antonu razložila, da se s preiskovanjem spolnih zlorab ukvarja vsak dan, že več let, in da se pri tem srečuje z nekajletnimi otroki ter mladoletniki, tako žrtvami moškega kot ženskega spola. Ker je kriminalistka vedela, da je Anton zlorabil moški, mu je ponudila možnost, da se lahko o zlorabi pogovori s kriminalistom, kar pa je Anton zavrnil. Kriminalistka je nadalje Antonu povedala, da ga bo o spolni zlorabi spraševala izjemno podrobno, in sicer zaradi nadaljnjega postopka, ki mu ga bo opisala po koncu intervjuja. Razložila mu je tudi, da bo njun intervju zapisala, vse zapisano pa bo Anton lahko tudi prebral. Anton je bil pripravljen in ob vodenem kriminalističnem intervjuju je izpovedal spolno zlorabo.

Pred 4 ali 5 leti je Anton (star 10 ali 11 let) skupaj s starši in sestro, na vikendu babice Eme, praznoval svoj rojstni dan. Čez dan je Dani stopil do njega in ga pod pretvezo, da mu bo izročil darilo za rojstni dan, povabil v zgodnje nadstropje vikend hišice. Takoj ko sta stopila v spalnico, je Dani za njima zaprl vrata in Antonu ukazal, naj si sleče hlače in spodnjice. Anton ga je ubogal. Dani je nato pokleknil pred Antona in ga približno pol ure manualno spolno zadovoljeval. Antonu je nadalje dejal, da navedeno počnejo prav vsi, da pa naj o njunem početju molči.

Čez približno pol leta (po dogodku Anton in Dani nista imela stikov) se je zaradi spremenjene družinske situacije Anton skupaj s starši in sestro preselil v babičino stanovanje.

Nekega dne, kmalu po selitvi, se je Anton pozno zvečer vrnil domov. Vsi so že spali, le Dani je v dnevni sobi gledal televizijo, in sicer neki pornografski film. Dani je poklical Antona v sobo, za njim zaklenil vrata in mu takoj zatem ukazal, naj se sleče do golega, kar je Anton tudi storil. Do golega se je nato slekel še Dani. Sprva je Dani nekaj časa manualno spolno zadovoljeval Antona, nato še oralno. Dani se je ob tem ves čas samozadovoljeval. Vse skupaj je trajalo od pol do ene ure.

Po navedenem dogodku je Dani izkoristil vsak trenutek odsotnosti preostalih družinskih članov in Antona spolno zlorabljal, kadarkoli je le mogel (tudi po večkrat tedensko). Navadno

ga je že čakal, da je prišel iz šole, in mu s kratkimi, jasnimi ukazi govoril, kaj naj mu počne. Zahteval je vedno več. Sprva je Antona manualno spolno zlorabljal, potem še oralno (pri tem se je ves čas samozadovoljeval), nato je od Antona zahteval, da ga oralno spolno zadovolji, kar je tudi storil. Od dogodka, ko je Dani prvič spolno zlorabil Antona, sta minili dve leti. V tem času se je Anton počasi začel zavedati, da to, kar Dani z njim počne, ni v redu, da je »čudno«, nenaravno, ni pa še vedel, kaj točno se dogaja, zaradi česar je vedno storil, kar mu je Dani ukazal. Dani pa ni odnehal, celo nasprotno, svojo spolno zadovoljitev je zahteval vedno pogosteje. Z Antonom je večkrat poskušal analno spolno občevati, kar pa mu kljub mazanju Antonovega anusa z najrazličnejšimi kremami ni nikoli uspelo. Anton je namreč svojo zadnjico tako močno tiščal skupaj, da Daniju s svojim spolnim udom ni nikoli uspelo prodreti v Antonov anus. Ko je Dani nekega dne v kopalnici babičinega stanovanja pokleknil na vse štiri in od Antona zahteval, da z njim analno spolno občuje, se mu je Anton prvič uprl. Počasi, vendar vztrajno se mu je začel izmikati. Sprva je zavrnil Danijevo zahtevo, da ga oralno spolno zadovolji, potem je jasno izrazil, da ne želi, da Dani oralno spolno zadovoljuje njega. Anton se je nato začel srečanju z Danijem izogibati.

Čez mesece je Anton tako iz različnih časopisnih člankov in predavanj v šoli začel spoznavati, da ga je Dani spolno zlorabljal, zaradi česar je začel odklanjati obiske pri svoji babici Emi. Odšel je le, če je bil povsem prepričan, da ne bo ostal sam z Danijem. Dani ni odnehal in se ni zaustavil. Vedno znova je Antonu predlagal, da drug druga spolno zadovoljita, kar je Anton odločno odklanjal. Dani je v želji po svoji spolni zadovoljitvi Antonu celo ponujal denar in znesek ob njegovih zavrnitvah povečeval.

Nato je Anton v časopisu Delo v prilogi Ona prebral članek o posiljenih moških s strani moških. Prvič je povsem razumel, kaj se mu je dogajalo, pa tudi, zakaj Danijevega početja ni takoj prekinil. Ob vsem tem pa se je Anton močno prestrašil za svojo mlajšo sestro. Zbal se je, da Dani zdaj svoje spolne potrebe zadovoljuje tako, da zlorablja Gabi, zaradi česar se je odločil, da o spolni zlorabi spregovori s starši.

Opis spolne zlorabe je »grob« povzetek Antonove pripovedi. Vsekakor Anton ni govoril o manualnem spolnem zadovoljevanju, temveč je celotno dogajanje med njim in Danijem opisoval s svojimi besedami. Vsak dogodek je Anton poskušal dati v neki časovni okvir in ga ob vodenju kriminalistke čim bolj podrobno opisal: npr. kje v stanovanju se je to dogajalo, so bila vrata zaklenjena, kdo jih je zaklenil, kdo se je sprva slekel, ga je slekel Dani, se je moral

sleči sam, konkretizirani so bili Danijevi ukazi, katere kreme je uporabljal (znamke), je kdaj prišlo do izliva semena, komu, kaj je naredil z izlivom semena, so bili uporabljeni kakšni predmeti, revije, pornografske videokasete, bi lahko Dani zlorabil še koga drugega, je kdaj bil v stanovanju še kakšen najstnik ali najstnica. Vsi podatki so bili pridobljeni z namenom pridobitve novih dokazov in s tem uspešnega nadaljnjega kazenskega postopka.

Ugotovljeno je bilo, da se je bil v stanovanju ali vikend hišici babice Eme poleg Antona in njegove družine pogosto še Danijev vnuk Feri.

Anton je bil zaradi uspešno izvedene prve faze, pogovora s starši, na intervju s kriminalistko pripravljen. Intervju kot faza pogovora je zajemal uvod, jedro in zaključek. Gre za ključno in vsebinsko najpomembnejšo fazo postopka. Faza postopka je lahko delikatna in kritična. Anton je ključna priča »zasebni zlorabi«. Ima informacije, ki lahko odločilno vplivajo tudi na okoliščino, da bo storilec kazensko odgovarjal za povzročeno zlorabo. Anton je pravzaprav oseba, ki ima »vse niti postopka v svojih rokah«. Če bi Anton odšel, odklonil intervju ali odgovarjal zadržano ali celo z odporom, bi kriminalistka lahko postopek zaključila zaradi »pomanjkanja dokazov«. Anton je kriminalistko povsem sprejel. Pripravljena je bila tudi kriminalistka. Antonu je podala osnovne informacije, ki so mu dale orientacijo v prostoru, času in postopku kot možnost izbire. Kriminalistka je Antonu z »uvodom v intervju« dala sporočilo, da je lahko zanj prava oseba za pogovor o spolnosti, intimi in zlorabi.

Za medije trdijo, da so četrta veja oblasti. Antonu so »odprli oči«, zlorabo so povsem zaustavili. Mediji so opravili svojo nalogo z odlično oceno. Z informativnim člankom, brez primesi senzacionalnosti, so moškim vseh starosti sporočili, da so lahko tudi oni žrtve spolne zlorabe.

6.4 Reakcija družine po razkritju spolne zlorabe, pomoč žrtvi

Po končanem intervjuju je bil o intervjuju napisan zapisnik, ki ga je Anton prebral. Na zapisnik ni imel pripomb. Anton si je po končanem pogovoru in branju pripovedi vidno oddahnil. Povedal je, da se bolje počuti samo zato, ker je končno nekemu povedal. Kriminalistka se je z Antonom o spolnih zlorabah in o splošnih temah pogovarjala še približno pol ure. Anton je med pogovorom izrazil željo, naj kriminalistka o podrobnostih spolne zlorabe seznaní starše. Ciril in Barbara sta vstopila v prostor, ko je kriminalistka (Anton je na svojo željo ostal v prostoru) počasi opisovala spolno zlorabo. Ciril in Barbara sta

začela jokati, se nato obrnila k Antonu ter ga objela. Kriminalistka je prostor zapustila in pustila Antona skupaj s Cirilom in Barbaro.

Čez približno pol ure je Ciril dejal, da so pripravljeni nadaljevati. Kriminalistka je vse tri obvestila o nadaljnjih najnujnejših policijskih ukrepih in postopkih na tožilstvu ter sodišču. Cirilu in Barbari je izročila nekaj letakov z naslovi in s telefonskimi številkami vladnih ter nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo s terapevtsko pomočjo žrtvam spolnih zlorab. Anton je po dogovoru s starši odšel domov.

Ker je bil Ciril izredno čustveno prizadet in je že sestavljal načrt, kako se Daniju maščevati za storjeno, se je kriminalistka z namenom čustvene umiritve pogovorila s Cirilom in Barbaro. Oba sta se strinjala, da se kriminalistka o možni spolni zlorabi pogovori še s hčerko Gabi.

Ciril je še istega dne odšel v stanovanje svoje mame Eme in njenega moža Danija. Danija je soočil z razkritjem spolne zlorabe sina Antona. Dani je po nekajminutni tišini priznal, da je spolno zlorabil Antona. Ciril je v strahu pred tem, da bi Danija fizično napadel, zapustil stanovanje. Njegova mama Ema je stekla za njim, mu prestrašena in hkrati zgrožena zastavljala vprašanja, pri tem pa med jokom ponavljala, »da bo zdaj spet sama«. Ciril je od svoje mame Eme zahteval, naj poskrbi, da njegova družina ne bo nikoli več fizično prisotna ob Daniju.

Ciril in Barbara sta še istega dne o spolni zlorabi Antona seznanila hčer Gabi. Gabi jima je zatrdila, da se je Dani ni nikoli niti dotaknil. Naslednji dan je Ciril skupaj s hčerko Gabi prišel na policijsko upravo in opisal, kaj se je preteklega dne dogajalo v stanovanju njegove mame. Z Gabi je kriminalistka opravila intervju. Ugotovljeno je bilo, da Gabi ni bila spolno zlorabljen.

Preiskovalci ne posvečajo dovolj pozornosti zaključnemu delu najpomembnejše faze, delu, ki ga družina nujno potrebuje za svoje osnovno funkcioniranje v prihodnje. Družini je treba podati osnovne informacije o nadaljnji preiskavi in jo dejavno usmeriti v iskanje pomoči vladnih institucij ter nevladnih organizacij. Družina namreč nujno potrebuje strokovno terapevtsko obravnavo.

Oblika, vrsta in način zlorabe so bili za Antona breme, ki ga je lahko delil s starši le prek »kurirja«, kriminalistke, ki je povzela njegove besede. V tej fazi je družina dobila potreben čas, da se sooči z izgubo. Pojavila so se čustva jeze in besa, želja po maščevanju, zaradi česar je treba posvetiti dodatno pozornost osebam, ki so otroku blizu. Ne gre torej na nujno

kriminalistično opravilo, gre za človeški pristop in prepoznavanje sočloveka v stiski. Kakršnokoli dejanje Cirila, v prepričanju po nujnem, takojšnjem kaznovanju storilca, bi lahko za seboj potegnile posledice, ki ne bi bile v korist Antonu.

Če bi Ciril ravnal nepremišljeno in storil obliko dejanja, za katero bi bil v nadaljevanju kazensko odgovoren tudi v obliki zaporne kazni, bi bilo to za Antona zgolj dodatno breme. Anton bi nehote razmišljal, ali je bilo razkritje zlorabe primerno.

6.5 Razgovori v okolju žrtve in storilca

Zaradi časovne oddaljenosti storitve samega kaznivega dejanja se je kriminalistka osredotočila na zbiranje nadaljnjih obvestil od ljudi z namenom ugotovitve možne spolne zlorabe še kakšnega od otrok, s katerim je imel Dani stike.

Julija, bivša Danijeva žena, je povedala, da je Dani velik nastopač, izredno samozavesten, zaverovan sam vase. Prepričan v svoj prav, je vedno zahteval, da se ga popolnoma v vsem uboga. Že kmalu po poroki je izvedela, da jo Dani ves čas vara z najrazličnejšimi ženskami. Poleg tega je v odnosu do nje postal verbalno in fizično nasilen. Ko je domov vedno pogosteje prihajal še pijan, se je odločila za ločitev. Stike z njim je obdržala le zaradi otrok.

Dani je sina Lada vzgajal s pretepanjem.

Lado se ni nikoli branil, nikoli ni govoril o sebi ali očetu, bil je izredno zadržan. Pri 28 letih je napravil samomor. Hči Klarisa očeta Danija sovraži, saj meni, da je on odgovoren za bratovo smrt. Z očetom že več let ni imela stikov. Nadalje Julija pove, da je Dani imel vedno veliko žensk. Za moške, fante ali dečke ni nikoli pokazal nikakršnega zanimanja. Za otroke se nikoli ni brigal.

Hči Klarisa je potrdila mamine besede. Ko sta se z mamo ločila, je bila zelo majhna. Oče Dani je ni nikoli pretepal niti se je ni dotikal. Še kadar je prišla na obisk, njega ni bilo. Sama se ne spominja, so ji pa povedali, da je brata Lada pogosto pretepel. Klarisa svojega očeta ni nikoli videla v družbi fantov ali dečkov. Še ko so živeli skupaj, niso imeli veliko prijateljev, prek katerih bi lahko oče navezal stik z dečki.

Ana, Danijeva bivša svakinja, je že pred pogovorom s kriminalistko kontaktirala Cirila, ki jo je seznanil s spolno zlorabo sina. O spolni zlorabi Antona je takoj seznanila svojega sina Ferija, ki se ji je zaupal, da je tudi njega dedek dvakrat spolno nadlegoval. Več ji o početju dedka Danija ni želel povedati, samo početje pa je bil pripravljen opisati kriminalistki.

Feri, ob razgovoru star 12 let, je povedal, da ga je dedek Dani prvič spolno nadlegoval (da se samega dogodka tudi spomni), ko je bil star 6 let. Bil je na obisku pri dedku in Emi. Zvečer je v dnevni sobi, ležeč na kavču, gledal televizor, ko je v prostor stopil Dani. Dani se je usedel poleg njega, ga nekaj minut božal po laseh, potem pa s svojo roko spolzel pod odejo, s katero je bil Feri pokrit. Čez nekaj minut je Dani z roko segel pod Ferijevo pižamo in nato še pod njegove spodnje hlačke. Dani je Ferija nadalje nekaj minut manualno spolno zadovoljeval. Čez nekaj minut je Dani vstal in Feriju ukazal, naj enako stori tudi on, kar je omenjeni tudi storil. Dani je Ferija slekel do golega in pokleknil pred njim z namenom, da ga oralno spolno zadovolji. Prestrašen Feri je zavpil NE, se umaknil stran od Danija, ko mu je Dani povsem mirno dejal, da bosta le nadaljevala, kar je z njim že začel početi, ko je bil star 3 leta. Feri je zbežal iz sobe. Ponovno ga je dedek Dani spolno nadlegoval, ko je dopolnil osem let. Skupaj z mamo sta v času šolskih počitnic obiskala Danija in Emo v njuni vikend hišici. Po kosilu je Dani predlagal Feriju, naj se odpočije v spalnici, kar je Feri tudi storil. Feri je že nekaj časa ležal na postelji v vikend hišici, ko je v prostor stopil Dani, za seboj zaprl in zaklenil vrata. Dani se je usedel poleg Ferija na posteljo in mu takoj z roko segel pod njegove hlače in spodnjic ter ga začel manualno spolno zadovoljevati. Čez nekaj minut je Ema poklicala Danija, zaradi česar je ta s svojim početjem prekinil, dejal, da bosta začeto nadaljevala kasneje, in odšel iz prostora. Dani je popoldne še večkrat predlagal Feriju, naj se odpočije v sobi, česar pa Feri ni želel storiti.

V prihodnje se je Feri izogibal stikov z dedkom Danijem. Na obiske je odhajal le, če je vedel, da bosta tam tudi Anton in Gabi. Feri ni nikoli videl, da bi se Dani dotikal Antona ali Gabi. V stanovanju in tudi v vikend hišici ni nikoli opazil kakšnih drugih otrok. Feri, vse dokler mu o tem ni povedala mama, ni vedel, da je Dani spolno zlorabil tudi Antona.

Feri je pri osmih letih vedel, kaj mu dedek želi storiti. Zaradi mamine službe je bil namreč večkrat sam doma tudi ves dan. Ob takšnih prilikah se je družil s starejšimi fanti, ki so po cele popoldneve listali po pornografskih revijah in govorili o spolnosti. Fantje so takšnim stvarjem govorili, »da so pedrske«.

Ana ni nikoli opazila, da bi Danija zanimali dečki. Celó nasprotno, še pred nekaj leti ji je Dani predlagal spolni odnos – kot nekakšno protiuslugo. Ana je opazila, da Dani do otrok sploh ni kazal kakšnega navdušenja. Ko sta bila Anton in Feri skupaj, se je do obeh obnašal enako. Nikoli ni pokazal, da sta mu kakorkoli všeč. Dani jima nikoli ni ničesar dal. Zanimivo se ji je zdelo le to, da jo je ravno pred približno 14 dnevi Feri vprašal, »ali je Dani peder«.

Ko ga je poskušala podrobneje vprašati, kaj je z navedenim mislil, je Feri dejal le, da se je hecal. Spomni pa se, da kadarkoli sta odšla na obisk k dedku Daniju in Emi, jo je Feri vprašal, ali bosta tam tudi Anton in Gabi. Tudi, ko sta že bila na obisku, se je Feri vedno »držal« Eme.

Takoj ko je Ciril Daniju razkril, da ve za sinovo zlorabo, je ta izginil oziroma odšel neznano kam. Emo je v stanovanju čakalo njegovo sporočilo, da se namerava ubiti. Naslednji dan je Emo po telefonu poklicala neznana ženska, ki ji je povedala, da sta s fantom preteklega dne štopala v smeri proti morju, ko jima je zaustavil Dani, jima povedal za spolno zlorabo in svoj namen, da se ubije. Ker sta po poklicu psihologa, sta ga poskušala prepričati o njegovi nameri. Naslednji dan se je Dani vrnil domov. Ema ga je nagovorila, da skupaj odideta na policijo.

Ema je povedala, da je Danija spoznala pred 16 leti. Sprva jo je motilo, da je večkrat prišel domov pijan, vendar se je Dani sčasoma umiril in ni več pogosto zahajal od doma. O sebi ni govoril. Povedal ji je le, da je v svoji mladosti doživel hude travme, zaradi katerih je že večkrat pomislil na samomor. Obiskala sta več zdravnikov, alternativnih zdraviteljev in bioenergetikov, ki pa se jim Dani ni nikoli zaupal. Med seboj sta se Dani in Ema dobro razumela. Dani je ni nikoli udaril ali z njo grdo ravnal. Ema je bila z njunim spolnim življenjem zadovoljna. Dani jo je sprva večkrat peljal v kino Sloga in ji predlagal, da bi analno spolno občevala, a ker sama tega ni želela, jo v navedeno ni nikoli silil.

Nikoli ni opazila, da bi bili Daniju všeč fantje. Otrok sploh ni maral. Enako je ravnal tako z Antonom kot Ferijem, le z Antonom se je zaradi njegove razgledanosti pri zemljepisu in zgodovini veliko raje pogovarjal. Drugi otroci v stanovanje niso zahajali. Dani ima dve polsestri, a nanju ni navezan, zato se niti niso obiskovali.

Kriminalistka se je v med preiskavo povezala z delavci zdravstvenih domov, šolskima svetovalnima službama obeh otrok in delavci pristojnih centrov za socialno delo. Ker je bila

spolna zloraba storjena v preteklosti oziroma je od zadnjega intimnega stika med žrtvijo in storilcem minilo že več kot leto in pol, pristojni center za socialno delo z namenom reševanja krizne situacije ni sklical timskega sestanka.

Ciril in Barbara sta pravilno odreagirala. Postavila sta se na Antonovo stran, mu povedala, da sam ni z nobenim od svojih dejanj pripomogel k spolni zlorabi, pa tudi, da je edino prav, da je o zlorabi spregovoril. Takoj sta se povezala z vladnimi in nevladnimi organizacijami z namenom terapevtske pomoči vsej družini. Takoj in izjemno odločno sta poskrbela za to, da Anton ne bi bil nikoli več soočen z Danijem.

V tej fazi postopka se je kriminalistka osredotočila na pridobivanje informacij in dokazov od različnih oseb. Postopek se z razkritjem zlorabe in njenim potrjevanjem ne zaključí. Izslediti je treba čim več dokazov, ki zlorabo potrjujejo. Ker gre za zlorabo, skrito pred očmi javnosti in ki jo »drži v tajnosti« kompleksen odnos med žrtvijo in storilcem, so navedbe oseb, ki oba – žrtve in storilca – poznajo, zelo pomembne. Teorija nas uči, da storilci največkrat ne zlorabijo zgolj enega otroka, zato je iz preiskovalnega vidika nujno treba preiskavo razširiti na ugotavljanje morebitnih drugih žrtev spolnega nasilja.

6.6 Kriminalistično zaslišanje osumljenca

Na policijski upravi se je skupaj z Emo zglasil tudi osumljeni Dani. Hodil je vzravnano, samozavestno. Bil je urejen, oblečen v trendovsko črtno srnjco z močno razgaljenimi prsmi. Zaslišanja s kriminalistko sploh ni pričakoval, prepričan je bil, da bo le podpisal svoje priznanje. Ni ovinkaril. Povedal je, da sta se z Antonom manualno in oralno spolno zadovoljevala, in sicer včasih zgolj za popestritev dolgočasnega dne.

Dani je nadalje povedal, da je bila navada v vasi, iz katere izhaja, da so se fantje (otroci in potem najstniki) med seboj manualno spolno zadovoljevali. Sam si je želel več. Imel je starejšega soseda, s katerim sta sprva manualno, potem še oralno in nato še analno spolno občevala. Dani, večkrat lačen kakor sit, je poleg spolnih odnosov, ki so mu zelo ustrezali, dobil še kakšen sendvič. Dani sosedovega početja ni nikoli sprejemal kot nekaj negativnega, nasprotno, celo všeč mu je bilo (Dani dejansko ni uporabil besed, da bi ga sosed spolno zlorabil). Kasneje v mladosti, kakor je bilo moderno, se je osredotočil na dekleta. Imel jih je veliko. Iskal pa je dekleta, ki so uživala v oralnem in analnem spolnem občevanju. Če je dekle

navedene spolne odnose odklonilo, je z njo takoj prekinil. Čez čas se je poročil. Opisano spolno vedenje je nadaljeval tudi v zakonu. Zaradi njegovih konstantnih »skokov čez plot« se je kmalu ločil. Ženske je menjal kot po tekočem traku.

Čez čas se je umiril in imel dve večletni zvezi, ki sta bili izjemno uspešni na spolnem področju. Obe ženski sta oboževali oralne in analne spolne odnose. Imel je še nekaj žensk, potem pa je spoznal Emo.

Ves ta čas ni nikoli imel spolnih odnosov z dečkom, s fantom ali z moškim, in to zgolj samo zato, ker mu je tako ustrezalo. Če bi se mu samo zahotelo, bi takoj uresničil svojo željo. Vendar nagona ni bilo. Čisto preprosto.

Sin Lado ga ni nikoli »zamikal«, saj je bil njegova kri. Zakaj se je pri 28 letih ubil, si Dani ni znal razložiti. S hčerko Klariso, zdaj staro 24 let, se nikoli ni najbolje razumel. Pred časom se je »zadrogirana« vrnila iz Indije.

Z Emo sta sprva večkrat obiskala kino Sloga z namenom edukacije, tudi z analnim spolnim občevanjem sta poskusila, a ker Emi to ni bilo všeč, je njeno željo upošteval. Tudi v času trajanja zakona z Emo je to večkrat prevaral, in to s precej starejšimi ženskami. Mlade ženske ga namreč niso zanimale. Osredotočil se je na stare ženske, ženske, stare 70 ali še več let, ki so bile tako ali tako vedno pripravljene na spolni odnos.

Kdaj se je spolno občeval z Antonom, se Dani niti ne spomnil. Mislil je, da je bilo Antonu 8 let. Bil mu je strahotno všeč, saj je bil tako izjemno simpatičen. Z njim se je tako rad pogovarjal, saj je bil že kot otrok izjemno razgledan. Ure in ure bi se z njim lahko pogovarjal o zemljepisju in zgodovini. Intimnega odnosa z njim ni načrtoval. Zamikalo ga je, poskusil je in zgodilo se je. Dani pove, da je bil ves čas on glavni, da je vodil igro in da se Antonu tako ali tako niti sanjalo ni, kaj počneta. Vse, kar mu je ukazal, je storil. Menil je, da mu je vse skupaj očitno všeč, saj se bi v nasprotnem primeru odšel. Dani ne razume, zakaj vsi okoli njega iz vsega skupaj delajo takšen »cirkus« in je dodal, da je z Antonom sigurno nekaj narobe, saj kljub temu, da ga je po več kot uro zadovoljeval, do ejakulacije ni nikoli prišlo.

Nagon pa ga je povlekel še enkrat. Dani se spominja, da je enkrat samkrat manulano in oralno spolno zadovoljil tudi vnuka Ferija. Spominja se, da sta ležala na kavču, ko ga je zamikal. Zadovoljeval ga je približno 10 minut, ko je Feri vstal in odšel iz sobe. Nikoli več ni poskusil.

Antonu mu je bil tako ali tako tujec, na Ferija pa Dani ni nikoli niti pomislil kot na svojega vnuka. Kar zgodilo se je. Tako kot njegova ponudba svakinji Ani, da bi spolno občevala. Saj je vse kot prosti trg, je dejal Dani.

Po končanem pogovoru je bil Dani fotografiran. Odvzeti so mu bili prstni odtisi in slina za DNK-primerjavo. Šele ob navedenem postopku je Dani prvič postal nemiren.

Navedeno fazo preiskave bi lahko opredelili kot postopkovno nujno. Gre za del postopka z naprej določenim protokolom. Storitvi spolnih dejanj največkrat spolno zlorabo ostro zanikajo ali jo močno minimalizirajo. Razloge za svoja ravnanja iščejo v zunanjem okolju in situacijskih prilikah. V navedenem primeru se je storilec zaslišanja udeležil s svojo partnerko, babico spolno zlorabljenega vnuka, kar je pogost pojav v slovenski družbi. Dejstvo je, da se je spolna zloraba zgodila, pa vendar je babica žrtve spolne zlorabe ostala s storilcem. V redkih primerih se kriminalisti soočajo z odkritim priznanjem storitve spolne zlorabe. Iz priznanja so razvidni proces vzpostavitve odnosa, ponižujoč odnos do žrtve in nesprejemanje dejanj kot oblika spolne zlorabe otroka.

6.7 Kazenska ovadba in obveščanje pristojnega centra za socialno delo

Po vseh zbranih obvestilih je bila na tožilstvo podana kazenska ovadba zoper Danija, in sicer za dve kaznivi dejanji spolnega napada na osebo, mlajšo od petnajst let, po členu 183/I in III KZ (takratna veljavna zakonodaja). O podani kazenski ovadbi sta bila pisno obveščena oba krajevno pristojna centra za socialno delo.

Nekaj mesecev po razkritju spolne zlorabe, še pred začetkom kazenskega postopka, je Dani storil samomor.

7 ZAKLJUČEK

Čeprav se na prvi pogled zdi, da je v Sloveniji vsako leto več spolnih zlorab otrok, gre le za varljiv občutek. Ljudje ne zlorablajo otrok nič manj ali nič več kot v preteklosti. Vsako leto se spreminja število prijav kaznivih dejanj, ki obravnavajo spolne zlorabe otrok. Sama problematika spolnih zlorab otrok je postala bolj vidna, prednostno predvsem zaradi medijske izpostavitve tematike.

Kriminalisti, poleg drugih oblik dela, mesečno preiskujejo večje število prijav sumov spolnih zlorab otrok in mladostnikov. Največkrat gre za sum spolnih zlorab v družini ali krogu poznanih ljudi, torej s strani oseb, ki jih otrok pozna in jim zaupa. V takšnih primerih še vedno pride do samega razkritja zlorabe izjemno pozno. So primeri, ko sum storitve spolne zlorabe naznani ženska v starosti 30 let, ki se ji je spolna zloraba zgodila, ko je bila še otrok. Prav iz tega razloga je bilo pravilno razmišljanje o podaljšanju zastaralnega roka za tovrstna kazniva dejanja, saj če se spolna zloraba zgodi »zunaj«, če jo stori neznanec, je skoraj verjetno, da je prijava takojšnja. Zgodba pa je povsem drugačna, ko se spolna zloraba zgodi v družini, v hiši/stanovanju žrtve ali storilca. Da žrtev preživi in »živi«, spolno zlorabo potisne tako globoko v podzavest, da nanjo »pozabi«. Vsaj zdi se tako, vse dokler povsem nepričakovano in največkrat ob vsakdanjih dogodkih »zavesa podzavesti ne zaplapola«, pojavijo se t. i. »flashbacki« in spolna zloraba se razkrije.

V ameriških filmih in nadaljevankah se pogosto pojavlja, da skupaj s policijo v družino vstopajo strokovni delavci centrov za socialno delo, ki otroka v primerih suma storitve spolne zlorabe (ali katerekoli druge zlorabe) odvzamejo in nemudoma odpeljejo. Iz same naloge je razvidno, da se v Sloveniji pristojni centri za socialno delo za tovrstne ukrepe odločajo izjemno redko, predvsem pa pozno. V Slovenji gre socialna služba na kraj dejanja skupaj s policijo le ob skrajno izjemnih primerih. Največkrat se obe instituciji srečujeta ob sklicu medinstitucionalnega timskega sestanka, na katerem si izmenjujeta informacije. Vloga policije je jasna; njen vstop v družino naj bo vedno hiter in učinkovit. S svojimi ukrepi odpre vrata in naredi prostor za vstop drugih strokovnjakov, ki naj bi z družino delali v prihodnje.

V nalogi teoretično prikažemo oris poti kriminalistične preiskave suma spolne zlorabe otroka. Pri tem je posebej treba poudariti, da gre za teoretični koncept, nekakšno vodilo kriminalističnemu preiskovalcu, čigar delo se od posameznega do posameznega primera razlikuje. Vsak otrok je tako zelo edinstven, da zahteva posebno obravnavo. Tudi v primerih nasilja v družini, ko bi lahko skrajno laično dejali, da gre za povsem isti vzorec, to ne drži. Vsaka družina je specifična celica, ki deluje na povsem svojevrsten način. In enako je pri spolnih zlorabah. Teoretični koncept zadostuje le v manjši meri, samo preiskovanje suma spolne zlorabe od kriminalističnega preiskovalca zahteva velikansko mero iznajdljivosti, fleksibilnosti in sposobnost sprejemanja hitrih, učinkovitih, predvsem pa pravilnih odločitev. Navsezadnje gre za ljudi, za njihove usode, za njihova življenja. Z življenji posameznikov pa se nikoli ne sme igrati.

V empiričnem delu bi lahko bil opisan katerikoli primer spolne zlorabe otroka. Lahko bi bil izbran primer, ko se je med kriminalistično preiskavo mati postavila na stran storilca, ali primer, ko je do prijave spolne zlorabe prišlo v času aktivnega trajanja same zlorabe in so kriminalistični preiskovalci zoper osumljenega odredili policijsko pridržanje, mogoče primer, ko so kriminalistični preiskovalci družino (mati z otroki) v času očetove odsotnosti »reševali« iz hiše, iz katere jim je storilec preprečeval izstop tudi tako, da jim je z deskami zabil okna ter vrata. Sodobna spletna orodja in socialna družbena omrežja so razsežnost spolne zlorabe potisnili še v bolj intimni prostor in zato s še bolj dolgoročnimi posledicami ter hujšimi oblikami.

Tovrstnih resničnih zgodb je nešteto. Niti ena ni drugi enaka. Za zunanjega bralca so vsi opisi primerov spolnih in drugih zlorab dramatični, za zlorabljenega otroka ter njegovo družino je najbolj dramatičen prav njegov. Opisani primer je prikaz, da se spolna zloraba lahko zgodi prav vsakemu otroku, v vsaki družini. Anton izhaja iz izredno povezane družine, kjer niso imeli televizije in so večji poudarek dajali prav medsebojni komunikaciji. V družini ni bilo težav z zasvojenostjo, ni bilo zlorab, pa je do zlorabe kljub temu prišlo. Anton storilca ni »zamikal« zaradi njegovega »manka«, kot je to najbolj običajno. Izpolnjeval je ukaze odrasle osebe, osebe, ki ji je zaupal, osebe, ki jo po družbenih merilih »moraš spoštovati«. Tudi zato, kot je dejal storilec, ker se »cepcu niti sanjalo ni, kaj se dogaja«. Anton ni razkril zlorabe, ker bi si želel, da bi bil storilec kaznovan, ker bi si zanj želel visoko kazen, temveč ker se je zbal za varnost svojih sestic. O tem, kakšna čustva so Antona obšla, ko je izvedel za samomor storilca, lahko samo ugibamo. Tudi zato Anton potrebuje terapevtsko pomoč. Pomoč tudi

zato, da sam kdaj ne bo postal storilec. Opisani primer je zanimiv tudi zaradi stereotipne predstave, da je preživljanje prostega časa na ulici vedno in samo slabo.

Kot se je v opisanem primeru izkazalo, ima tudi svoje pozitivne prednosti. Osumljenčev vnuk Feri je zlorabo prekinil prav zaradi druženja s starejšimi fanti iz stanovanjskega okoliša, kjer je bil način »zabijanja časa« tudi prelistavanje pornografskih revij. Zanimiva je tudi reakcija osumljenčeve žene Eme, ki jo je najbolj zaskrbelo, da bo ostala sama. Med pogovorom z njo pa se je izkazalo, da osumljenca Danija zaradi njegovega početja ne namerava zapustiti.

Zavedati se je treba, da otrok v prvi meri želi le to, da ljudje tisto, kar je sam moral doživeti, spoznajo za krivico, za nekaj hudega. Ni mu do tega, da bi storilec dolga leta preživel v zaporu, hoče samo, da ga ne zlorablja več. Na vseh nas je, da postane problem spolnih zlorab viden, saj se samo tako storilec ne bo počutil dovolj varnega pri svojem početju. Pri dvigovanju občutljivosti javnosti in razbijanju predsodkov se je treba zavedati, da morajo biti informacije temeljite in konkretne, saj vsako izkrivljanje najbolj prizadene prav žrtve.

Ko se enkrat sproži državni aparat prisile, ga ni več mogoče zadržati. Nanj ne morejo vplivati niti osebe, ki si jih je otrok izbral za zaupne. Kaznivo dejanje spolnega napada na osebo, mlajšo od petnajst let, je po kazenski zakonodaji Republike Slovenije kaznivo in se preganja po uradni dolžnosti. Prav zaradi tega se morajo policisti in kriminalisti vedno zavedati, da če se niso na sam proces odkrivanja in preganjanja dovolj dobro pripravili ter ga ne vodijo dovolj previdno, doživi otrok ponovno hude psihične poškodbe in mora znova izkusiti duševno nasilje. Vsak otrok odraste in v kakšnem spominu mu bo ostal preiskovalec, je odvisno predvsem od preiskovalca samega. Naj ima oznako pomoči, zaupanja, podpore in strokovnosti, ker si vsak otrok to zasluži.

Družba spolno zlorabo otroka ocenjuje kot deviantno, storilce kot »pošasti«. Razkritja spolne zlorabe otroka v slovenskem prostoru spremljajo čustva gnusa, sočutja, tudi maščevanja in sovraštva ter tudi ignorance in apatičnosti, ko gre za primere, ki ne terjajo neposredne osebne vpletenosti. Čeprav je spolna zloraba »zločin nad zločinom«, so redki posamezniki družbe, ki bi deklarativno stopili na stran otroka in zanj naredili nekaj (karkoli) dobrega. Otroci povedo in nase opozarjajo, vendar odrasli predstavniki z jasnimi stališči ter normami v odnosu do obravnave otroka kot žrtve spolne zlorabe prepogostokrat zatajijo. Tudi zato naši otroci prejemajo posebna sporočila že v vrtcih – naj povedo več osebam!

Spolna zloraba je povezana s pojmi kaznovanja, segregacije in rehabilitacije. Kaznovalna politika z dvigovanjem predpisanih zapornih kazni navidezno pomiri »krvi lačne množice«, kar je pravzaprav v nasprotju z dejstvom, da je otrok statistično največkrat žrtev spolne zlorabe s strani osebe, ki jo pozna, ji zaupa in verjame. Odrasla oseba na drugi strani se jasno zaveda kaznovalne politike, zato stori vse, da otrok v ničemer v svojem okolju ne izstopa. Okolica družbeno sprejemljivo vedenje sprejema. Reakcija terja namreč ukrepanje in ne konformizem, ki je značilnost slovenske družbe pri obravnavi spolne zlorabe otroka.

Pred meseci je pravosodni sistem kaznoval storilca spolne zlorabe na doslej najvišjo zaporno kazen – 23 let zapora. Deklica je ob razkritju hude oblike spolne zlorabe v joku zatrdjevala, da je ni nikdar pretepal in da ga ima pravzaprav zelo rada. Področje obravnave spolne zlorabe otroka je vedno večplastno in zajema tudi sociološka znanja o delovanju družbe ter njihovih posameznikov.

Spolne zlorabe otrok so del preteklosti, so del sedanjosti in so del prihodnosti. Z družbenim osveščanjem, angažiranim vplivnim posameznikom, ki se bodo deklarativno zavzemali za pravice otrok, ustrezno kaznovalno politiko in s programi rehabilitacije lahko dejavno vplivamo na prav vse otrok.

8 LITERATURA

1. Bain, Quaine in Sanders Mouren. 1996. *Ko pride na dan. Vodič za mlade, ki so bili spolno zlorabljeni*. Ljubljana: Colibri.
2. --- 1993. *Spolni napadi na otroke*. Ljubljana: Revija Policija, XII.
3. --- 1996. Trpinčen otrok in delovanje policije V *Razširjeni zbornik 2. ciklusa seminarjev Namesto koga roža cveti; Trpinčen otrok: kako prepoznavati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok*, ur. Anika J. Sotler, 102–129. Ljubljana: Meridiana.
4. --- 1997. Spolni napad na otroka. V *Razširjen zbornik 2. ciklusa seminarjev Namesto koga roža cveti*, ur. Pavel Kornhouser, 130–180. Ljubljana: Meridiana
5. Bouwkamp, Roel. 1994. Nasprotja med slovenskimi strokovnimi službami, ki se ukvarjajo z zlorabo in zanemarjanjem otroka V *Zbornik prispevkov delovne konference o delovanju in sodelovanju strokovnih služb na področju preprečevanja zlorab in zanemarjanja otrok*. ur. Franc Imperl, 13–18. Logatec: Firis.
6. --- 1996. *Psihosocialna terapija pri spolni zlorabi v družini*. Logatec: Firis.
7. Cvetek, Olga. 2003. Slovenija, raj za ljubitelje otroške pornografije. *Nedelo*, 18 (2. februar).
8. Čonč, Marjan. 1996. Preprečevanje in obravnavanje zlorabe in zanemarjanja otrok. V *Situacijska analiza o položaju otrok in družin v Slovenij*,. ur. Alenka Šelih. 187–195. Ljubljana: Slovenski odbor za UNICEF.
9. Deisinger, Mitja. 1985. *Kazenski zakonik SR Slovenije s komentarjem in sodno prakso*. Ljubljana: ČGP Delo – TOZD Gospodarski vestnik.
10. Finkelhor, David. 1986. *A sourcebook on child sexual abuse*. Newbury Park, Sage publications.
11. Frangež, Danijela in Dvoršek, Anton. 2013. Nekateri kriminalistični vidiki odkrivanja spolnih zlorab v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64 (1): 63–73.
12. Frei, Karin. 1996. *Spolna zloraba, z odkrito besedo do varnosti*. Ljubljana: Založba Kres.
13. Geržina, Suzana, Branko, Lobnikar, Metka, Mencin Čeplak, Vlado, Miheljak, Mirjana, Nastran Ule, Tanja, Rener, Alenka, Švab, Blanka Tivadar in Mirko Vaupotič, ur. Mirjana Nastran Ule. 1996. *Mladina v devetdesetih – analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče. 224–226.

14. Giddens, Anthony, 2006, *Sociology*, Polity Press, Cambridge.
15. Gorišek, Majda. 1999. Spolna zloraba otrok. *Zdravstveno varstvo* 38 (3–4): 112–118.
16. Haralambos, Michael in Holborn Martin. 2001. *Sociologija*. Ljubljana: DZS.
17. Horton, Anne, Barry L. Johnson, Lynn M. Roudry in Doran Williams. 1990. *Te incest perpetrator*. Newbury Park, Sage publications.
18. Horvat, Ludvik in Lidija Magajna. 1989. *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Državna založba.
19. *Kazenski zakonik* (KZ-1). Ur. l. RS 55/08. (28. maj 2008).
20. Končina Peternel, Mateja. 1995. Pravni položaj otrok in njihovih družin V *Situacijska analiza o položaju otrok in družin v Sloveniji, poglavje Kazensko pravo*, Slovenski odbor za UNICEF, Ljubljana. 80–83. Ljubljana.
21. *Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah*. Ur. l. SFRJ, mednarodne pogodbe 5/90. Ur. l. RS 9/92 (20. november 1989).
22. Korošec, Damjan. 1999. Je bilo primerno spreminjati mejno starost absolutne privolitvene sposobnosti v KZ (o spremembah 183. člena KZ)? *Pravnik* 54 (6–7): 411–420.
23. Leskovšek, Vesna. 2000. Pomembnost medinstitucionalnega sodelovanja pri obravnavi spolnih zlorab. *Socialno delo* 39 (3): 191–205.
24. Marinšek, Nives. 1999. Nasilje nad ženskami V *Dosje: Nasilje nad ženskami*, ur. Vera Kozmik in Mojca Dobnikar. Ljubljana: Biro.
25. Merljak, Sonja. 2003. Školjka, ki je nočejo odpreti. *Delo*, 187 (23. avgust)
26. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (1. julij 2015)
http://www.mzz.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/3993/33006/
27. Modic, Max, Matos, Urša in Cerar Gregor (2003) Temna stran poželenja. Otroška pornografija med resnico, urbano legendo in Slovenijo. *Mladina*, 18 (3. maj)
28. Mršević, Zoran. 1995. Kriminološki aspekti odkrivanja seksualne zloupotrebe dece. *Jugoslovenska revija za kriminologijo i krivično pravo* 33 (3): 89–106.
29. --- 1997. Posledice spolne zlorabe otrok incestnega tipa. *Socialno delo*, 36 (1): 23–33.
30. *Navodilo MNZ o sodelovanju s centri za socialno delo*. 0211-4-S-221/20-99. (2 junij 1999).
31. Nastran Ule, Mirjana. 2000. *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Tiskarna Jože Moškrič.
32. Pavšič, Mojca. 2002. Rane, ki jih čas ne bo pozdravil. *Priloga Znanost, Delo*, 47 (6. maj).

33. Ribičič, Vidka, Gorišek, Majda in Goršič Nataša. 1997. Kako poteka obravnava spolno zlorabljenega otroka v Svetovalnem centru v Ljubljani V *Razširjeni zbornik 2. cikla seminarjev Namesto koga roža cveti, Trpinčen otrok: kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok*, ur. Anika. J. Sotler: 244–253 Ljubljana: Meridiana.
34. Rener, Tanja. 1995. Ideologija krize V *Družine različne-enakopravne*, ur. Rener, T., Potočnik, V., Kozmik. 15 - 23. Ljubljana: Vitrum.
35. --- 2006. Težave s pojmom družine V *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, ur. Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. 13 -26. Koper: Annales.
36. Selič, Polona. 2000. Psihološki oris značilnosti storilcev kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 51 (3): 228–234.
37. *Standardna minimalna pravila OZN o kazenskem pravosodju za mladoletnike* (Pekinška pravila). Resolucija 40/33. 1985.
38. Ule, Mirjana in Kuhar Metka. 2003. *Mladina, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
39. Umek, Peter, Meško, Gorazd in Areh Igor. 2002. Žrtve o preiskovalcih in preiskovalci o žrtvah« V *Vizije slovenske kriminologije*, ur. Gorazd Meško: 223–231.
40. *Ustava Republike Slovenije* (Ustava RS). Ur. l. RS, 47/2013 (31. maj 2013).
41. Vovk, Martina. 2001. *Spolno odraščanje*. Diplomsko delo, FDV.
42. Zakon o nalogah in pooblastilih policije. (ZNPPol). Ur. l. RS 15/13 in 23/15
43. *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku*. (ZKP-K). Ur. l. RS 91/11 (14. november 2011).
44. Zaviršek, Darja. 1993. Nasilje kot del intimnosti, spolne zlorabe otrok in posilstva. *Socialno delo* 32 (5–6): 41–70.
45. Žerjav, Ciril. 1994. *Kriminalistika*. Ljubljana: Izobraževalni center organov za notranje zadeve
46. Weiss, Mathias in Ingrid Galle. 2001. *V labirintu spolnih zlorab; Delo z žrtvami, storilci in starši*. Ljubljana: Forma 7
47. Wurtele, K. Sandy, Cindy L. Miller Perrin in Gary B. Melton. 1992. *Preventing child sexual abuse*. University of Nebraska.